

T. C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK HUKUKUNDA
YABANCILARIN ULUSLARARASI KORUNMASI**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET KAVUK
1350Y73104

İSTANBUL, HAZİRAN, 2015

T. C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET HUKUKU VE AB YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

**AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRK HUKUKUNDA
YABANCILARIN ULUSLARARASI KORUNMASI**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET KAVUK
1350Y73104

DANIŞMAN
PROF. DR. ALİ KEMAL YILDIZ

İSTANBUL, HAZİRAN, 2015

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ONAY SAYFASI

Yüksek lisans öğrencisi Mehmet KAVUK'un "Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Yabancıların Uluslararası Korunması" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Uluslararası Ticaret Hukuku ve Avrupa Birliği Yüksek Lisans tezi olarak (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunmuştur.

Adı- Soyadı	İmza
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ömer ÖZKAN
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mehmet MELEMEN

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İTİCÜ Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamiyle uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

ÖZET

Yabancıların durumuna ilişkin hukuki gelişmeler uluslararası müşterek katılım ve anlaşmalarla temin edilmektedir. Bu bağlamda Birinci Bölümde Yabancılar Hukuku'nun tanımı ve Özel Hukuk, İç Hukuk gibi diğer Hukuk branşlarıyla olan ilgisi incelenmiştir. Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde belirlenen ve korumadan yararlanabilecek kişilerin özellikleri ve Uluslararası Koruma Uygulamalarının tarihsel gelişimi açıklanmıştır. İkinci Bölümde Uluslararası Koruma Kurumu incelenmiş, tanımı yapılmış ve bu korumadan yararlanmak için gerekli olan koşullar, başvuru ve değerlendirme süreci ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü Bölümün kapsamı ise, Mültecileri konu alan ve uluslararası alanda imzalanmış anlaşmalardan bazıları ve bu anlaşmaların içerikleri ile ilgili açıklamaları içermektedir. Bunu takip eden aşamada ise Avrupa Müktesebatı doğrultusunda mülteci ve sığınmacılar için Türkiye'nin milli eylem planı açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılar Hukuku, Uluslararası Koruma Kanunu, Mülteci, Yabancı, Göç

ABSTRACT

Legal activities regarding foreigners are ensured with international cooperation and agreements. In this sense, Part One focuses on the definition of Law on Foreigners and its ties with other branches of Law such as Private and Domestic Law. It explains the features of people who are eligible to avail themselves of protection within the framework of Law on International Protection and the historic development of International Protection Practices. Part Two defines and elaborates on Law on International Protection, providing information about conditions for eligibility, applications, and assessment phase. Part Three contains some international agreements regarding Refugees and explanations of the content of these agreements. The following phase reveals Turkey's national action plan for refugees and asylum-seekers in line with the EU acquis.

Keywords: *Foreigners Law, International Protection Law, Refugee, Foreigner, Migration*

İÇİNDEKİLER

	sayfa no
Özet(Abstract).....	iii
İçindekiler.....	v
Kısaltmalar.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. YABANCILAR HUKUKU, YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU'NUN KAPSAMI VE BU KAPSAMA GİREN YABANCILAR.....	2
1.1. Yabancılar Hukuku.....	2
1.1.1. Yabancılar Hukukunun Milletlerarası Özel Hukuktaki Yeri	3
1.1.2. Yabancılar Hukukunun Vatandaşlık Hukuku ile İlgisi.....	4
1.1.3. Yabancılar Hukukunun Kanunlar İhtilâfı ile İlgisi.....	5
1.1.4. Yabancılar Hukukunun İç Hukuk ve Milletlerarası Hukuk ile İlgisi.....	6
1.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Kapsamı ve Bu Kapsama Giren Yabancılar	6
1.2.1. Genel Olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Kapsamı.....	6
1.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Kapsamına Giren Yabancılar	7
1.2.2.1. Yabancıların Tanımı.....	7
1.2.2.1.1. Genel olarak	7
1.2.2.1.2. Özel statüde bulunan yabancılar	9
1.2.2.1.3. Vatansızlar	9
1.2.2.2. Uluslararası Korumadan Yararlananlar.....	13
1.2.2.2.1. Mülteciler.....	13
1.2.2.2.2. Şartlı Mülteciler	27
1.2.2.2.3. İkincil Korumadan Yararlananlar.....	30
1.2.2.2.4. Geçici Korumadan Yararlananlar.....	33
1.2.2.3. Uluslararası Hukukta Sığınma Hakkı ve Sığınmacılar.....	34
1.2.2.3.1. Tarihsel Süreçte Sığınma Kurumunun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	34
1.2.2.3.2. Evrensel ve Bölgesel Sözleşmeler Çerçevesinde Sığınma Hakkı	38
1.2.2.3.3. Uluslararası Hukukta Sığınmacı Statüsü ve Sığınmacılar	41
1.2.2.3.4. Sığınma-Göç İlişkisi ve Sığınma Politikaları.....	46
1.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Kapsamına Girmeyen Yabancılar.....	51
1.3.1. Türkiye'de Bulunan Yabancı Askeri Personel	51

1.3.2. Elçilikler ve Konsolosluklar.....	51
1.3.3. Göçmenler, Mavi Kart Sahipleri ve KKTC Vatandaşları	51
1.3.3.1. Göçmenler	51
1.3.3.2. Mavi Kart Sahipleri.....	57
1.3.3.3. KKTC Vatandaşları	59
2. ULUSLARARASI KORUMA	61
2.1. Mülteci ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat Hakkında Genel Bilgi	61
2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Uluslararası Koruma Türleri	64
2.2.1. Mülteci.....	64
2.2.2. Şartlı Mülteci	80
2.2.3. İkincil Korumadan Yararlananlar.....	82
2.2.4. Geçici Koruma	86
2.2.4.1. Geçici Korumanın Anlamı ve Kapsamı	86
2.2.4.2. Kitlesel Akınla Gelen Suriyelilere Tanınan Geçici Koruma	92
2.2.4.3. Geçici Korumadan Yararlanamayacak Suriyeliler	94
2.2.4.4. Türkiye'de Bulunan Suriye Ordusu Mensuplarının Hukuki Durumu	95
2.2.4.5. Kamu Güvenliğini Bozan Suriyelilerin Sınır Dışı Edilip Edilmeyeceği Meselesi	95
2.2.4.6. Suriyelilerin Geçici Koruma Statülerinin Sona Erdirilmesi	96
2.3. Uluslararası Korumadan Yararlanamayacak Yabancılar	97
2.3.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Uluslararası Korumadan Yararlanamayacak Yabancılar.....	97
2.3.2. Uluslararası Koruma İhtiyacı Olmakla Beraber Henüz Bir Milletlerarası Antlaşmayla veya Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Düzenlenmemiş Olan Yabancılar	98
2.3.2.1. İklim Mültecileri (Climate Refugees)	98
2.3.2.1.1. Mülteci Hukuku Alanında Yeni Bir Kavram: İklim Mültecileri.....	98
2.3.2.1.2. Yerinden Edilmiş Kişiler (Internally Displaced Persons)	99
2.4. Uluslararası Koruma Başvurusuna İlişkin Esaslar	100
2.4.1. Uluslararası Koruma Başvurusu.....	100
2.4.2. Refakatsiz Çocuklar.....	101
2.4.3. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların İdari Gözetimi.....	101
2.4.4. Uluslararası Koruma Başvurusunun Kaydedilmesi ve Başvuru Sahibinin Bilgilendirilmesi	102
2.4.5. Uluslararası Koruma Başvurusunun Reddi Sebepleri	103

2.4.6. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıyla Mülakat Yapılması, Menşe Ülke Bilgisi, Başvuranlara İlişkin Bilgilerin Gizliliği ve Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi Verilmesi.....	103
2.4.6.1. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıya Mülakat Yapılması.....	103
2.4.6.2. Uluslararası Koruma Başvurusuyla İlgili Menşe Ülke Bilgisinin Edinilmesi ..	104
2.4.6.3. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıya İlişkin Bilgilerin Gizliliği	104
2.4.6.4. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi Verilmesi.....	104
2.4.7. Uluslararası Koruma Başvurusunun Geri Çekilmesi.....	104
2.4.8. Uluslararası Koruma Başvurusunun Karara Bağlanması.....	105
2.4.8.1. Genel Olarak Başvurunun Değerlendirilmesi	105
2.4.8.2. Hızlandırılmış Değerlendirme	105
2.4.9. Uluslararası Koruma Başvurusu Kabul Edilenlere İlişkin İşlemler	106
2.4.9.1. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Bu Statüyü Alan Yabancıların Kabul ve Barınma Merkezlerinde Barındırılması	106
2.4.9.2. Uluslararası Koruma Statüsü Kimlik Belgesi.....	107
2.4.9.3. Seyahat Belgesi.....	107
2.4.10. Uluslararası Koruma Statüsünün Sona Ermesi	107
2.4.11. Gönüllü Geri Dönüş	108
2.4.12. Uluslararası Koruma Statüsünün İptali.....	108
2.5. Uluslararası Korumaya İlişkin Kararlara Karşı İtiraz ve Yargı Yolu	108
2.5.1. Uluslararası Korumaya İlişkin Kararlara Karşı İtiraz.....	108
2.5.2. Uluslararası Korumaya İlişkin Kararlara Karşı Yargı Yolu.....	109
2.5.3. Avukatlık Hizmetleri ve Danışmanlık	109
2.6. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan veya Korumadan Yararlanan Yabancıların Hakları ve Yükümlülükleri.....	110
2.6.1. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan veya Korumadan Yararlanan Yabancıların Hakları.....	110
2.6.1.1. Eğitim ve Öğretime Erişim Hakkı	110
2.6.1.2. Sosyal Yardım ve Hizmetlere Erişim Hakkı	110
2.6.1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim	110
2.6.1.4. Uluslararası Korumadan Yararlanmak Üzere Başvuran veya Koruma Statüsü Alan Yabancıların İş Piyasasına Erişimi	111
2.6.1.4.1. Başvuru Sahibi ve Şartlı Mültecinin İş Piyasasına Erişimi.....	111
2.6.1.4.2. Mülteci ve İkincil Koruma Statüsü Sahibi Kişinin İş Piyasasına Erişimi..	111
2.6.1.5. Harçlık.....	112

2.7. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan veya Korumadan Yararlanan Yabancıların Yükümlülükleri.....	112
---	-----

3. MÜLTECİLERE İLİŞKİN ANTLAŞMALAR, MÜLTECİ VE SİĞİNMACILARA İLİŞKİN ULUSAL EYLEM PLANI..... 113

3.1. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi	113
3.2. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü.....	116
3.3. Avrupa Sosyal Şartı.....	117
3.4. İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı.....	118
3.5. Avrupa Birliği Konsey Yönergesi 2001/55/EC (AT).....	132
SONUÇ	134
Kaynakça	137

KISALTMALAR

- DRC: Kango Demokratik Cumhuriyeti
- FRY: Yugoslavya Federal Cumhuriyeti
- IOM: International Organization For Migration
- IRO: International Refugee Organization
- AB: Avrupa Birliği
- ABA: Avrupa Birliği Anlaşması
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- ABIA: Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma
- AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
- AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- ARTG: Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi
- AS: Avrupa Sözleşmesi
- AT: Avrupa Topluluğu
- AYBGK: Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu
- BM: Birleşmiş Milletler
- BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- GKA: Geri Kabul Anlaşması
- KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
- SHÇEK: Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu
- STK: Sivil Toplum Kuruluşları
- T.C: Türkiye Cumhuriyeti
- TCK: Türk Ceza Kanunu

TVK: Türk Vatandaşlık Kanunu

YİSHK: Yabancılara İlişkin Sığınma Hakkında Kanun

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Dünya'da tarih boyunca yaşanan ve birçok insanın yaşamını etkileyecek seviyede tehdit eden, savaş, felaket gibi durumlar sonucunda oluşan göçler söz konusudur. İnsanların yaşamlarını kurtarmak adına yaptığı göçler, göç edilen ülkeyi de birçok açıdan ilgilendirmektedir ve ulusal ya da uluslararası ölçekte çözülmesi gereken birçok sorunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunları çözmek ve mülteci ve sığınmacılar ile ilgili uygulamaları belirli bir standart çerçevesinde kararlı bir biçimde yürütebilmek, hem insanların temel özgürlük ve haklarını korumak anlamında hem de devletlerin mülteci ve sığınmacıların başvurularına yanıt verirken endişe duyduğu noktalara açıklık getirmek anlamında çok önemlidir. Böylece Uluslararası Koruma Statüsü'nün oluşması için yürütülen çeşitli uluslararası çalışmalar ve imzalanmış anlaşmalar söz konusu olmuştur. Uluslararası Sığınma ve Mülteci Hukuku, İnsan Hakları, Çocuk Hakları, Ülke Sınır Güvenliği, Uluslararası Yabancı Teamülleri, Avrupa Müktesebatı bu konun incelenmesinde belirleyici etkisi bulunan konu başlıklarıdır. Konu ve konunun bileşenleri açıklanırken ortaya çıkan bilgiler, bu konu başlıklarının dinamikleri ve birbirleri ile olan ortak noktaları üzerinden hareketle açıklanmıştır. Bu tezin amacı, Uluslararası Koruma Statüsü'nün, içerik ve kapsamının açıklığa kavuşturulmasıdır. Çünkü Uluslararası Koruma Statüsü ile ilgili söz konusu olan her hangi bir kavram karışıklığı, teori ve uygulama alanında sorunlara neden olabilir. Böylece insanların kendi iradesi dışında yaşamını tehdit eden durumlarda karşılaştığı zorluklarda kendisine yardımcı olma konusunda etkili olamayan bir Türkiye ile karşı karşıya kalınabilir. Ayrıca Uluslararası Koruma Statüsü'nün açıklığa kavuşmasını gerektiren durumlardan bir diğeri de; tarih boyunca kendisine sığınan kişilere gücü nispetinde koruma sağlayan bir devletin, bu davranışını güncel gelişmeler, hukuki zeminler doğrultusunda geliştirmesi zorunluluğudur. Statü'nün açıklığa kavuşması için, Uluslararası Sığınma Kurumu ve Uluslararası Mülteci Hukuku, bölgesel ve kıtalararası anlaşmalar, Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan kuruluşlar ve çalışmaları gerekli anlaşma metinlerine başvurularak incelenmiştir.

1.YABANCILAR HUKUKU, YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU'NUN KAPSAMI VE BU KAPSAMA GİREN YABANCILAR

1.1. Yabancılar Hukuku

Yabancılar hukukunun ortaya çıkış sebebi, yabancı kişilere uygulanan hukuk kurallarının nitelik, içerik ve kapsam bakımından vatandaşlara uygulanan hukuk kurallarından farklı olmasıdır. Esasında devlet kavramının ortaya çıkışı ile birlikte "evrensel ayrımcılık" olarak ifade edilen kavram oluşmaya başlamış ve vatandaşlık tanımı daha anlaşılır bir anlam kazanmıştır. Bu gelişmelere karşıt olarak yabancılar hukuku kurallarının oluşmaya başladığı söylenebilir¹.

Yabancılar hukuku, esasında yabancıların buldukları ülkelerde haklardan yararlanma sınırlarını belirlemektedir. Ülkelerin her ne kadar hükümlerine hakkı gereği bu sınırları belirleme yetkisinde özgür olduğu düşünülse de milletlerarası hukuki ve ahlaki gelişmeler göz önüne alındığında evrensel kriterlere uyulması gerektiği söylenebilir².

Ülkemizde yabancılar hukuku ile yabancıların Türkiye'deki kişisel hakları ve maddi hakları kastedilmekte olup bu hakların başında yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatleri, Türkiye' de çalışma izinleri, şahıs hukukuna ait evlilik ve boşanma işlemleri T.C vatandaşından çocukları olması halinde bu çocuğunun tanınması ve nüfus kayıt işlemleri ve nihayetinde yabancıların ilgili yasal şartları taşıması halinde vatandaşlık başvuru hakkı gelmektedir³.

Yabancılar hukukunun özel hukuk mu yoksa kamu hukuk dalı mı olduğu konusunda birçok görüş ayrılıkları mevcuttur. Bu sorunun cevabını bulmak için yabancılar hukukunun buldukları yerleri ve aynı zamanda niteliklerinin tespiti yapılması gerekmektedir. Ancak yabancılar hukuku çok farklı niteliktedir ve farklı

¹ Bülent Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, Ankara, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2013, s.28

² A. Gündüz Ökçün, **Yabancıların Türkiye' de Çalışma Hürriyeti**, Ankara, Pelin Ofset, 1998, 2. Baskı, s.4

³ Yabancılar Hukuku, <http://www.calismaizin.com/yabancilarhukuku.html> (erişim tarihi 19.04.2015)

yerlerde bulunur. Yabancınn ülkeye girişi, seyahati, sınır dışı edilişi, geri verilmesi gibi konular kamu hukuku alanında olmasına rağmen, yabancınn mirasçılığı, hukuki muamele ehliyeti özel hukuk alanında yer almaktadır. Bundan dolayı yabancılar hukukunun kamu hukuku ya da özel hukuk içerisinde yer aldığı kesin çizgilerle belirlenemez. Ancak yabancılar hukuku kurallarının kaynağı ne olursa olsun maddi hukuk kuralları içerisinde yer aldığı unutulmamalıdır⁴.

1.1.1. Yabancılar Hukukunun Milletlerarası Özel Hukuktaki Yeri

Milletlerarası özel hukuk, kişiler arasındaki hukuki problemlerde hangi devletin hukuk kurallarının uygunacağı sorununa çözüm getirmektedir. Devletlerin farklı hukuk sistemlerine sahip olması nedeniyle aynı olaylarda devletler farklı çözümler getirebilmektedir. Dolayısıyla milletlerarası özel hukuk bu karmaşanın ortadan kalkması için hangi ülkenin kanunlarının uygulanacağına, hangi mahkemelerin yetkili olduğuna yönelik kurallar ortaya koymaktadır⁵.

Yabancılar hukukunun işleyiş ve uygulamasının daha anlaşılır bir şekilde belirlenebilmesi açısından yabancılar hukuk kaynaklarının tespit edilmesi üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bu kaynakların belirlenmesi sadece bu sistemin sistematik olarak tamamlanması anlamına gelmemektedir. Klasik olarak uluslararası hukuk ve iç hukuk bu hukuk dalının şekli kaynaklarını oluřturmaktadır⁶.

Yabancılar hukuku, Fransız hukuku ve Türk hukukunda milletlerarası özel hukuk dediğimiz bir hukuk çerçevesinde incelenmektedir. Anglo-Amerikan ve Alman hukuklarında ise konu milletlerarası hukuk içerisinde incelenmektedir. Türk milletlerarası özel hukukunda, yabancılar hukukunun Türk hukukuna girmesinden itibaren, kanunlar ihtilafı ve milletler arası yargı yetkisinin, vatandaşlık hukuku ve yabancılar hukukunun birlikte göz önüne alınarak incelenmesi gerektiği kabul

⁴ Gülören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, 4.Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1992, s.10

⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Uluslararası%C4%B1_%C3%B6zel_hukuk (erişim tarihi 14.04.2015)

⁶ iekli, **Yabancılar Hukuku**, s.37

görmüştür. Diğer taraftan milletlerarası özel hukuk kapsamının ne olacağı konusunda görüş birliği yoktur⁷.

1.1.2. Yabancılar Hukukunun Vatandaşlık Hukuku ile İlgisi

Yabancılar hukuku ve vatandaşlık hukuku yabancı kişi ve vatandaş ayrımının belirlenmesi açısından çok sıkı bir ilişkiye sahiptir. Bir devlet açısından yabancı o devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan kişidir. Vatandaşlık hukuku kimlerin o devletin vatandaşı olduğunun kimlerin o devletin vatandaşı olmadığını tespiti bakımında önem arz etmektedir. Yabancı olarak işlem yapılan kişilerin o devletin vatandaşı olduğunu ileri sürmesi halinde durumun tespiti öncelikli olarak araştırılması gerekecektir⁸.

Vatandaşlık kişilere devlet nezdinde hukuki ve siyasi haklar verir. Bütün devletler, sahip olduğu hükümlerlik hakkının sonucu olarak kendi vatandaşlığının kazanılma ve kaybedilme sınırlarını belirleme hakkına sahiptir. Bunun yanında vatandaşlık, devletlerin milli yetkisi kapsamında olsa da bu konunun milletlerarası sorumluluğunun da olduğu unutulmamalıdır. 1930 tarihli vatandaşlıkla ilgili bazı kanunlar ihtilafı problemlerine dair Lahey Sözleşmesinin 1. maddesi vatandaşlığın, milletlerarası teamülle ve konuyla ilgili kabul edilmiş genel hukuk kurallarına uygun olarak diğer devletler tarafından tanınacağı şeklindeki hükmüyle, devletlerin vatandaşlık kurallarını belirlemede milletlerarası örf ve âdete ve bu konuda genel kabul görmüş prensiplere uyması gerektiği belirtilmiştir. Milletlerarası adalet divanı 6.5.1955 tarihli kararında, devletle kişi arasındaki bağlılığın gerçek, sıkı ve organik bağlılık olması gerektiği ve bundan dolayı vatandaşlığın sınırlarının belirlenmesinin milletler arası hukuk tarafından düzenlenebileceği kabul edilmiştir⁹.

⁷ Aysel Çelikel, Günseli (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Basım, 2004, 12.Baskı, s.9

⁸ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.34

⁹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.10

1.1.3. Yabancılar Hukukunun Kanunlar İhtilâfı ile İlgisi

Kanunlar ihtilafı kuralları ile yabancılar hukuku kuralları nitelik itibariyle farklılık göstermektedir. Çünkü kanunlar ihtilafı kuralları gösterici nitelikteyken yabancılar hukuku kuralları ise maddi hukuk kurallarından oluşmaktadır. Kanunlar ihtilafı kuralları içerisinde yabancılik unsuru bulunan olaylarda uygulanacak norm grubunu göstermesine karşın yabancılar hukuku yabancılara doğrudan doğruya uygulanan kuralları içermektedir.¹⁰

Kanunlar ihtilafı, içinde yabancılik unsuru bulunan olaylarda ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıkta ilgili kanunlardan hangisinin uygulanacağı meselesidir. Kanunlar ihtilafı probleminin ortaya çıkabilmesi için yabancılik unsurunun varlığı gereklidir. Yabancılik unsurunda anlatılmak istenen yabancı kişinin olaya karışması, olayın yabancı bir ülkede doğması ya da sonuçlarının yabancı bir ülkede gerçekleşmesidir¹¹. Türk hukukunda bu konuda ki hâkim görüşe göre, yukarıda da değinildiği gibi içinde yabancılik unsuru bulunan hukuki işleme veya olaya uygulanacak hukuki durumu tespit etmeden önce, bu olaylara karışan kişilerin vatandaş olup olmadığının, yabancı kişiler ise söz konusu kişilerin ilgili haktan yararlanıp yararlanamayacağına tespiti gerekir. Yabancılar hukuku ve kanunlar ihtilafı hukuku göz önüne alındığında her iki hukuk dalında da içerisinde yabancılik unsuru olan olay ve ilişkilere uygulandığı görülecektir¹²

Yabancılar hukuku ve kanunlar ihtilafı hukuku içerisinde yabancılik unsuru barındıran hukuki olay ve işlemlere uygulanması sebebiyle benzerlik göstermektedir. Kanunlar ihtilafı hükümleri incelendiğinde yabancılik unsuru olarak şahıs, yer veya hukuki işlemken yabancılar hukukunda ise yabancılik unsurunu şahıs kendisi oluşturmaktadır. Bir nevi kişi herhangi bir devlet hukukuna tabi olurken devlet hukuku da kişiye kıyasla yabancı olmaktadır¹³.

¹⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s.13

¹¹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.11

¹² Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.36

¹³ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.36

1.1.4. Yabancılar Hukukunun İç Hukuk ve Milletlerarası Hukuk ile İlgisi

Devletlerin milletlerarası ilişkilerde iki hukuk sistemine göre hareket etme gerekliliği vardır. Bu hukuk sistemleri iç hukuk ve devletlerarası ilişkileri düzenleyen milletlerarası hukuktur. Burada devletin yabancılarla karşı uyguladığı rejim göz önüne alınmalıdır. Dolayısıyla uygulanacak hukuk kuralları iç hukuk kuralları ve milletlerarası kurallar bakımında birbirinden tamamen ayrımlı düşünölmelidir. Yoksa bu iki hukuk dalı tek bir hukuk sistemi içerisinde mi yer alır sorunuyla karşılaşölmaktadır. Konuyla ilgili öne sürölen iki görüş bulunmaktadır. Söz konusu birinci görüşe göre milletlerarası hukuk ve iç hukuk kuralları tamamen ayrı iki hukuk dalıdır (dualist görüş). Bu görüş göre iç hukuk kuralları kişiler hakkında zorunlu kurallar koyduğu halde milletlerarası hukuk, hukuken birbirine eşit devletlerarasında ki ilişkileri düzenlemektedir. Diğer taraftan ikinci görüş ise milletlerarası hukuk sisteminin varlığını kabul eden tekçi (monist) görüştür. Bu görüş milletlerarası hukuk kurallarının doğrudan doğruya iç hukuk kurallarında da yürürlüğe gireceğini savunmaktadır. Dolayısıyla hâkim görüş milletlerarası hukukun iç hukuk kurallarından üstünlüğü şeklinde olmaktadır¹⁴. Bu görüşe göre, milletlerarası hukuk ile iç hukuk kurallarının çatışması durumunda milletlerarası hukuk kurallarının uygulanması gerekliliği açıktır.

1.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Kapsamı ve Bu Kapsama Giren Yabancılar

1.2.1. Genel Olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Kapsamı

Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılarla acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve

¹⁴ Çelikel, Gelgel, a.g.e., s.13-14

sorumluluklarını kapsar. Bu kanunun uygulanmasında, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklıdır. (YUKK md. 2)

Yabancılar hukuku alanında Türkiye birçok milletlerarası anlaşmaya taraftır. YUKK madde 2'de belirtildiği üzere YUKK'da düzenlenmiş bir konuda milletlerarası anlaşma varsa öncelikle milletlerarası anlaşmanın uygulanması gerekir¹⁵.

1.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Kapsamına Giren Yabancılar

1.2.2.1. Yabancıların Tanımı

1.2.2.1.1. Genel olarak

İçerisinde bulunduğu devlete vatandaşlık bağı olmayan kişilere yabancı denir¹⁶. Diğer taraftan Türkiye'de yabancılar; yabancı gerçek kişiler, yabancı devlet temsilcilikleri ile merkezi yurt dışında bulunan tüzel kişilerden oluşmaktadır. Aynı zamanda vatansızlar, özel statüye sahip yabancılar (diplomatik temsilcilikler, yabancı görevliler) yabancı kapsamında değerlendirilir. Ayrıca Türk soylu olsalar dahi Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler de yabancılar hakkındaki prosedürlere tabi tutulurlar¹⁷.

Yabancı kavramına baktığımızda sadece yabancı devlet vatandaşlarını kapsayan dar bir kavram olmadığını görmekteyiz. Yabancı kavramı, yabancı devlet vatandaşı olanları kapsadığı gibi hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayanları, ilerleyen konularda açıklayacağımız üzere mülteci ve sığınmacıları, özel statüdeki yabancıları ve Türk vatandaşlığı dışında birden çok vatandaşlığı olanları da kapsamaktadır¹⁸.

Ülkelerin kullandıkları hukuk sistemlerine bakıldığında vatandaş olmayan kişileri tanımlamak amacıyla farklı, zaman zaman da bir birleri ile çelişkili ifadeler kullanılmaktadır. Örneğin Alman hukuk sistemine baktığımızda yabancılar için misafir

¹⁵ Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, İstanbul, Beta Basım, 2014, 2. Baskı, s. 39

¹⁶ Hanifi Sever, **Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı**, Ankara, Adalet Basım, 2014, 1. Baskı, s. 4

¹⁷ Mehmet Dikici, **Uyum Yasaları (Yabancıların Mülk Edinmeleri ve Azınlık Vakıfları)**, İstanbul, Çatı Kitapları, 2005, Birinci Baskı, s. 25

¹⁸ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, İstanbul, Beta Basım, 2011, 3. Baskı, s. 1

işçiler tanımı kullanılırken, Hollanda hukuk sisteminde ise etnik azınlıklar, yabancı işçiler, ikinci kuşak göçmenler gibi farklı tanımlar kullanılmıştır. Aslında bu farklılıkların sebebi olarak ülkelerin farklı deneyimlere ve bakış açılarına sahip olmaları gösterilebilir. Kendi hukuk sistemimize baktığımızda bu türden farklılıklara gidilmemiş ve genel tanım olan yabancı kavramı kullanılması tercih edilmiştir¹⁹.

Devletler Hukuku Enstitüsü'nün tanımına göre yabancı, bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimsedir. Burada belirtmek gerekir ki, yabancı kavramının gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişileri de kapsadığı gerçeğidir. Bazı yazarlar yabancı tanımı yaparken vatandaşlık bağı açısından değil yabancının içerisinde bulunduğu hukuki statü açısından yabancı kavramını ele almaktadır. Bu tespite göre, belirli bir ülkede, belirli bir hukuki statü içinde yaşayan kişilere yabancı denilmektedir. Yani kişi vatandaşlardan ayrı bir hukuki statüye sokulduğu takdirde yabancılık unsuru ortaya çıkmaktadır. Önemle belirtmek gerekir ki genel kabul görmüş tanım hukuki statünün incelenmesi açısından değil vatandaşlığın tespiti açısından yapılan tanımlamalardır. Bir kişi bulunduğu ülkenin topraklarından çıkıp başka bir ülkeye gittiğinde girdiği devlet açısından yabancı statüsü kazanırken kendi ülkesi açısından ise ülke dışındaki vatandaş statüsüne girmektedir. Bir ülkenin topraklarına girmekle kişi o ülkenin mülki himayesi altına girerken kendi ülkesinin kişi üzerinde ki şahsi hâkimiyeti devam etmektedir²⁰.

Ülkemiz açısından düşündüğümüzde, Türk vatandaşlığı hariç kişinin birden çok ülke vatandaşlığına sahip olması ya da herhangi bir ülke vatandaşlığına sahip olmaması kişileri yabancı statüsünden çıkarmamaktadır.

Yabancı sayısında ülkemizde son dönemlerde artış gözlenmektedir. Bu sayısal artışta en fazla yere sahip grup muhacir olarak ülkemize gelen Türk soylu kişilerden oluşmaktadır. Türkiye'ye gelen bu yabancıları mülteci ve sığınmacılar, Türkiye'yi transit

¹⁹ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.25

²⁰ Aysel Çelikel, **Yabancılar Hukuku Dersleri**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1983, Genişletilmiş 2. Baskı, s.17-18

olarak kullanan yabancılar, yasadışı iş gücü oluşturan yabancılar ve son olarak da oturma izni alan yabancılar olarak dört grupta toplamamız mümkündür²¹.

1.2.2.1.2. Özel statüde bulunan yabancılar

Özel statüde bulunan yabancılar ayrı bir yabancı grubu kategorisindedir. Diplomatik temsilcilikler konsolosluk çalışanları, uluslararası örgüt memurları gibi resmi sıfatlı kişilere öncelikle uluslararası ve ulusal hukuk kuralları uygulanır. Yabancılar hukuku bu yabancıların kendi statülerinde özel hüküm bulunmayan hallerde uygulama alanı bulmaktadır²².

Kural olarak bütün yabancılar YUKK kapsamına alınmakla beraber bu durumun istisnalarına da rastlanmaktadır. Türkiye' de hizmet amaçlı bulunan konsolosluklar, elçilikler ve yabancı askeri personeller milletlerarası anlaşmalara ya da bazı özel kanunlara tabi tutulabilmektedir²³.

1.2.2.1.3. Vatansızlar

Vatansızlık, değişik dillerde farklı ifadelerle kullanılmıştır. Bu kişilerle ilgili olarak ilk kez Alman-İsviçre Hukukun'da aslı Almanca olan *heimatlos* terimi kullanılmaya başlanmış ve ilerleyen dönemlerde de bu terim birçok devlet tarafından kabul görmüştür. Daha sonraki dönemlerde ise Fransa' da Charles Claro bu terimin yerine *apatride* terimini kullanmaya başlamıştır. Bu terim de öğreti, yargı kararları ve uluslararası metinlerde ve özellikle de Milletler Cemiyeti tarafından kabul görmüştür. Günümüzde vatansız kişinin karşılığı olarak uluslararası hukukta yasal terim olarak, *stateles* terimi kullanılmaktadır²⁴.

²¹ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, s. 1

²² Rona Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık, 2005, 1. Baskı, s.27

²³ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.41

²⁴ M. Tevfik Odman, **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika**, Ankara, Anıl Reklam Matbaacılık, 2011, Editörler: Özlen Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay, s.132

Hiçbir devlet tarafından vatandaşlığa kabul edilmeyen kişilerle herhangi bir ülkenin vatandaşı olmakla birlikte bu vatandaşlığı yasal veya fiili nedenlerle kaybeden ve halen bir ülkeyle vatandaşlık bağı olmayan kişilere vatansız kişiler denir²⁵.

Vatansızların hukuki statüsü YUKK' da belirtilmiş ve bu statüde olan kişilerin hak ve yükümlülükleri açıklanmıştır. Vatansızlık kavramı vatandaşlık kavramının karşıtı olarak düşünüldüğünde kişinin ulusal düzeyde vatandaş olan bireylerle eşit haklara sahip olmaması ve uluslararası düzeyde diplomatik olarak korumadan yararlanamaması sorunlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple vatansızların hukuki durumuna dair düzenlemeler mevzuatımıza da girmiştir²⁶.

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 15. maddesine göre, her insanın bir ülkenin vatandaşı olma hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirmek hakkından yoksun bırakılamaz. Ancak dünya nüfusuna bakıldığında vatansız olarak hiçbir devletin korumasında ve güvencesinde olmayan binlerce kişinin olduğu görülmektedir. Bu kişiler aynı zamanda ulusal ve bölgesel olarak bazı problemler oluşturmaktadırlar²⁷.

Vatansız (heimatlos), herhangi bir devletin vatandaşı olmayan kimseler olarak kabul edilirse bu durumun iki şekilde ortaya çıktığı görülecektir. Birinci duruma göre, kişi hiçbir devletin vatandaşı değildir, diğer duruma baktığımızda ise kişiye belirli sebeplerden dolayı vatandaşı olduğu ülke tarafında koruma sağlanmamaktadır ya da kişi vatandaşı olduğu ülkenin korumasını istememektedir. Türkiye 6549 sayılı kanun ile Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan, 28 Eylül 1954 tarihinde New York'da imzalanan ve 6 Haziran 1960 tarihinde yürürlüğe giren "*Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Konvansiyonu (Convention relating to the status of Stateless Persons)*"

²⁵ M. Tefik Odman, **Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2004, Birinci Baskı, s.21

²⁶ Tefik Odman, **Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku**, Adana, 2011, Birinci Baskı, Çukurova Ofset, s.83

²⁷ Editör ve Araştırmacı: Rachael Reilly- Cao, BMMYK (UNHCR)' Dökümantasyon ve Araştırma Merkezi tarafından, Eric Morris' in denetiminde yayınlanmıştır, **Dünya Mültecilerinin Durumu Bir İnsanlık Sorunu**, Ankara, Numune Matbaası, 1997, s.225

onaylanmıştır. Ancak sözü edilen Konvansiyon, Bakanlar Kurulu kararnamesi ile onaylanmaması ve Resmi Gazete' de yayınlanmaması sebebiyle yürürlüğe girmemiştir. Belirtilen Konvansiyonun genel hükümleri, vatansız kişilerin herhangi bir devlet tarafından kabul edilmeyen kişiler olduğu, üye devletlerin vatansız kişiler ile kendi vatandaşlarına aynı şekilde davranması gerektiği, ayrıca vatansız kişiler ile yabancıların aynı muameleyi görmesi gerektiği, son olarak da vatansız kişilerin üç yıllık ikamet süresinden sonra üye devletler ile karşılıklılık ilkesinin kalkması gerekliliği vurgulanmıştır. Diğer taraftan sözü edilen Konvansiyonun bağlayıcılığı olmamasına rağmen, Türkiye'de bulunan yabancılar ile vatansızlara eşit mesafede davranılmaktadır²⁸.

Kanaatimizce, Konvansiyon'un bağlayıcılığı olmamakla beraber bir hukuk devletinin varlığı ve insan hakları da göz önüne alındığında sözü edilen eşitlikçi uygulamalar ülkemiz açısından yerinde uygulamalardır.

Hiç bir devletin vatandaşlık şartlarını taşımayan kişilerden oluşan bu grup daha önce ifade edildiği gibi vatandaşlıktan çıkarılmış olabileceği gibi, bazı devletlerin vatandaşlık kanunlarının olumsuz çatışmaları sonucu da meydana gelebilmektedir. Genel olarak Türkiye ve diğer ülke mevzuatları incelendiğinde vatandaşlık hukukunda vatandaşlık hakkının elde edilmesiyle ilgili düzenlemelerde bulunulduğu görülecektir. Dolayısıyla vatansız kişilerin hukuki statüleri ile ilgili düzenlemeler yabancılar kanunlarında yerini bulmuştur. Bu kişilerin vatandaş olmamaları sebebiyle ne tür haklara sahip olacakları devletlerarasında tartışıla gelen konular arasındadır. Dolayısıyla vatansızlık hallerinin sorun olmaktan çıkarılması konusunda kanunlar ihtilafı hükümlerinin büyük önemi vardır. Bu doğrultuda uygulanan çözüm yollarına bakıldığında vatandaşlık yerine ikametgâh aranabilmekte, ikametgâh olmadığı takdirde mesken yeri hukukuna ya da doğrudan mesken yeri hukukuna gidilebilmektedir. Mahkeme kararları ve bu konuda ki doktrin görüşleri incelendiğinde hâkim görüşün ikametgâh olmadığı takdirde mesken hukukuna gidilmesi gerektiği sonucu ortaya

²⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, a.g.e. s.41-42

çıkmaktadır. 28.9.1954 tarihli "Devletsizlerin Statüsü Hakkındaki Sözleşme" de bu hâkim görüşü destekleyici nitelikte tavsiye kararı mevcuttur²⁹.

4.4.2013 tarihli ve 6458 sayılı "Uluslararası Koruma Konunu" vatansızlığının tespitini Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bırakmıştır. Ayrıca bu kanun vatansız kişilere Türkiye'de yasal ikamet edebilme hakkı veren "Vatansız Kişi Kimlik Belgesi" düzenleneceğini bildirmiştir. Vatansız kişiler bu belge ile özel bir statü kazanırlar ve vatansız kişi kimlik numarasına sahip olurlar. Vatansız kişi kimlik belgesi ile geçirilen süre ikamet süresinin hesaplanmasında dikkate alınacaktır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insan haklarını herkese tanımıştır. Ülkemizde 24.4.1954 tarihinde vatansızların hukuki durumunu düzenlemek amacıyla "Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Bu sözleşme kabul edilmiş olsa da vatansız kişilerle ülke vatandaşlarının tam bir eşitlik içerisinde olduğu söylenemez. Çünkü uygulamaya baktığımızda devletler iki taraflı ya da çok taraflı sözleşmelerle karşılıklı olarak kendi vatandaşlarına bazı haklar sağlamaktadırlar. Dolayısıyla vatansız kişilerin bir devletle vatandaşlık bağı olmadığı için söz konusu tanınan bu imtiyazlardan yararlanmaları mümkün değildir. Diğer taraftan vatansız kişinin herhangi bir ülkede hakkının gasp edilmesi halinde diplomatik olarak başvuracağı bir merci de bulunmamaktadır. Ayrıca vatansız kişinin yaşadığı ülkeden sınır dışı edilmesi durumunda kabul edilebileceği diğer bir ülke bulunmamaktadır. Ülkemiz vatansızlığın önlenmesi amacıyla Avrupa Konseyi Kişi Halleri Komisyonunca 4.12.1954'de kabul edilen "Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına Dair Sözleşmeye" 1975 tarihinde taraf olmuştur³⁰.

Diğer bir yazarın görüşüne göre ise, vatansız kişilerin hiç bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmadıklarından karşılıklılık ilkesinin aranması söz konusu olmamalıdır. Bu sebeple buldukları ülkelerde yabancı statüsünde olmaları bazı kısıtlayıcı önlemlerin alınmasına ve uygulanmasına zemin oluşturur. Bu kısıtlayıcı hükümler çerçevesinde vatansız kişilerin belediye hudutları içinde, askeri yasak bölge ve güvenlik bölgeleri dışında Türkiye' de taşınmaz mal edinmelerinde engel yoktur³¹.

²⁹ Engin Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Yenilenmiş 20. Baskı, İstanbul, 2014, Eren Ofset, s.42-44

³⁰ Aysel Çelikel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Basım, 2014, Yenilenmiş 20. Baskı, s.18-19

³¹ Dikici, **a.g.e.**, s.42

Vatansızların Hukuki Durumuna Dair Anlaşmanın 13. maddesine göre, sözleşmeye üye devletlerin yabancılara sağlanan taşınır ve taşınmaz mal edinmeleri, kira sözleşmeleri vb. haklar açısından vatansız kişilere de bu hakların imkânlar ölçüsünde sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca vatansız kişilere verilen hakların yabancılara verilen haklardan daha az olamayacağı üzerinde durulmuştur. Türkiye bu anlaşmaya üye devletlerarasında bulunmamaktadır. Türkiye'de vatansızlara verilen haklar bakımından karşılıklılık ilkesi uygulanmamaktadır. Karşılıklılık esası gözetilmeden vatansız kişilerin kanuni sınırlar içerisinde taşınmaz mal edinmelerine engel bir durum yoktur. Ayrıca sözü edilen karşılıklılık şartının daha önce belirtildiği gibi bu kişilerin herhangi bir ülke ile vatandaşlık bağı olmaması sebebiyle uygulanması mümkün değildir. Önemle belirtelim ki Tapu Kanunumuz da ve Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu (AYBGK)'nda taşınmaz mal edinmelere ilişkin bir sınırlama bulunması durumunda bu hükümler geçerli olacaktır³².

1.2.2.2. Uluslararası Korumadan Yararlananlar

1.2.2.2.1. Mülteciler

Mülteci tanımının ortaya çıkması esasında insanların yaşam ve özgürlük alanlarına müdahale edilmesiyle başlamaktadır.

Mülteci hukuku, 2. Dünya Savaşı sonucunda yaşanan sorunların akabinde Avrupa ve Kuzey Amerika'da kendine yer bulmuş bir kavramdır. Bu savaş sonrasında mültecilerin korunması ve bu korumanın evrensel hukuk içinde de yer alması çabaları bulunmaktadır. Yine bu dönemde ekonomik çıkarlar ile göç edenler ve insani tasarruflarından yoksun bırakılan insanların yaptığı zorunlu göç arasında bir ayırım yapılmıştır³³. BM'in 1977 Yıllık raporunda doksan ülkeden yirmi bir ülke uluslararası göçmenleri diğer yolculardan ayırt etmek için yolcuların ülkesi dışında ekonomik

³² Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, s. 138

³³ Murat Saraçlı, **Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 100

faaliyette bulunma amacını araştırmaktadır. Bu sebeple uluslararası göçlerde statü, kalış amacı temel alınarak tasnif edilmesi yerinde bir uygulamadır³⁴.

2. Dünya Savaşı sonrasında bazı devletler genel bir yenilenme ve sistem tasarımı sürecine girmişlerdir. Bazı ölkelerde ise sığınmacı insan topluluklarının çok sayıda olması nedeniyle, bu insanlara nasıl barınma hizmetinin sunulacağı büyük bir sorun haline gelmiştir. Yenilenme sürecine giren ölkeler kısa sürede kalkınmak ve gelişmek için iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Kalkınma girişimlerini hızlandıran ABD, uluslararası göçmen-sığınmacı politikalarının ayrılması ile ilgili çalışmalarını tetikleyici rol oynamıştır. Diğer Batı Ölkeleri de ABD'ye bu konuda destek vermiştir. ABD bu güç ile Birleşmiş Milletler bünyesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kurulmasında çok etkin bir görev üstlenmiştir. Takip eden süreçte ABD'nin bu konudaki baskısı Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin de çıkartılmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler ile birlikte günümüzdeki mülteci hukukunun temellerini oluşturan göçmen ve mülteciler arasındaki ayrımın yapılması sağlanmıştır. Ayrımın bir kanıtı olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin mültecilerin, Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)'nün ise işçi göçmenlerin durumlarıyla ilgilendiğini, dolayısıyla da göçmenleri ve mültecileri temsil eden örgütler anlamında da ayrımın yapıldığını görmekteyiz. Göçmen-mülteci ayrımına ek olarak 20. yüzyılda mültecilerin tanımıyla ilgili uluslararası alanda çalışmalar da yürütölmüştür³⁵.

Bu yıllarda bazı tanımlar mültecinin tanımından daha çok milliyetini içeren tanımlamalardı ve 15 Aralık 1946 tarihli Uluslararası Mülteci Teşkilatı Anayasası bu tarz tanımları daraltan kıstaslardan vazgeçen bir belge niteliği taşımaktadır³⁶.

15 Aralık 1946 tarihli Uluslararası Mülteci Teşkilatı Anayasası, milli kısıtlamaların genişletildiği bir belge olsa da, koşullar bakımından belli başlı durumları

³⁴ Ahmet İçduygu, Şule Toktaş, **Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar**, Ankara, Şenol Matbaacılık, 2005, Birinci Basım, s.18

³⁵ Saraçlı, **a.g.e**, s. 101

³⁶ Saraçlı, **a.g.e**, s. 101

kabul ettiği için tam anlamda geniş bir tanım yapamamıştır. Herhangi bir özel durum ve olaya atıf yapılmamış, uluslararası bir belge olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Statüsü örnek niteliği taşımaktadır. 14 Aralık 1950 tarihli bu belgenin 3. bölümündeki 6. maddede : " 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olayların sonucunda ve ırkı, dini, dili, milliyeti ya da siyasal görüşü nedeniyle zulüm görmekten haklı sebeplerle korkan, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korkudan dolayı veya kişisel tercih dışındaki sebeplerden dolayı söz konusu ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen; ya da bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan ve eskiden sürekli ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, söz konusu korku sebebiyle ya da kendi kişisel tercihi dışındaki sebeplerle bu ülkeye dönmeyen veya dönmek istemeyen herhangi bir kişidir." şeklinde bir tanım yapılmıştır³⁷.

28 Temmuz 1951'de kabul edilmiş ve 21 Nisan 1954'te yürürlüğe giren belge, mülteci hukukuna büyük referans teşkil eden bir belge konumundadır. Bu Sözleşme daha önce bölgesel ve uluslararası alanda yapılan çalışmalardan farklı olarak, belirli bir grubun mensubu olmanın da baskı zulme temel teşkil edebilecek olduğunu ifade etmiştir³⁸.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen mülteciliğin gerekçelerini daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, mülteci, terk ettiği ülkesine geri dönmesi durumunda özgürlüğü ve yaşamı tehlikede olacak kişidir. Ayrıca zarar görme riskinin ciddi boyutta olması ve bu emarelerin gösterilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Bir başka gereklilik ise, bahsi geçen bu zarar Cenevre Sözleşmesi'nde kabul edilmiş ayrımcılık ölçütleriyle örtüşmelidir. Terk edilen ülkedeki devlet otoritesi zulüm gören kişiyi koruyamayacak durumda olmalıdır³⁹.

Son olarak ise mülteci terk ettiği ülkeye dönme olasılığından yoksun olmalıdır. Bunlara ek olarak Cenevre Sözleşmesi'nde mülteciliğin tanımını topluluk açısından değil

³⁷ Saraçlı, a.g.e, s. 103

³⁸ Saraçlı, a.g.e, s. 104

³⁹ Saraçlı, a.g.e, s. 105

bireysel anlamda yapılmıştır. Bahsi geçen kişi Sözleşme'de bahsedilen nedenler içinde bir zulüm ile karşı kaşıya kalması durumunda mülteci olarak tanınacaktır⁴⁰.

Bu konudaki görüşlerden biri de belirli bir silahlı grup vb. oluşumların zulmünden kaçan kişilerin de mülteci sayılması yönündedir. Bazı ülkeler ABD, Kanada, Almanya gibi bahsedilen zulmün devlet yöneticileri tarafından yapılmış olması gerektiğiyle ilgili sınırlamayı, sığınmacılara karşı kısıtlayıcı bir kıstas olarak kabul etmiştir. Fakat bu uygulama 1951 Cenevre Sözleşmesi ile örtüşen bir durum ve uygulama değildir. Buna göre, zulmün nedeninin silahlı gruplar olması ve devletin zulüm gören vatandaşını koruyamaması ya da koruma isteğinde olmaması durumunda bile zulüm gören kişi ülkesini terk edip, bir başka ülkeden koruma talep etme özgürlüğüne sahiptir⁴¹. Avrupa parlamentosunun ayrımcılık, azınlık hakları, iltica çocuk hakları, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi alanlarda tespitlerde bulunarak çalışmalar yapması bu alanda yol gösterici niteliktedir⁴².

Bu maddeyi destekler nitelikte bir düşünce olarak, zulüm ortamı ve endişesi oluşturan bir öge olarak devlet otoritesi dışında bir otoritenin tanınması ve buna karşın insan hakları konu olduğunda yine bu otoriteleri muhatap olarak kabul etmek bir çelişki oluşturmaktadır⁴³.

10 Eylül 1969 tarihinde imzalanan "Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme", Afrika Birliği Örgütü bünyesinde imzalanmıştır. Bahsi geçen sözleşmenin 1. maddesinde mülteci tanımına değinmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımı tamamen kabul edilmekle birlikte, bazı eklemeler yapılarak mülteci tanımının kapsamı genişletilmiştir. Yapılan eklemeler öncelikle dışarıdan gelen saldırılar, işgal edilme durumu ve yabancıların ülkede egemen olması

⁴⁰ Saraçlı, a.g.e, s. 106

⁴¹ Saraçlı, a.g.e, s. 109

⁴² Mehmet Özcan, Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları, **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, Birinci Baskı, Editörler: Belgin Akçay, İlke Göçmen, s.708

⁴³ Saraçlı, a.g.e, s. 110

gibi durumlarda da kişinin ülkesinde zulüm göreceği endişesi ile ülkesini terk ederek bir başka ülkeden sığınma isteyebileceğini belirtmektedir⁴⁴.

Yine mülteci olabilmenin geçerli gerekçelerinden biri olarak, ülkenin bir kısmında ya da tamamında etkili olan ve kamu düzeninin bozulmasına sebep olan olaylar sonucunda kişilerin menşe ülkesini terk edebileceği ve mülteci olarak kabul edilebileceğidir. Böylece toplumda yaygın olarak meydana gelen şiddet olayları, işgal gibi durumlar Sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerce mülteci statüsü almak için başvuru yapabilme nedeni olarak kabul edilecektir ve kişilerin ülkelerini terk etmelerinin arkasında gerekçe olarak haklı zulüm korkusunun bulunup bulunmadığına bakılmadan mülteci başvuruları değerlendirilecektir. Bu gelişme, mültecilerle ilgili zulüm kavramında değişmelere sebep olmuştur. Tanımlama zulüm odaklı olmaktan çıkmıştır⁴⁵.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nden yola çıkarak hazırlanan ve bu sözleşmedeki tanımlamayı geliştiren bir başka sözleşme ise 22 Kasım 1984 tarihli Mültecilerle İlgili Cartagena Deklarasyonu'dur. Bu sözleşmede bulunan tanımda mültecilerin durumu, yaygın olan şiddetten, dış saldırılardan ve iç çatışmalardan, insan hakları ile ilgili yaşadıkları sorunlardan veya kamu düzenini önemli derecede bozan başka durumlardan gibi sebeplerle kişilerin yaşamları, özgürlükleri ya da güvenlikleri tehdit altından bulunduğu için ülkelerini terk etmek mecburiyetinde olanlar mülteci olarak ifade edilmiştir. Mülteci tanımının tartışıldığı bir başka anlaşma ise "Arap Ülkelerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi" dir. Bu sözleşme, Arap Ülkeleri Birliği Konseyi'nin 27 Mart 1994 tarihinde imzaladığı 5389 sayılı karar ile kabul edilmiştir. Bu sözleşmede mülteci tanımı, ırk, din, etnik köken, milliyet, belli bir gruba aidiyet ya da belli bir siyasi görüşe sahip olmak nedeniyle zulüm görmesi ile ilgili haklı gerekçeleri bulunan, vatandaşı olduğu ülkenin ya da vatandaşlığı olmasa bile ikamet ettiği yerin dışında bulunan, bu ülkelerde koruma arayamayan ve geri dönemeyen ya da korkusu nedeniyle koruma istemek veya geri dönmek istemeyen kişi olarak yapılmıştır.

⁴⁴ Saraçlı, a.g.e, s. 111

⁴⁵ Saraçlı, a.g.e, s. 112

Ayrıca yabancı güçler müdahalesi veya ülkenin bir bölgesinde ya da genelinde kamu düzeninin bozulması sonucuna varan afet ve yıkıcı olaylardan sonra menşe ülke ya da sürekli ikamet ettiği yer dışında bir ülkede yaşamak zorunda bulunan kişiler de mülteci sayılmıştır. Mültecinin tanımlandığı ulusal, bölgesel ya da uluslararası belgelerde mülteci tanımlanırken bu kavramdan anlaşılacak unsurlar belirtilmiştir Buna ek olarak, yapılan bu genel tanımlamaların akabinde mülteci kavramının önüne getirilen kelimelerle yeni tanımlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, milli/ulusal mülteci koruma başvurusunda bulunduğu ülkenin halkının önemli bir kısmı ile kültürel ve etnik bağları bulunan mültecileri tanımlamaktadır⁴⁶.

Bulgaristan'da yaşanan zulüm sonucunda Türk kökenli vatandaşların Türkiye'de vatandaşlık alana kadar statüsü milli/ulusal mülteci olarak tanımlanmaktaydı. Milli mülteci tanımından başka, milletlerarası mülteci tanımı da bulunmaktadır. Bu tanım, sığınma başvurusunda bulunduğu ülke ile herhangi bir bağı bulunmayan mültecileri açıklamaktadır. Örneğin, bir Rus vatandaşının Türkiye'ye sığınması durumunda oluşacak mülteci durumu, milletlerarası mülteci olarak tanımlanır. Bu iki mülteci tanımlamasının arasında entegrasyon ve intibak anlamında bir fark bulunmaktadır. Milli/ulusal mülteci, sığınma talep ettiği ülkenin kültürüne, yapısına yabancı olmadığı için uyumu nispeten daha kolaydır. Bunun dışında mahallinde/yerinde mülteci tanımı mevcuttur. Ülkesinden ayrıldığında mülteci olmayan ama yurt dışındayken bu statüyü kazanmış ve genelde seyahat, eğitim ve mesleki nedenlerle oluşan mülteci durumudur⁴⁷. Öte yandan yabancıların tanımlarda belirtilen entegrasyon ve intibak konularında problem yaşamaması adına kamu iradelerinin bireysel kültürü koruyucu önlemlerinin yanı sıra kültürel çeşitliliğe saygı ve politik denge amacıyla hareket etmesi gerekir.⁴⁸

⁴⁶ Saraçlı, a.g.e, s.112-113

⁴⁷ Saraçlı, a.g.e, s. 114

⁴⁸ Tony Bennett, Eltje Bos, Jordi Cais Fontenella, Xavier Cubeles, Irda Curti, Luc Dal Pozzolo, Joan Manuel Garcia Jorba, **Ulusal Kültürlerin Sonu Mu? Çeşitlilik Sınavında Kültür Politikaları**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, Birinci Baskı, s.78-79

Ülkesinde yaşanan doğal felaketler ve çevresel olaylar sonucunda ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerin başka bir ülkeden sığınma talebinde bulunması durumunda oluşacak mülteci tanımı çevresel mülteci şeklinde yapılmaktadır. Günümüzde sık kullanılan bu terim çoğunlukla birbirlerine sınırı olan ülkelerden birinde bahsedilen felaketlerin yaşanması durumunda oluşmaktadır. Yaygın olmasına rağmen bilimsel alanda çevresel mülteci tanımı ile ilgili bir ortak uzlaşma sağlanamamıştır. Bu mülteci tanımlamaları dışında, dâhili mülteci statüsü, himaye kapsamına girmiş mülteciler, sözleşme mültecileri adında öznel mülteci tanımları da bulunmaktadır. Sözleşmeli mültecilere ayrıca değinmek gerekirse, doğdukları ülkeden başka bir yerdedirler, bu kişilerin doğdukları devletten herhangi bir koruma sağlanma durumu ve bu konuda bir isteği bulunmamaktadır. Bu yararlanmama ya da bu konuda bir isteğinin olmaması durumu zulüm nedeni ve haklı bir korku sonucu oluşmuş olmasından dolayıdır ve son olarak sahip oldukları haklı zulüm endişeleri ırk, din, milliyet ya da siyasi görüş veya belli bir sosyal gruba üye olmak gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Çeşitli öznel mülteci tanımlarının bulunmasına karşılık, esas itibarıyla mültecilik iki temel koşula bağlıdır. Bunlardan ilki kişinin ülkesini terk etmesi ya da ülkesinin dışında yaşamasıdır. Diğer koşul ise kişinin haklı olan zulüm görme endişesine sahip olmasıdır⁴⁹.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısında 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe giren "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme"de mülteci den bahsederken *"meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs"* denilmiştir.

⁴⁹ Saraçlı, a.g.e, s. 115-116

Mülteci kavramı, medya, siyaset adamları ve kamuoyu tarafından yaşadıkları yerlerden terke zorlanan insanları tanımlamak için kullanılsa da yukarıda ki tanımda da belirtildiği üzere uluslararası hukukta çok daha özel bir anlam taşımaktadır. Kavramın bu genel anlamıyla kullanılması ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan insanlarla ülkelerin de göçe zorlanan insanların ayırt edilmesi ayrımının tespitini önlemektedir. Burada da belirtildiği gibi mülteciler herhangi bir menfaat ya da çıkar doğrultusunda değil ülkelerinden ayrılmaya zorlandıkları için göç ederler. Devletlerin temel görevlerinden olan vatandaşlarının güvenliğini sağlama görevini bilinçli olarak yerine getirmemesi ya da koşullar sebebiyle yerine getirememesi mültecilerin uluslararası koruma taleplerini gündeme getirmektedir⁵⁰.

Her ne kadar kamuoyu açısından yeteri kadar farkındalık oluşmamış olsa da Türkiye'de iltica ve göç konuları son derece önem arz etmektedir. Türkiye'de mülteci ve sığınmacılar dikkate alındığında konuya gerekli önemi verdiği, tarihi mirasımız gereği gerekli hassasiyeti gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu sebeple, Mülteci/Sığınmacı/Göçmen ve yasa dışı göçmenler hakkında Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığı seviyesinde düzenlemeler yapılmaktadır. Söz konusu kişilerin vatandaşımız olmayan bir kesim yabancından oluşmasına karşın ülkemizde insan haklarına verilen önem gereği ve geleceğin Türkiye'sini şekillendirmek adına konuya gerekli özen gösterilmelidir. Ayrıca Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(BMMYK) ve Avrupa Birliği uygulamaları nedeniyle ortaya çıkan problemlere karşı Türkiye'nin kendi göç ve iltica politikalarını oluşturması ve hayata geçirmesi gerekmektedir⁵¹.

Uluslararası ölçekte yaşanan büyük savaş, zulüm, çatışma olaylarından mağdur olan insanların göçleri ve bu göçler sonucunda oluşan sorunların nasıl çözüleceği de uluslararası alanda ortak bir tartışma konusu olmuştur. Bu konuda, devletler çeşitli fikirler ve uygulamalar geliştirmiş ve ayrıca doğrudan mülteci konusu ile ilgilenen uluslararası örgütler kurulmuştur. Bunlardan ilki I. Dünya Savaşı'ndan dolayı

⁵⁰ Editör ve Araştırmacı: Rachael Reilly- Cao, BMMYK (UNHCR)' Dokümantasyon ve Araştırma Merkezi tarafından, Eric Morris' in denetiminde yayınlanmıştır., **Dünya Mültecilerinin Durumu Bir İnsanlık Sorunu**, Ankara, Numune Matbaası, 1997, s.51-52

⁵¹ M. Tefvik Odman, **İltica, Ululararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika** , s.309-310

milyonlarca kişinin büyük sıkıntılar yaşaması ve ülkelerinden göç etmek durumunda kalmaları sonucu, bu konuyu çözmeye çabasıdaki uluslararası bir örgüt olan ve ilk yöneticisi 1921 yılında atanarak göreve gelen F. Nansen yönetimindeki Mülteciler Yüksek Komiserliği'dir⁵².

Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization) bu konuda kurulan örgütlerden biridir. 1947 yılında kurulmuş olan örgüt, mültecileri üçüncü dünya ülkelerine yönlendirmek gibi bir misyon üstlenmiştir. Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuş olan IRO'yu mülteci konusunda özel yapan bir yönü anayasasında mülteci tanımının ilk defa yapılmış olmasıdır.⁵³

8 Aralık 1949 tarihinde ise Orta Doğu'daki zulüm gören Filistinli vatandaşlara yardımcı olmak için kurulan "Birleşmiş Milletler Yakın Doğu Filistin Mültecileri Yardım ve Çalışma Ajansı", Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 302(IV) sayılı karar ile kurulmuştur⁵⁴.

Uluslararası alanda mültecilerin sorunlarıyla ilgilenen ve günümüzde de büyük öneme sahip olan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, 1 Ocak 1951 tarihinde görevine başlamıştır⁵⁵.

Yüksek Komiserliğin sorumlulukları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Statüsü'nün 8. maddesinde:

⁵² Saraçlı, a.g.e, s. 132

⁵³ Saraçlı, a.g.e, s. 134

⁵⁴ Saraçlı, a.g.e, s. 135

⁵⁵ Saraçlı, a.g.e, s. 136

a)Mültecilerin korunması ile ilgili uluslararası sözleşmelerin sonuçlandırılmasını ve onaylanmasını desteklemek, bu sözleşmelerin uygulanmasını denetlemek ve bu sözleşmelerde değişiklik yapılmasını önermek,

b)Hükümetlerle özel anlaşmalar yaparak, mültecilerin durumunu iyileştirebileceği ve korumaya gereksinim duyanların sayısını düşürebileceği hesaplanan önlemlerin uygulanmasını desteklemek,

c)Mültecilerin gönüllü olarak geldikleri ülkelere geri dönmelerini ya da yeni ulusal topluluklara entegre edilmelerine yönelik hükümetler tarafından ya da özel girişimler tarafından yapılan çabalara yardımcı olarak,

d)En çaresiz kategorilerde olanlar dışlanmayacak şekilde, mültecilerin devletlerin topraklarına kabulünü destekleme,

e)Mültecilerin varlıklarını ve özellikle de yeniden yerleşimleri için gerekli olan varlıklarını transfer edebilmeleri için izin almaya çalışmak,

f)Hükümetlerin, topraklarındaki mültecilerin sayısı ve koşulları ile onlara ilişkin yasa ve düzenlemeler konusunda bilgi almak,

g)Hükümetler ve ilgili hükümetler arası kuruluşlarla yakın temas halinde bulunmak,⁵⁶

h)Mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel kuruluşlarla en iyi olacağını düşündüğü tarzda temas kurmak,

i)Mültecilerin refahıyla ilgili özel kuruluşların çabalarının eşgüdümleşmesini kolaylaştırmak, şeklinde açıklanmıştır⁵⁷.

Kanaatimizce Türkiye'nin göç hareketleri bakımından transit ülke ve hedef ülke konumunda olması ve diğer taraftan coğrafi konumu ve nüfus yapısı da göz önüne alındığında AB ülkelerinden bağımsız politikalar geliştirmesi önem arz etmektedir. Ayrıca bu politikaların uygulanmasında tarihi mirasımız, kültürel birikimimiz diğer taraftan nüfusun dengeli dağılımı, kamu düzeni ve kamu güvenliği problemlerinin birlikte değerlendirilerek göç politikaları geliştirilmesi ülkemiz açısından yararlı olacaktır.

⁵⁶ Saraçlı, a.g.e, s. 137

⁵⁷ Saraçlı, a.g.e, s. 138

Bir kişinin mülteci olarak kabul edilebilmesi için ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti siyasi görüşleri gibi nedenlerden dolayı vatandaşı olduğu ülkende zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyması, bu korku sebebiyle vatandaşı olduğu ülkeden koruma istememesi, son olarak da vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında olması ve zulüm korkusuyla ülkesine dönemiyor olması kriterlerini taşımalıdır⁵⁸.

Burada belirtilen mülteci kavramının belirlenmesinde ülkesinde zulme uğramaktan haklı nedenlerle korkma kavramı konunun daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Önemle belirtelim ki kişinin zulmünün geçmişte olması şartı yanında ülkesine dönmesi halinde devam ediyor olması gerekir. Ayrıca bu tehdit devletin yanında farklı etnik gruplardan gelebileceği gibi sadece bir aileden de geldiği durumlarla karşılaşılabilmektedir. Uygulama da yapılan değerlendirmelerde kişilerin beyanının yanında mutlaka menşe ülke bilgisinin araştırılması ve alınan beyanlarla eşleştirme yapılması doğru tespit yapılabilmesi için gereklidir.

Diğer taraftan kişinin zulme uğramasının objektif ve sübjektif yönleri bulunmaktadır. Kişinin yaşamış olduğu zulme uğrama korkusu kişilere göre değişebilmektedir. Mevcut olayın tespiti hususunda sübjektif öğeler göz önüne alınsa da doğru bir tespit için yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla durumun tespitin de nesnel öğelere de yer verilmesi gereklidir⁵⁹.

Mülteciler Cenevre sözleşmesine göre, ayrımcılık yapılmamasını dini özürlüğü'nün garanti altına alınmasını, mahkemelere sınırsız erişim imkânından yararlanmayı, çalışma, eğitim barınma ihtiyaçlarının giderilmesini, kamu

⁵⁸ Ali Çağlar, **Türkiye'de Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler ve Sosyal Uyum**, Ankara, 2011, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Birinci Baskı, s.68

⁵⁹ Cengiz Başak, **Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, 2011, Ankara, Baskı: Sonsöz matbaacılık, İç İşleri Bakanlığı Genel Yayın No:686, s.21

yardımlarından yararlanmayı, seyahat edebilmeyi, bulunduğu ülkeden kovulmamayı isteme haklarına sahiptir⁶⁰.

Yukarıda kısaca anlatılmak istenen mülteci tanımının yanı sıra sadece ekonomik sebeplerle, sel kuraklık veya deprem gibi doğal afetler sebebiyle, adi bir suç nedeniyle adil bir yargılama sonucu suçlu bulunmuş ve son olarak isteyerek ve bilinçli şekilde savaş suçlarına karışmış kişiler mülteci statüsünde değerlendirilmezler⁶¹.

Bir bakıma mülteci statüsünün belirlenmesi konusunda ülkelerin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların belirleyiciliği de bulunmaktadır. Esasında taraf olunan anlaşmalarla devletler uluslararası sorumluluklarını daraltma yoluna gitmektedirler⁶².

Mültecileri ülkelerini terk ediş sürelerine göre kısa süreli ve uzun süreli olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Kısa süreli mültecilerin genellikle ülkelerin de karşılaştıkları sorunların geçici olması sebebiyle tekrar ülkelerine dönmeleri mümkündür. Uzun süreli mültecilerin ise yaşamları boyunca mülteci statüsünü devam ettirmeleri olasıdır. Aynı zamanda gerçekleşen bazı toplumsal olaylar sonucunda grup halinde ya da bireysel olarak mülteci statüsüne düşülebilir⁶³.

Konumuz açısından mülteci kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise sığınmacı kavramıdır. Yeni kanunumuz sığınmacı terimi yerine şartlı mülteci terimini benimsemiştir. İlerleyen konularımızda şartlı mülteci kavramı detaylı şekilde açıklanacak olup konumuz açısında kısaca mülteci ve sığınmacı kavramlarının karşılaştırılması faydalı olacaktır. Mevcut mevzuatımıza göre,

⁶⁰ Çağlar, a.g.e, s. 67

⁶¹ Çağlar, a.g.e, s. 67-68

⁶² Yusuf Sidar Şahin, **Avrupa Birliği Mülteci Hukukunda Devletlerin İltica Başvurusunu Değerlendirme Yetkisinin Çerçevesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s.20

⁶³ İnanç Burcu Akyürek, **Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2007, s.29-30

Avrupa ülkelerinden gelen ve uluslararası korumayı talep eden yabancılara mülteci denirken diğer bölgelerden gelen yabancılara sığınmacı denilmektedir.

Mülteci ve sığınmacı statüsü karşılaştırıldığında, mültecilik statüsünün bir yabancının hukuken kabul edildiğini ifade ederken sığınmacılık statüsünün ise mültecilik statüsünün halen incelenmeye devam edilen henüz sonuçlandırılmamış geçici koruma sağlanan kişiyi ifade ettiği bilinmektedir⁶⁴.

Mülteciler meselesi ikinci dünya savaşından sonraki olaylar sebebiyle daha da önem kazanmıştır. Bu kapsam da 1947 yılında "Milletlerarası Mülteciler Teşkilatı" kurulmuş ve ardından 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Türkiye'nin de 1961 yılında onayladığı sözleşmeye göre mültecilerin yabancılara hukuki statüsünü taşımakla beraber ülke vatandaşları ile eşit haklarda olduğu kabul edilmiştir⁶⁵.

Türk Hukuku Yönünden, Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, mülteci statüsüne sahip olmayan kişileri sığınmacı olarak ifade ederken, sığınmacı statüsünü kazanmış kişileri de mülteci olarak ifade etmektedir. Mülteci teriminin Türkçe karşılığı sığınmacı olmakla beraber doktrinde sığınmacı teriminin mülteci kavramının yerine kullanılması bazı karışıklıklara sebep olmaktadır⁶⁶.

Mülteciler menşe ülkelerini terk etme kararlarını verdikleri süreç açısından ikiye ayrılmaktadır. Planlı mülteci ülkesinde zulüm göreceğini düşündüğü olayların

⁶⁴ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku, a.g.e.**, s.238

⁶⁵ Aysel Çelikel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Basım, 2000, Yenilenmiş 9.Baskı, s.18

⁶⁶ Gökhan Taneri, **Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement)**, Ankara, Bilge Yayınevi, 2012, Birinci Baskı, s.19

yaşanmasından önce bu riski hissederek ülkesini terk etmesi ile oluşan mülteci tanımıdır. Ani mülteci ise savaş, çatışma ve kargaşa ortamının oluşmasıyla birlikte tüm bu gelişmelerden yaşamsal, özgürlükle ilgili tehditler oluştuğunu gören ve ülkesini terk etmeye aniden karar veren mültecilerin oluşturduğu topluluktur⁶⁷.

Mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak sığınmayı kabul eden devletlere belli bir maddi sorumluluk yükler. Bu sebeple yoğun mülteci alan ülkelere, gerekli hizmetleri yapabilmesi adına maddi destek sağlamak uluslararası mülteci teamülü açısından önemli bir ilkedir⁶⁸.

Bunun yanında bir ülkede mültecinin bulunması, güvenlik açısından da incelenecek bir konudur. Bazı durumlarda mültecilerin sığındıkları ülkelerdeki terörist örgütlere katıldıklarını görülmektedir⁶⁹.

Günümüzde mültecilere karşı bir ön yargının oluştuğu ve bu ön yargının da mültecilerin korunması için belirlenen standartlarda mültecilerin aleyhinde değişimlere neden olduğu görülmektedir. Bu ön yargının aşılabilmesi için sorumluluk paylaşımının belirlenmesi önem taşımaktadır. Sanayileşmiş ülkeler, yoksul ve gelişmekte olan ülkelerin - ki mültecilerin %80'i yoksul ve gelişmekte olan ülkelere - sorumluluk paylaşımını daha ortak bir şekilde yürütmesi gerekmektedir. Sanayileşmiş ülkelerin, ülkelerine sığınan mültecilere uyguladıkları sınırlayıcı politikaları esnek hale getirerek, ilk etapta sığındığı ülkede kalmaya devam etmeyecek mülteci için yeniden yerleştirme yapacak programlar düzenleyerek, geliri daha az olan ülkelere mülteci topluluklarına yardımcı olma konusunda teşvik edecek insani yardım uygulamaları ve bu uygulamaların gerçekleştirilmesine yardımcı olacak kalkınma politikaları geliştirerek mülteciler konusunda sorumluluk paylaşımına katılmaları beklenebilir⁷⁰.

⁶⁷ Saraçlı, a.g.e, s. 145

⁶⁸ Saraçlı, a.g.e, s. 146

⁶⁹ Saraçlı, a.g.e, s. 147

⁷⁰ Saraçlı, a.g.e, s. 149-150

1.2.2.2.2. Şartlı Mülteciler

YUKK'dan önce tanımı yapılmış olan mülteci ve sığınmacı kavramı YUKK ile tanımsal bir değişikliğe uğramıştır. 11 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren YUKK'da şartlı mülteci olarak tanımlanan yabancılar daha önceki konularda da belirtildiği üzere yeni kanunun yürürlüğe girmesinden önce sığınmacı olarak tanımlanmaktaydı. Burada yeni kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte sadece kavramsal bir değişikliğe gidilmiş olup herhangi bir anlam değişikliğine gidilmemiştir. YUKK'un 62'ci maddesine göre, *Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.* Yeni kanunumuzda yapılmış olan tanım 1994 yılındaki yönetmeliğimizin 3. maddesinde de yer almaktaydı. Yukarıda da belirtildiği üzere yeni kanunumuzun yürürlüğe girmesiyle birlikte sığınmacı kavramı şartlı mülteciye dönüşmüştür. Kişiye şartlı mülteci statüsü verilebilmesi için yabancıların Avrupa ülkeleri dışından gelmesi ve yabancı kişinin ırkından, dininden tabiiyetinden, belli bir toplumsal gruba mensubiyetinden, siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrama korkusunun olması gerekmektedir. Burada belirtilen yabancıların zulme uğrama korkusunun haklı bir sebebe dayanması, ülkesinde bulunmaması, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamaması ya da yararlanmayı kabul etmemesi gerekir. Şartlı mülteci statüsü alan yabancılar üçüncü bir ülkeye yerleştirilir ya da yabancıya üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici ikamet izni verilir⁷¹.

Mülteci ve şartlı mülteci kavramlarının karıştırılmaması açısından mülteci statüsünün, "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" ifadesi ile tanımlanırken,

⁷¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 51-52

şartlı mülteci statüsünün, "Avrupa dışında meydana gelen olaylar" şeklinde tanımlandığına dikkat edilmelidir. Diğer taraftan mevzuatımıza göre, şartlı mülteci statüsü alanlar güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilirler ya da güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar şartlı mültecilere Türkiye' de geçici ikamet izni verildiği unutulmamalıdır⁷².

Şartlı mültecilerin diğer göç gruplarından farklı olarak insani nedenlerden dolayı göç etmeleri, konunun uluslararası hukuk da daha detaylı araştırılmalarına sebep olmuştur. Yeni kanunumuzda şartlı mülteci olarak tanımlanan sığınmacılar 1951 sözleşmesi ve 1967 protokolü ile tanımlanmışlardır. Kendileri için tehlike oluşturmaları nedeniyle ülkelerine geri dönemeyen sığınmacılar "non-refoulement" prensibi gereği ülkelere birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluk her ne kadar sığınmacıların geri gönderilemeyeceğini belirtse de bu sözleşmeler iç hukuka uygulanarak devlet otoritesi korunmaya çalışılmıştır⁷³.

Türk mülteci hukukunda mülteci ve sığınmacı ayrımı uluslararası mülteci hukukundan farklı olarak tanımlanmıştır. Uluslararası mülteci hukukunda sığınmacının mülteciye dönüşmesi mümkünken Türk hukukunda sığınmacıların mültecilik statüsünü kazanması mümkün değildir⁷⁴.

Türkiye'nin coğrafi konumu gereği batılı devletlerde sığınma arayışında olan kişiler için geçiş güzergâhında olması sığınmacılara karşı geliştirilecek politikanın ve bu politikanın Türkiye için ne kadar öneme sahip olduğuna dikkat çekilmelidir. Ayrıca Türkiye'nin komşularında yaşanan gelişmelerden dolayı hedef ülke konumuna geldiği görülmüştür. Bu sürecin yönetimi uluslararası sorumluluğumuzda göz önüne

⁷² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 52

⁷³ Esin Yılmaz Başçeri, **Almanya da Sığınmacı Sorunu Ve Türkiye Almanya İlişkileri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi İstanbul, 2001, s.29-40

⁷⁴ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.239

alındığında sığınmacıları insan onuruna uygun, tüm gereksinimleriyle kucaklayacak bir sistem olması gerekmektedir⁷⁵.

Uluslararası metinlerde sığınmacı tanımlarına baktığımızda, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takip edileceği, haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan ayrıca korkudan dolayı bu yardımdan yararlanmak istemeyen, herhangi bir ülkeye sığınan ve o ülkenin mülteci statüsünü almak isteyen yabancı olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacıları Avrupa dışından gelen ve 1951 Cenevre sözleşmesinin mülteci statüsüne uyan yabancılar olarak tanımlarsak sığınma başvurusunda bulunan ve hakkında verilecek karar henüz sonuçlanmayan yabancı kişiler olarak tanımlayabiliriz⁷⁶.

Bu konuda BMMYK'nin görüşü şartlı mülteci kavramını tanımının net olarak yapılmamasının sebebi olarak konunun yeni gelişmelere açık olması ve bu kavramı daha da geliştirmek istemeleridir. Örnek olarak son yıllarda kadın şartlı mülteciler hakkında BMMYK'nın ve diğer sivil toplum kuruluşlarının diğer şartlı mültecilerden farklı konuma getirilmesi istenmektedir⁷⁷.

Kanaatimizce Anayasamızda da belirtildiği gibi kadın ve çocuklara yapılacak pozitif ayrımcılık yabancılar hukukuna da uygun düşmektedir. Bu sebeple şartlı mülteci statüsünün belirlenmesinde BMMYK'nin görüşü ile paralel olarak şartlı mülteci statüsünün belirlenmesinde kadınlara ve çocuklara yönelik pozitif mevzuat geliştirilebilir.

⁷⁵ Murat Urk, **Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar Ve İnsan Hakları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.20-21

⁷⁶ Çağlar, **a.g.e.**, s. 73-74

⁷⁷ Çağlar, **a.g.e.**, s. 74

1.2.2.2.3. İkincil Korumadan Yararlananlar

YUKK'ta ikincil koruma kavramı tamamlayıcı koruma olarak ifade edilmektedir. Tamamlayıcı koruma 1951 Cenevre Konvansiyonu ile bu Konvansiyona ilişkin 1967 New York protokolü kapsamı dışında olan yabancılara sağlanmaktadır. Geçici korumayla tamamlayıcı koruma arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Geçici korumada kitlesel akın durumlarında belli bir süre sağlanan koruma iken tamamlayıcı koruma ise, acil ve geçici bir statü değildir. İkincil koruma eğer yabancı kişinin gönderileceği ülkede işkenceye, insanlık dışı ya da haysiyet ve onur kırıcı muameleye maruz kalma riski var ise non-refoulement yasağı uyarınca mağdur olacağı ülkeye gönderilmemesidir. Tamamlayıcı koruma hukukumuzda ilk defa 6458 sayılı YUKK ile girmiştir. Türkiye'nin daha önceki taraf olduğu sözleşmelerde tamamlayıcı korumayla ilgili hükümlerde bulunmaktadır. Tamamlayıcı korumayla ilgili 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun 33. maddesi bazı düzenlemelere sahiptir. Bu Konvansiyona göre, hiç bir üye devletin kişinin ırkı, dini, vatandaşlığı, belirli bir gruba mensup olması ve ya siyasi fikirleri dolayısıyla ülkesinde herhangi bir onur kırıcı davranışa ya da işkenceye uğrayacağı ihtimali var ise kişinin geri gönderilemeyeceği ve sınır dışı edilemeyeceği belirtilir⁷⁸.

Tamamlayıcı koruma, ikincil koruma, yedek koruma, yardımcı koruma ya da paralel koruma olarak birçok isimle anlatılmak istenen koruma sistemi non-refoulement ilkesinin genişletilmiş anlamını ifade etmektedir. Bu koruma şekli, yabancıya sağlanan sadece insani düşüncelerle verilen korumanın yanında kişilerin devletten gerektiğinde talep edebilecekleri hak haline getirilmesi insan haklarının mülteci hukukuna da uygulanmasıyla ortaya çıkmıştır⁷⁹.

Yabancı'nın sınır dışı edilmesi ya da geri gönderilmesi yasağı sadece insan haklarının ihlal edileceği durumlar için geçerlidir. Kişinin ülkesinde adil bir yargılama sonucunda hüküm alması sınır dışı edilmesine ya da geri gönderilmesine engel teşkil etmez. Burada belirtmek istenen Avrupa İnan Hakları Sözleşmesi(AİHS)'nde

⁷⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 52-53

⁷⁹ Gökhan Taneri, **a.g.e**, s.141

belirtildiği gibi, "hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tâbi tutulamaz." hükmü gereği gerek yetkili makamlarca gerek farklı bir grup tarafından kişinin böyle bir muameleyle karşılaşmasının önüne geçilmesidir.

AİHS'nde tamamlayıcı korumaya değinmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM) kararlarında ve AİHS'nin 3. maddesine istinaden sınırdan geri çevirme ya da sınır dışı etme kuralları, ülkeden çıkarılmayacak durumlar kapsamı doğrultusunda sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla haklarında sınır dışı kararı çıkan yabancılar AİHS'nin 3. maddesi gereği sınırlandırılmaktadır. AİHS'nin işkence yasağı başlıklı üçüncü maddesi kişinin işkence göreceği ya da onur kırıcı davranışla karşılaşacağı durumu söz konusu olmasına rağmen yabancıların sınır dışı edilmesi açıkça AİHS'nin ihlali anlamına gelmektedir. Ayrıca ülkemiz de 10 Şubat 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Bu sözleşmede AİHS' ne benzer hükümler içermektedir. Taraf olunan sözleşmenin üçüncü maddesine göre üye olan devletler bir şahsın geri gönderilmesi ya da sınır dışı edilmesi sonucunda kişinin işkence göreceğine dair esaslı belirtiler var ise taraf olan devletler bu kişileri sınır dışı edemezler ya da geri gönderemezler. Türkiye tarafından ayrıca Sınır Ötesi Organize Suçlara İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu da kabul edilmiştir. Bu konvansiyonun suçluların iadesi başlığını taşıyan 16. maddesinin 14. bendine göre, taraf olan devletin iade talebi sonucunda kişinin ırkı dini, vatandaşlığı etnik kökeni veya siyasal görüşleri nedeniyle yargılamak ve cezalandırmak durumuna ilişkin esaslı nedenler var ise Konvansiyonun hiç bir hükmü iadeye ilişkin bir zorunluluk olarak düşünülemez. Türkiye tarafından yabancıya mülteci veya şartlı mülteci statüsünün verilmesi yabancıların sınır dışı edilmesini ortadan kaldırmaktadır. Bu husus doğrultusunda da AİHM kararları mevcuttur. İkincil koruma olarak anlatmaya çalıştığımız bu durum YUKK'un 63. maddesinde açıkça düzenlenmiştir⁸⁰. "*Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve ya muameleyle maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri*

⁸⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.52-54

nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında, ikincil koruma statüsü verilir." (YUKK MD. 63)

Ayrıca suçluların iadesi konusu devletlerarası ilişkilerde karşılıklılık esasına dayanmaktadır. Suçlu kişinin iadesine ilişkin TCK madde 9'da suçlunun iade edilecek ülkede aynı koşulların varlığı halinde diğer ülkenin de aynı prosedürü uygulamasına yani karşılıklı anlaşılması şartına dayanarak suçluların iade edilebileceği belirtilmiştir. TCK'nda belirtilen kriterlerin başında iade kapsamına alınacak kişinin Türk vatandaşı olmaması gelmektedir. Bunun yanında kişinin suçunun siyasi ve askeri nitelikte olmaması gerekmektedir. Suçlunun iade edilebilmesi için suçu işlediği ülke yetkili makamlarınca iade talebi gerekir. Talep de bulunan ülke ile herhangi bir iade anlaşması var ise ona göre karar verilir. Sözü edilen iade anlaşmasının bulunmaması halinde ülkenin iade talebinde karar mercii Bakanlar Kuruludur⁸¹.

Türkiye, suçluların iadesi ile ilgili olarak Avrupa Sözleşmesi(AS)'ni kabul etmiştir. Sözleşmede suçlu kişinin iade edilebilmesi işlemiş olduğu suçun iki ülke tarafından da suç olarak kabul edilebilir olmasına bağlanmıştır. Önemle belirtmek gerekir ki devlet başkanlarına karşı işlenen suçların siyasi nitelikte sayılmadığı ve iade kapsamına alınması gerektiğidir. Suçlunun suç eylemini talep edilen ülkede işlemesi iade edilmesine engel teşkil eder. Ayrıca suçlunun iade edilebilmesi için içinde bulunduğu ülke yetkili makamlarınca işlediği suç sebebiyle tahkikata başlanmamış olması gerekmektedir. Suçlu kişinin iade edileceği ülkede ölüm cezasına çarptırılmaması ya da işlenmiş olan suçun cezası ölüm cezasını gerektiriyorsa talep eden ülkenin ölüm cezasını uygulamaması yönünde teminat vermesiyle iade gerçekleşebilir. Kişiye yüklenen suçun her iki ülkede de zaman aşımına uğramamış olması iade için gerekli şartlardandır⁸².

⁸¹ Vahit Doğan, Hasan Odabaş, **Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s. 294-295

⁸² Vahit Doğan, Hasan Odabaş, **a.g.e.**, s. 295

1.2.2.2.4. Geçici Korumadan Yararlananlar

Geçici koruma kavramı hukukumuzda ilk defa YUKK ile girmiştir. Bu koruma şekli ülkemize gelen kitlesel akın durumlarında sağlanmaktadır. Türkiye belli dönemlerde kitlesel akınlarla karşılaştığı için bu düzenleme yapılma ihtiyacı hissedilmiştir. YUKK'dan önce mültecilere ve sığınmacılara ilişkin iş ve işlemler 1994 yönetmeliği ile düzenlenmekteydi. Bu yönetmelik açıkça geçici korumadan bahsetmemekle beraber yönetmeliğin 8-26. maddeleri sınırlarımıza kitlesel akınla gelen yabancılara ilişkindir. 1994 yönetmeliğinde geçici koruma adıyla anılmasa da YUKK 91' de düzenlenen geçici korumadan bahsedilmiştir⁸³.

YUKK 91'e göre, *"ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, bakanlar kurulu tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir."*

Kanundan da anlaşılacağı üzere geçici korumanın kapsamı kitlesel olaylar sonucunda gerçekleşen göç olaylarıyla sınırlıdır. Aynı zaman bu kitlesel akının zora dayanması gerekmektedir ve kitlesel olarak gelen kişilerin halen ülkelerine geri dönemeyecek durumda olmalarıdır. YUKK'da genel hatlarıyla düzenlenmiş olan geçici koruma kapsamının detayları yabancılara Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon bu sürecin yönetilmesinde görev alacak merkez ve taşradaki kurum ve

⁸³ Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s.55

kuruluşların görev ve yetkilerinin kapsamı Bakanlar Kurulu tarafından düzenlenecek yönetmelikle belirlenir⁸⁴.

1.2.2.3. Uluslararası Hukukta Sığınma Hakkı ve Sığınmacılar

1.2.2.3.1. Tarihsel Süreçte Sığınma Kurumunun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Sığınma kavramının İngilizce karşılığı "asylum" kelimesidir. Birçok toplum yüzyıllar öncesindeki eserlerde ve geleneklerinde hem kelime olarak hem de kavramsal ölçüde sığınma kavramına yer vererek bu kavramın muhteviyatı ile ilgili tanımlamalarda bulunmuştur. Genel olarak değer yargıları, buldukları bölgeler, toplum yapıları, kültür ve davranışları farklılık gösterse de herhangi bir nedenle sığınacak bir yer ihtiyacına sahip kişilere bu imkânların sağlanması gerektiğiyle ilgili ortak görüş benimsemişlerdir. İlk çağlarda sığınmanın nedenleri din ile ilgili durumlara dayanmaktaydı. Daha sonraları ise -15. yüzyıl- politik sebepler de sığınma ile yakın ilişkili bir kavram olarak kendini göstermeye başladı⁸⁵.

İnsanların sığınma ihtiyacına duyulan saygıyı çeşitli toplumlarda görmekteyiz. Mısır ve Asur Medeniyetleri sığınmaya muhtaç kişiler için özel olarak inşa ettirilen mabetler, hem sığınmanın belirlenen ilk örneklerini hem de sığınma ihtiyacına verilen önemin o dönemin toplumlarınca kutsal değer taşıdığını ispatlar niteliktedir. Ayrıca kan davası gibi olaylardan mağdur olan kişiler için de Museviler özel sunaklar inşa etmiştir ve bu kutsal yerlerde sığınmaya muhtaç kişiler koruma altına alınmıştır. Bu durum da bize gösteriyor ki, bu görev ve sığınmacıları koruma altına almak ile ilgili ilkeler çok önemli sayılmıştır. Sığınma ihtiyacına değer veren ve saygı gösteren bir başka medeniyet ise Antik Yunan Medeniyeti'dir. Toplumda güçsüz olan kişilerin, güçlü kesimden zulüm görmesinin önüne geçmek için, hemen hemen her şehirde bulunan mabetlere sığınmaları sağlanmıştır⁸⁶.

⁸⁴ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.55-56

⁸⁵ Saraçlı, **a.g.e**, 2011, s. 53

⁸⁶ Saraçlı, **a.g.e**, s. 54

Bu mabetlere sığınanların bir zarara uğramaması için büyük önem gösterilmektedir. Hititler de ise sığınma hakkı, ülkeler arası anlaşmalarda da geçmiştir. Anlaşmada Hititlere anlaşmanın diğer tarafı olan ülkeden sığınan bir vatandaşın geri gönderilmeyeceğinin net bir ifadeyle belirtilmiş olması, Hititlerin sığınma hakkını arayan bir kişiyi koruyan bir anlayışa sahip olduğunu gösterir. Sığınma ihtiyacına toplumların gösterdiği hassasiyetleri incelediğimizde, Antik medeniyetlerden olan Azteklerde ise daha farklı bir uygulama ile karşılaşmaktayız. Azteklerde bir esirin sahibinden kaçması ve bir başkasına sığınması durumunda sığınmacıyı kabul eden kişinin sığınmacıya kötü davranamayacağı ve kesin suretle de eski sahibine teslim etmeyeceği ile ilgili ilkeler benimsenmiştir. Ayrıca sahibinden bir şekilde kurtulmayı başarmış olan esir, kraliyet sarayına sığınmayı başarır ise özgürlüğüne de kavuşabilmektedir⁸⁷.

Sığınma hakkının tarihçesini incelediğimiz bu bölümde Roma Medeniyeti'nden de bahis açmak gerekir. Zira Roma İmparatorluğu, Antik Yunan'daki sığınmacılar ile ilgili ilkeleri kabul edip, uygulamakla birlikte bu ilkelere katkıda da bulunmuştur. Öncelikle Roma İmparatorluğu kuruluş aşamasında ülkesine sığınan kişilerin geri gönderilmeyeceğini açıkça ifade etmiştir. Buna ek olarak, Antik Yunan Medeniyeti'nde olduğu gibi mabetlere sığınanların korunması uygulaması esas alınmıştır. Ancak Roma İmparatorluğu'nun yasalarla ilgili uyguladığı gelişimci politikaların bir ürünü olarak, suçluların bu mabetlerde sığınma tasarrufundan yararlanmasının önüne geçilmiştir ki bu anlamıyla modern sığınma prosedürlerine yakın bir çizgi yakalama başarısı gösterilmiştir. Orta Çağ'daki sığınma ilke ve yasalarına baktığımızda ise yasaların toplumsal yapıların değişmesine paralel olarak farklı istekleri karşılamak üzere düzenlenmesi ihtiyacı mevcuttur⁸⁸.

Devlet ve hükümdarların kendilerine karşı yapıldığını iddia ettiği suçların muhatabı olan sığınmacıların iadesi ile ilgili özel anlaşmaların bulunduğu görülmektedir. Bu konudaki ilk anlaşma 1376 yılında Fransa Kralı V. Charles ve Savoy Kontu arasında imzalanmıştır. Bunu takip eden süreçte ise bu tür anlaşmalar 16. ve 17.

⁸⁷ Saraçlı, a.g.e, s. 55

⁸⁸ Saraçlı, a.g.e, s. 56

yüzyıllarda da görülmektedir. Bu uygulamanın aksi yönde bir uygulama ise 1789 Fransız Devrimi sonrası gelişen süreçte meydana gelmiştir⁸⁹.

Buna göre siyasi anlamda suçlu kabul edilen kişilerin iadesi uygulamaları son bulmuştur. Bu durum Belçika Geri İade Yasası (1833) bu konuda bir karar içermektedir. 17. yüzyılda yaşanan ulaşım ile ilgili gelişmeler, insanları seyahat edebilmelerini ve dolayısıyla da ihtiyaç duyulduğunda bir başka ülkeye sığınmacı olarak gidebilmelerini kolaylaştırdı. Sığınma açısından oluşan bu artış, ülkelerin sığınma ile ilgili yaşadıkları sorunların artmasına neden olduğundan dolayı, ülkeleri belirli önlemler almaya sevk etmiştir. Bu önlemlerin başında da sınır komşusu olunan ülkeler ile yapılan iade anlaşmalarıdır. Bu anlaşmaların ilki Fransa ve Hollanda arasında imzalanmıştır. Ertesi yüzyılda da bu konu ile ilgili anlaşmalar mütakabiliyet prensibine dayanarak ve sadece ağır suç işlemiş kişilerin iadesi söz konusu olması koşuluyla sürmüştür. 19. yüzyılda ise birbirine uzak olan ülkelerde birbirleri arasında oluşan sığınma olaylarını belirli bir düzene oturtmak anlamında anlaşmalar imzalanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler de artık sığınma hakkının uluslararası platformda tartışılan bir konu olmasını sağlamıştır. 20. yüzyılda yaşanan savaşlar sonucunda milyonlarca insanın göç etmek zorunda kalması, bu savaşların tüm dünyayı etkilemesinden dolayı sığınma hakkına köklü ve tüm ihtiyaçlara cevap verecek biçimde bir çözüm bulma ihtiyacını meydana getirmiştir. Bu tartışmalar sonucunda üzerinde uzlaşılan konu, bir ülkenin başka bir devletin vatandaşı olan bir kişiye ülkesinde kalabilme izni verme yetkisine sahip olmasıdır⁹⁰.

Kişilerin bir ülkeyi sığınacak bir yer olarak seçmeleri bu görüşmelerde kabul görmeyen bir fikir olmuştur. Günümüzdeki sığınma hukuku da bu fikri göz önünde tutarak belirlenmiştir. Devletler kendilerine yapılması muhtemel sığınma başvurularının artacağını düşünerek ve bundan endişe duyarak, sığınma başvurularına olumlu yanıt vermekte pek istekli davranmamaktadırlar. Devletler, uluslararası veya ulusal anlamda

⁸⁹ Saraçlı, a.g.e, s. 57

⁹⁰ Saraçlı, a.g.e, s. 58

sığınma ile ilgili bir yükümlülük altında değilse de, bu konuda karar vermek açısından belirleyici konumdadırlar⁹¹.

Sığınma aranmasının iki çeşidi bulunmaktadır. Birincisi, direk o ülkeye gidilmesidir. Diğer ise, o devletin konsolosluğu, büyükelçiliği, askeri kampı, savaş gemisi veya uçağına başvurarak yapılan isteklerdir⁹².

Bu karar verme sürecini etkileyen bir takım uluslararası kısıtlamalar bulunmaktadır. Bir ülke bir sığınmacının isteğini kabul etmesi durumunda bir suçluyu adaletten kaçırma gibi bir sonuç ortaya çıkacaksa bahsi geçen ülke böyle bir yetkiye sahip değildir. Bu sebeple sığınma başvurusunun muhatabı olan devlet, sığınma isteğinin nedenlerini detaylı ve doğru bir biçimde araştırma zorunluluğunun sorumluluğunu üstlenmektedir. Sığınmacı isteğine verilecek yanıtları kısıtlayan ana unsur ise diplomatik sığınma konusundadır. Uluslararası ilişkilerde genel olarak diplomatik sığınmacılar kabul edilmez. Bunun sebeplerinden birisi, suçun işlendiği ülke topraklarında bulunan sığınma isteğinin yöneltildiği ülkenin, sığınma başvurusu yapan kişinin başvurusunu kabul etmesi durumunda suçun işlendiği ülkenin ulusal egemenliğine zarar verdiği düşüncesidir. Ancak yükümlülük anlamında sığınma başvurusu yapılan ülkenin sığınma başvurusu yapan kişiyi iade etmek gibi bir zorunluluğu da bulunmamaktadır⁹³.

Sığınma kavramı, geleneksel anlamda bir devletin yargılamasına karşı, sığınma başvurusu yapan bir kişinin korunması anlamını taşır. Günümüzde ise bir insan hakları ihlalinin oluşmamasını sağlamak için kişinin korunması anlamına gelmektedir⁹⁴.

Sığınma kurumu, günümüzde devletin tasarrufuna bırakılmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki sığınma başvurusunun kabul edilmesi, sığınmacı kişiyi kabul eden

⁹¹ Saraçlı, a.g.e, s. 59

⁹² Saraçlı, a.g.e, s. 59-60

⁹³ Saraçlı, a.g.e, s. 60

⁹⁴ Saraçlı, a.g.e, s. 63

devlete belirli sorumluluklar yüklemektedir. "*Sığınmayı kabul eden devlet, sığınma talebinde bulunan kişiyi ülkesine kabul eder, ülkede ikamet etmesine müsaade eder, sınır dışı veya geri iade edilmesine engel olur, kişinin özgürlüğünü tesis eder ve kişiye yönelik hiçbir soruşturmada bulunmaz.*" Sığınma başvurusunu kabul eden ülkelerin mesul olduğu bu maddeler, geldikleri ülkelerde acılar yaşayan insanların insan olmaktan kaynaklanan özgürlüklerini yaşayabilmeleri, yeni dâhil oldukları ülkenin toplumuna uyum sağlayabilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle sığınma başvurusunu kabul eden ülkeler bu maddelere riayet etmek durumundadırlar⁹⁵.

1.2.2.3.2. Evrensel ve Bölgesel Sözleşmeler Çerçevesinde Sığınma Hakkı

Sığınma kavramı, uluslararası hukukta 20. yüzyılda kendine yer bulmasına rağmen günümüzde bile uluslararası anlaşmalarda tanınmış bağlayıcı hükümler bulunmamaktadır. Günümüze kadar yapılmış olan sığınma ile ilgili sözleşmeler genel olarak, sığınma başvurusunun kabulünden sonra, sığınma isteği kabul edilen kişilerin sahip olduğu tasarrufları, sorumlu olduğu yükümlülükleri ve yapılması gerekenleri içeren sözleşmelerdir⁹⁶.

Sığınma ile ilgili Milletler Cemiyeti himayesi altında yapılmış uluslararası çalışmaların bazıları şunlardır:

- *5.7.1922 ve 31.5.1924 tarihli Rus ve Ermeni Sığınmacılara Kimlik Belgesi Verilmesi Anlaşması,*
- *30.6.1928 tarihli Rus ve Ermeni Sığınmacılar Hakkında Saptanan Kimi Kuralların Öteki Sığınmacılara Uygulanması Anlaşması,*
- *28.10.1933 tarihli Mültecilerin Uluslararası Statüsü Anlaşması,*
- *4.7.1936 tarihli Almanya'dan Gelen Sığınmacıların Statüsü ile İlgili Geçici Düzenleme,*

⁹⁵ Saraçlı, a.g.e, s. 64

⁹⁶ Saraçlı, a.g.e, s. 65

- 10.2.1938 ve 14.9.1939 tarihli Almanya'dan Gelen Sığınmacıların Statüsü ile İlgili Sözleşme⁹⁷.

Sığınma hakkını doğrudan konu alan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14/1. maddesinde "*herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır*" kararı bulunmaktadır. Yine aynı bildirgenin aynı maddesinin 2. fıkrası ise "*adi bir suçluya da Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı eylemlerle ilgili kovuşturmalar ileri sürülemeyecektir*" ifadesi konularak sığınmacı tanımının sınırları belirlenmiştir⁹⁸.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni takip eden süreçte, 1951 Cenevre Sözleşmesi tam olarak sığınma hakkını merkez almasa da, devletlerin insiyatifine bırakılan sığınma kabulü kararını ve bu kararın getireceği yükümlülükleri uluslararası işbirliği çerçevesinde çözebileceğini belirten madde ile sığınma meselesinin karar ve uygulama aşamalarının uluslararası bir boyut kazanmasını sağlamıştır⁹⁹.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmede aslen mülteciler için tanımlamalar yapıp kararlar alınmışsa da, sığınmacıları da ilgilendiren maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerde sığınmacıların bir ülkeye sığınma başvurusu yapmasına neden olan şartlar ve başvuru sonrası sığınma başvurusunu alan devletin yapması gerekenler açıklanmaktadır. Devletlerin sığınmacılara sağlaması gereken kolaylıklar, sığınma başvurusunu gerektiren durumların açıklanması için süre tanınması ve bu süre zarfında yasadışı ülkeye giriş gibi cezalardan muaf tutulması gerektiği, insani nedenlerden dolayı sığınmacının geri iade edilmemesi gerektiği gibi konular bu sözleşmede bahsi geçen konulardır¹⁰⁰.

⁹⁷ Saraçlı, **a.g.e.**, s. 66

⁹⁸ Saraçlı, **a.g.e.**, s. 67

⁹⁹ Saraçlı, **a.g.e.**, s. 68

¹⁰⁰ Saraçlı, **a.g.e.**, s. 69

Uluslararası alanda -bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte- yürütülen çalışmalardan birisi de 1967 tarihli Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi'dir. Bu Bildiri' de:

"1. Bir devletin egemenliğini kullanarak, sömürgeciliğe karşı mücadele edenler dâhil olmak üzere, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. maddesine giren kişilere tanıdığı sığınmaya, tüm öteki devletlerce saygı gösterilecektir.

2. Sığınma arama ve sığınma olanağından yararlanma hakkı, hakkında barışa karşı suç/bir savaş suçu ya da insanlığa karşı bir suç gibi suçlarla ilgili hükümleri belirlemek için hazırlanan uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde suçları işlediğini düşünmek için ciddi nedenler bulunan herhangi bir kimse tarafından ileri sürülemez.

3. Sığınma hakkı tanımaya ilişkin koşullar, sığınma hakkı tanımayan devlet tarafından belirlenecektir.

4. Bir devlet, sığınma hakkı tanıma ya da tanımayı sürdürme konularında zorluklarla karşılaşır, devletler tekil olarak ya da bir arada ya da BM aracılığıyla, uluslararası dayanışma ruhu içinde, söz konusu devletin üzerindeki yükü hafifletmek için gerekli önlemleri alacaklardır.

5. 1. maddede sayılan hiç kimse, sınırda reddedilme ya da sığınma aradığı ülkeye daha önce girmiş ise sınır dışı edilme ya da zulme uğrayabileceği herhangi bir ülkeye zorla geri döndürülme gibi önlemlere maruz bırakılmayacaktır. Bunun tek istisnası ancak olağanüstü nedenler yani ulusal güvenlik ya da kitlesel nüfus akışı durumunda olduğu gibi nüfusun korunmasını sağlama amacıyla yapılan kısıtlamalar olacaktır.

6. Sığınma hakkı tanıyan devletler, sığınma hakkı elde etmiş kişilerin BM'in amaç ve ilkelerine aykırı etkinliklerde bulunmasına izin vermeyeceklerdir." şeklinde kararlar alınmıştır"¹⁰¹.

BM Ülkesel Sığınma Bildirisi, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde gündeme alınmamış sığınma konusunu incelemesi açısından önemlidir. Ancak bu bildiride alınan kararların devletler açısından tavsiye niteliğinde olduğu unutulmamalıdır. Sığınma

¹⁰¹ Saraçlı, a.g.e, s. 70-71

konusu ile ilgili henüz uluslararası özellikte ve aynı anda da bağlayıcılığı bulunan bir belge çıkarılamamıştır. Bununla birlikte yumuşak hukuk (soft law) kararları ya da bildirimleri de mevcuttur. 1993 yılında BM himayesinde İnsan Hakları Üzerine Dünya Konferansı'nda görüşülen ve kabul edilen sığınma arayışı ve sığınma ile ilgili imkânlardan faydalanabilmeyi içeren Viyana Deklarasyonu bu konuda önemli gelişmelerdendir. Takip eden süreçte İnsan Hakları Alt Komisyonu'nun 2000 yılında kabul ettiği 2000/20 sayılı karar ise devletlerin, insanların sığınma başvurusu yapması noktasındaki haklarını engellememeleri gerektiği ve bu tür uygulamalardan kaçınmaları gerektiğini belirtmiştir¹⁰².

Sığınma hukuku, uluslararası düzeyde ele alınırken aynı şekilde bu konuda bölgesel çalışmalar da yürütülmektedir. Bu konuya örnek teşkil eden 20 Şubat 1938 tarihli Amerikan Devletleri 6. Konferansı'nda kabul edilmiş olan ve 21 Mayıs 1929 tarihinde yürürlüğe giren "Havana Sığınma Sözleşmesi", adi suçlar ya da kara ve deniz kuvvetlerinden firar etmiş kişilerin sığınma başvurularının kabul edilmemesi gerektiğini belirtirken, bunun dışında kalan siyasi suçların muhatabı olan sığınma başvurusu yapan kişinin talebinin mevcut siyasi konjonktür olumlu bir şekil alana kadar geçerli olmak koşuluyla sığınma başvurularının kabul edilmesiyle ilgili hükümler içermektedir¹⁰³.

28 Mart 1954 tarihinde Karakas'ta gerçekleştirilen konferansta kabul edilen ve 29 Mart 1954'te yürürlüğe giren Karakas Diplomatik Sığınma Sözleşmesi, siyasi sebep ve suçlar nedeniyle sığınma başvurusunda bulunan kişilerin temsilcilik, savaş gemileri, askeri kamplar ve uçaklar vasıtasıyla sığınma taleplerinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiş ve ayrıca bu konudaki tasarrufun devletlerde bulunduğunu ifade etmiştir¹⁰⁴.

1.2.2.3.3. Uluslararası Hukukta Sığınmacı Statüsü ve Sığınmacılar

¹⁰² Saraçlı, a.g.e., s. 71

¹⁰³ Saraçlı, a.g.e., s. 72

¹⁰⁴ Saraçlı, a.g.e., s. 73

Türkiye açısından göç ve sığınma konularının farklı bir çerçevede incelenmesi Avrupa Birliği sürecinde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu süreç AB tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ve İlerleme raporu doğrultusunda hazırlanan, Göç ve İltica Konularında Ulusal Eylem Planı, 2010 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde somut olarak şekillenmiştir.¹⁰⁵

Sığınmacılık tanımının esas muhtevasını yaşadıkları ülke içinde karşılaştıkları, ırk, din, siyaset gibi konular sonucunda insan olmaktan kaynaklanan haklarının ihlal edilmesi durumunda kendi ülkesinin dışında bir ülkede koruma arayışı oluşturmaktadır. Uluslararası sınırlara uyararak kendine bir koruma bulmaya çalışan sığınmacılar statü açısından mülteciler ile aynı konumda olmalarına rağmen hukuksal anlamda bazı farklılıklara sahiptir. Benzer olan nokta, sığınmacıların ve mültecilerin bir ülkeden başka bir yere gitme eylemleridir. Birbirlerinden ayrıldıkları kısım ise, sığınmacının, yer değiştirmeye yaşamı ile ilgili haklı endişeleri bulunması ve bir anlamda bu duruma mecbur edilmiş olmasından dolayı bir ülkenin korumasını istemesi; mültecinin göç etmesinin ardında yatan sebepler ise ekonomik ya da yaşamının kalitesini artırma çabası ile ilişkili olan sebeplerdir. Bu kavramlar günlük yaşamda insanların aynı anlamı ifade etmek amacıyla kullanması pek bir sorun oluşturmazsa da hukuk terminolojisinde bu kavramların sınırlarının belirlenmesi çok önemlidir¹⁰⁶.

Ülkesinde çeşitli sebeplerden dolayı zulüm ve işkence gördüğü için bir başka ülkeye kaçan herkes sığınmacı olarak kabul edilmemektedir. Sığınma amacıyla bir başka ülkeye göç eden kişinin başvurusu o ülkedeki yetkili kurumlarca değerlendirilmektedir. Sığınma başvurusu yapan kişinin başvurusunun gerekçesi olarak belirttiği durumların doğruluğu ve geçerliliği tespit edilir. Bir kişi sığınma başvurusu kabul edilene kadar sığınmacı olarak tanımlanır. Bir başka deyişle bir kişi bir başka ülkeye göç ettiğinde ve sığınma başvurusu işlemlerde olduğu sırada sığınmacı olarak kabul edilir. Sığınma başvurusu onaylanan kişiler artık mülteci olarak tanımlanmaktadır¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Y. Yeşim Özer, **Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Uluslararası Göç: Yasalaşma ve İdari Yapılanma Sürecinin Değerlendirilmesi**, 2011, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:45, s.3

¹⁰⁶ Saraçlı, a.g.e., s. 77-78

¹⁰⁷ Saraçlı, a.g.e., s. 79

Sığınmacı statüsünde olan kişilerin temel özelliği, en genel anlamda sığınmaya ihtiyacı olan kişilere yaşam tehlikesi oluşturan sebeplerin bulunduğu vatanına tekrar geri gönderilmeyecek olmasıdır. Bu ilke uluslararası uygulama kültüründe kendine yer etmiş bir ilkedir. Bu ilke, kendilerine sığınma anlamında müracaat eden bireylerin başvurusunu kabul etmesi durumunda, devletlerin sığınmacılara karşı yerine getirmek durumunda olduğu sorumlulukların da oluşmasını sağlar. Bu ilkeden bahseden birçok uluslararası anlaşma bulunmaktadır. 1951 tarihli Mültecilerin Durumuna İlişkin Sözleşme, 1957 Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, 1977 tarihli Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve 1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, benzer biçimde geri gönderilmeme(non-refoulement) ilkesine değinilen uluslararası anlaşmalardır¹⁰⁸.

Sığınmacılar ile ilgili istatistiksel bilgileri kıtasal ölçekte incelediğimizde en çok sığınmacı başvurusunun %50 ile Asya Kıtası'ndan yapıldığını Afrika'nın %21, Avrupa'nın %15, Latin Amerika ve Karayipler'in %12 ve Kuzey Amerika'nın %1 ile sığınmacıların geldiği kıtalar olarak sıralandığını belirtebiliriz. Ünelere sığınmacıların geldikleri yerler açısından değerlendirmesini 2007 yılı verilerine göre yaptığımızda, en fazla sayıda sığınmacının Irak'tan geldiğini, Rusya Federasyonu, Çin, Sırbistan, Pakistan, Somali, Meksika, Afganistan, İran, Sri Lanka, Eritre ve Türkiye şeklinde sıralanmış olduğunu söyleyebiliriz¹⁰⁹. Bunun yanında Avrupa Birliği ülkelerine en fazla sayıda sığınmacı gönderen ilk on ülke Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (FRY), Romanya, Türkiye, Irak, Afganistan, Bosna Hersek, Sri Lanka, İran, Somali, Kongo Demokratik Cumhuriyeti (DRC)'dir¹¹⁰.

¹⁰⁸ Saraçlı, a.g.e., s. 80

¹⁰⁹ Saraçlı, a.g.e., s. 83

¹¹⁰ Stephen Castles, Mark J. Miller, **Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, Birinci Baskı, Çevirenler: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, s.153

Devletler sığınmacılarla ilgili uygulamaları gerçekleştirirken bir takım ilkeleri göz önünde bulundurlar. Bu ilkelere bahsetmek gerekirse;

1. Sığınmacılara yönelik uygulamalar için, uluslararası kurumlardan sığınma konusunda faaliyet gösterenler ile belirli bir plan, program ve koordinasyon çerçevesinde tüm sosyal yapıyı bu konu için organize edip katılımını sağlamak suretiyle, sığınmacılara destek vermelidir.

2. Sığınmacılar için tasarlanan koruma sistemi, sığınma talebinde bulunan kişilerin geçmişi, güncel durumu ve geleceğini sistemin tasarım aşamasına dahil edilmek suretiyle tasarlanarak oluşturulmalıdır.

3. Sığınma başvurusu yapan kişinin başvurusundaki nedenlerin tespiti, doğruluğu ve geçerliliğinin değerlendirilmesi adına belirlenecek süreler makul sınırlarda olmalıdır.

4. Sığınmacılara hiçbir şekilde ayrımcılık gibi bir tutum sergilenmemelidir. Ayrıca geri göndermeme (non-refoulement) ilkesinden vazgeçilmemelidir.

Sığınma konusundaki bu görüşler tüm devletlerce uygulanmamaktadır. Devletler bu konuda sorumluluk almaktan kaçınmaktadırlar. Uluslararası kurumlarla koordinasyon içinde çalışmalarının nedenini ise sorumluluklarını azaltmak çabası olarak açıklanabilir. Avrupa Birliği'nin sığınmacılarla ilgili ortak uygulamaları, ülkelerin sığınmacılar konusunda uluslararası çalışmalarının arasında büyük önem taşıyan bir noktada bulunduğu bir gerçektir. Çünkü uluslararası bağlayıcılığı ya da yükümlülük altına alan bir belgenin eksikliği sorunu, Avrupa Birliği'ni bu alandaki boşluğu en azından Avrupa Kıtası'nda gidermek isteğine sevk etmiştir. Bu çerçevede de Sığınma Prosedürü Asgari Teminatları Hakkında Konsey İlke Kararı 20 Haziran 1995 tarihinde Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri Konseyi'nce kabul edilmiştir¹¹¹.

Bu kararların içeriğinde neler bulunduğu incelendiğinde ise; sığınmacılara adil ve etkili bir yardım sunabilmek için evrensel ilkelere dayanarak yararlanılması, sığınma

¹¹¹ Saraçlı, a.g.e., s. 84-85

başvurusuna dair standart kuralların belirlenmesi, sığınmacıların başvurusundan sonraki inceleme, itiraz ve tekrar inceleme aşamalarında sığınma başvurusu yapan kişilerin sahip olduğu tasarrufları, refakatsiz çocukların ve korumasız kadınların korunması için gereken ek tedbirleri gibi konuları içerdiği görülmektedir. İlgili Kararları uygulayan kademelerden biri olan yetkililerin, sahip olduğu özellikler de belirtilmiştir¹¹².

Bu kişilerin özellikleriyle ilgili gerekliliklere baktığımızda, sığınma ve mülteci kavramlarıyla ilgili gerekli bilgiye sahip ve sığınma başvurusu yapan kişinin hassas konumunu anlayacak derecede uzman, sığınmacılarla ilgili menşe ve transit ülkelerdeki durumlarını farklı yerlerden doğru ve güncel şekilde edinebilen, ihtiyaç olduğunda psikolog ve doktor gibi konu uzmanlarıyla fikir alışverişi yapabilecek niteliğe sahip olan yetkililer olmaları gerekmektedir. Belirtilen kriterlerden anlaşılacağı üzere Avrupa Birliği'nin sığınma başvurularının değerlendirilmesinde görevli kişilerin sahip olması gereken özelliklerin tanımlamalarını ne yönde yaptığını net olarak görebiliriz¹¹³.

Günümüz dünyasında sığınmacılar konusunda süregelen sorunlar mevcuttur. Bu sorunlardan ilki, uluslararası anlamda bağlayıcı ve yükümlülük oluşturan bir belgenin bulunmamasıdır. Bir diğer sorun ise yaşanan sığınma başvurularının bireysel olarak değil de toplu olarak, çok sayıda insan tarafından yapılmasıdır. Bu durum sığınma başvurusunu alan ülkeleri sosyal, ekonomik ve güvenlik açısından yönetilmesi gereken sorumluluk olarak zorlayan bir durumdur. Bunun dışında sığınma başvurularını değerlendirmesi de bu alandaki sorunlardandır. Sığınma başvurularının artması ile birlikte sığınma başvurusu gerekçelerinin doğrulanması ve değerlendirilmesi zorlaşmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü devletler gerekçesi doğru olan mağdurlara sığınma uygulamasını yapıp koruma altına almak ve bundan yararlanmaya çalışan ve geçerli sebepleri olmayanların tespitini ve ayrımını yapmak durumundadır. Bir başka güncel sorun ise sorunlu bölgelerde sığınmacıların korunmasıyla ilgili görevli olan kişilerini can güvenliğinin tesis edilmesi sorunudur.

¹¹² Saraçlı, a.g.e., s. 86

¹¹³ Saraçlı, a.g.e., s. 87

Tüm bu sorunların genellemesi olarak devletler, sığınma kurumunu keyfi bir uygulama olarak görmemelidirler¹¹⁴ .

İnsan haklarının savunulması açısından, zulüm gören masum kişilere yardımcı olacak yöntemlere başvurulması gerekmektedir. Bu konuda insan hakları konsepti, ülkelerin nasıl bir tavır edineceği ve nasıl bir yol izleyeceğini belirtir niteliktedir. Böylece devletler kendilerinden sığınma talep eden kişilere karşı bu konsept çerçevesinde sığınmacıları karşılama yoluna gitmelidir¹¹⁵ .

1.2.2.3.4. Sığınma-Göç İlişkisi ve Sığınma Politikaları

Günümüz dünyasında sürekli değişim halinde olan ve yeni boyutlar kazanan göç kavramı üzerinde detaylıca inceleme yapılması gerekmektedir. Geçmişte genellikle insanların yaşadıkları yerleri sosyal, kültürel, çevresel, ailevi sebeplerle terk ettiği göz önüne alınırsa günümüzde çok farklı sebepler ortaya çıktığı görülecektir. Dolayısıyla göçmenlerin sadece mülteci, sığınmacı ya da kaçak işçi olarak göç ettikleri düşünülmemelidir¹¹⁶ .

Bir kişinin ülkesinde maruz kaldığı ve insan haklarına aykırı olan durumdan bir başka ülkenin korunmasına ulaşabilmesi için öncelikle o ülkeye ya da o ülkenin toprakları sayılan bir yere göç etmek durumundadır. Bu bize sığınmacı olabilmenin ön koşulu olarak göç etmenin gerektiğini gösterir. Ancak göç etmek bu imkânlardan yararlanmak adına geçerli tek koşul değildir. Yaşam tehlikesinden dolayı göç başvurusunda bulunan bir kişi ile maddi sebepler sonucunda göçmen olarak başvuru yapan kişilerin arasında bir ayırım yapılması gerektir. Bu ayırımın yapılabilmesi için ise göçmen ve sığınmacılar için belirli politika ve standartlara sahip olunması gerekmektedir. Günümüzde, bu anlamda oluşturulan uygulama kültürü genellikle ülkeyi

¹¹⁴ Saraçlı, a.g.e., s. 88-89

¹¹⁵ Saraçlı, a.g.e., s. 90

¹¹⁶ Muammer Tuna, Çağlar Özbek, **Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler**, Ankara, Sentez Yayıncılık, 2014, Birinci Baskı, s. 38

göçmenlerden koruma fikri çerçevesinde şekillenmiştir. Bu koşullar sonucunda da göçmen olmak isteyen insanlar çözümü sığınmacı olarak ülkeye girmekte bulmuşlar ve bu yola tevessül etmişlerdir. Böylece sığınma kurumu göç etmenin alternatif bir şekli olarak görülmeye başlanmıştır¹¹⁷.

Sığınma ile göç arasında bir bağlantı kurulduğu ortadadır. Bu bağlantının nedenlerini incelediğimizde üç ana sebep görmekteyiz.

1. Çalışma amacıyla bir ülkeye göç eden kişiler gerekli oturma ve çalışma izin belgelerine sahip olamadıkları için, göç ettikleri ülkede yasadışı yollara başvurarak bahsi geçen ülkede kalma çabası içindedirler. Bu çabayı gerçeğe dönüştürmek için yapılan uygulamalardan bir tanesi gerçekdışı sığınma beyanında bulunmaktır. Bahsedilen ve gerçek dışı olan bu gerekçeler tespit edildiğinde sığınma başvurusu yapan kişi ülkeden sınır dışı edilmektedir. Ancak sığınma başvurusunda bulunan kişi, gerekçelerin değerlendirilmesi süresi boyunca kazandığı sığınma talebini yönelttiği ülkede kalabilme fırsatını da değerli görerek, en azından değerlendirme süresince ülkede kalabilmek için bu yolu tercih etmektedir.

2. Bir ülkede yaşanan büyük sıkıntılar ve zulümler sonucunda büyük insan toplulukları göç etmek durumunda kalmaktadır. İnsan sayısının çok olduğu ve tek seferde gelişen bu durumlarda kimlerin gerçek sebeplerle kimlerinse gerçek dışı sebeplerle başvuru yaptığı belirlenmemektedir. Bu durumlarda çözüm geçici koruma kamplarında bulunmuştur ve kişilerin ülkelerindeki zulüm sebebi ortamının değişmesine dek buralarda ikamet etmesine izin verilmektedir. Kaçılan ülkedeki olaylar sona erdiğinde de insanların yurtlarına geri dönmesi özendirilmektedir.

3. Yüksek sayıda sığınmacı, sığınma başvurusu yapacakları ülkelere yasadışı yollarla girmektedir. Ayrıca zulümden kaçarken fırsatları olmadığından veya ülkelerinde bu belgeleri alabilecekleri resmi kurumların bulunmayışından dolayı bu kişilerin vize, pasaport gibi gerekli belgelere sahip olamamasına neden olmaktadır.

¹¹⁷ Saraçlı, a.g.e., s. 90

Bu nedenler küreselleşmenin etkileriyle birlikte devamlılığını sürdürmektedir¹¹⁸.

Daha iyi bir yaşam standardına kavuşmak isteyen insanlar, ekonomik ve sosyal olanakların iyi olduğu ülkelere göç etmek amacındadırlar. Göç alan ülkeler ise bu konuyu önleme amacını benimsemiş olmakla beraber ekonomik sebeplerle göç eden insanların, yaşamı tehlikede olan sığınma talebinde bulunan insanlar ile benzer yol ve gerekçe izleyip amacını gerçekleştirmeye çalışmasına yönlendirmektedir. Ayrıca ülkesinde yaşanan çatışma, savaş ortamları insanların yaşamlarının tehlikede olmadığı bölgelere sığınma amacıyla başvurmasına neden olmaktadır. Tüm bunlar küreselleşmenin göç ve sığınmacılar üzerindeki etkilerindedir. Çünkü küreselleşme sonucunda ulaştırma, iletişim ve sosyal ağlarda da yaşanan gelişmeler, sığınma-göç bağlantısına katkıda bulunmaktadır. Ulaşım masraflarının düşmesi, iletişim sonucunda göç alan ülkeler ile ilgili bilgi alınabilmesi bu durumu etkilemektedir. Göç hareketlerinin sığınma için öncülük ettiği de günümüz için geçerli bir başka tespittir. Ayrıca sığınma kurumu yavaş yavaş ekonomik odaklı olmaya başlamıştır¹¹⁹.

Lizbon Anlaşması daha önce üç başlık altındaki yapıyı değiştirerek ikili bir ayrıma gidilmesini öngörmüştür. Avrupa Birliği Anlaşması -ABA (Treaty on European Union) ve Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma -ABİA (Treaty on the Functioning of the European Union) şeklinde Birliği oluşturan anlaşmalara dayanak oluşturur ve bu anlaşmalarla aynı hukuki değere sahiptir. Göç ve sığınma ile ilgili düzenlemeler ise ABİA sütununda Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı olarak adlandırılan beşinci başlıkta düzenlenmiştir. Lizbon anlaşması ile Özgürlük güvenlik adalet konuları üye her devletin uymak zorunda oldukları Topluluk çatısı altına birleştirilmiştir. Bu başlığın 2. kısmına göre, birliğin amacının iç sınırlarda geçişin herkes için serbest olmasıdır. Ayrıca dış sınırlardan geçişin izlenmesi ve aşamalı olarak

¹¹⁸ Saraçlı, a.g.e., s. 91

¹¹⁹ Saraçlı, a.g.e., s. 92

entegre sınır yönetiminin oluşturulmasına yönelik düzenlemeler yapılması planlanmaktadır.¹²⁰ Diğer taraftan, Türkiye'deki “göç ve sığınma yönetiminin” özelliklerinin ve koşullarının planlanmasında, Avrupa'yla entegrasyonun güçlü bir etkisi olduğu açıktır.¹²¹ Sığınma ve göç arasındaki bağlantı göç alan ülkelerin sığınma ve göçe karşı uyguladıkları politikanın benzerliğinden de tespit edilebilir. Devletler sığınma ve göç alanında iki türlü önlem almışlardır. Bunlardan ilki sığınmacıların ülkeye girişlerini engellemek amacıyla yapılan uygulamalar (vize zorunluluğu, uçuş öncesinde ya da transit geçişte yapılan kontroller ve ulaştırma ile ilgili yaptırımlar), ikinci olarak alınan önlemler ise sığınmacıların ülkeyi sığınmak için cazip görmemesini sağlayacak önlemler alınmasıdır. Bu önlemleri, sığınmacılara ülkede kalma konusunda izin verilen sürenin kısa tutulması, sığınma başvurusu reddedilmiş olan kişilerin sınır dışı edilme işlemlerinin kolaylaştırılması, ülke içinde sığınmacılar için rahat hareket edebilme olanaklarının tanınmaması, sosyal yardımların kısıtlanması, mecburi ikamet yerinin belirlenmesi, çalışma izninin verilmemesi gibi sığınmacıların ülke içindeki tasarruflarını kısıtlayıcı önlemler alınması olarak açıklayabiliriz¹²². Ülkelerin değişik göç politikaları olmakla birlikte, günümüzde Türkiye gerek kendi vatandaşlarına gerek dışarıdan gelen yabancılara göç anlamında sınır kapılarını açmış ve liberal sınır politikası izleme yoluna gitmiştir¹²³.

Devletlerin sahte gerekçelerle sığınma başvurusunda bulunanları engellemek için aldığı önlemler başarıya ulaştığı ölçüde de gerçek gerekçeleri olan sığınmacıları mağdur etmiştir. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve 1966 tarihli İkiz Sözleşmelere göre, korunmak amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye sığınan kişilerin önüne engel çıkarılması ya da sığınma ile ilgili haklarına ulaşmalarının engellenmesi bir hukuk ihlalidir ve ayrıca sığınmacıların uluslararası anlaşmalarda belirtilen iyi niyetli bir şekilde sığınmacılara yardımcı olunması yönündeki ilkelerle çelişki oluşturmaktadır. Bu uygulamaya başvuran devletler gerçek sığınma nedenleri olan insanların koruma

¹²⁰Nurcan Özgür, Yeşim Özer, **Türkiye' de Sığınma sisteminin Avrupalılaştırılması**, İstanbul, Derin Yayınları, 2010, s. 89-90

¹²¹ Ahmet İçduygu, **Türkiye'de Düzensiz Göç, Ankara**, Bu Araştırma Uluslararası Göç Örgütü Türkiye tarafından yayımlanmıştır., 2012, s.41

¹²²Saraçlı, **a.g.e.**, s. 93

¹²³Sema Erder, **İstanbul Bir Kervansayar (Mı)?**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, Birinci Baskı, s. 88

altına alınmasını engelledikleri için insan haklarına riayet etmemiş olmakta ve uluslararası anlaşmalarda bulunan imzalarından dolayı yükümlülüklerini yerine getirmemiş sayılmaktadırlar¹²⁴.

Göç meselesinde her devletin geçmişten günümüze süregelen farklı politikalar izlemesi göç konusunda AB için problemlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Konuyla alakalı bazı devletlerin esnek giriş kurallarına sahip olmasının yanı sıra birçok devletin ise sıkı göç politikaları uyguladıkları görülmektedir. AB'ne üye devletlerin farklı tarihlere ve politikalara sahip olmaları uygulamada çok daha büyük farklılıklara yol açmaktadır. Dolayısıyla AB'nin ani mülteci ve sığınmacı akınlarına çözüm getirebilmesi için bu sorunun ortak paydada tartışılması gerekmektedir. Sayılan sebepler doğrultusunda ortak bir politika benimsenmesine yönelik beklentiler de artmaktadır. Bu akımların kontrol edilebilmesi ve doğru bir şekilde yönetilebilmesi için göçmen gruplarının kategorilere ayrılması gerekmektedir¹²⁵.

Sonuç olarak, göç ve sığınma kurumları arasındaki bağlantı ve ilişkinin geliştiğini görmekteyiz. Bu sebepten devletler, beklenen olumlu sonucu vermekten uzak olan kısıtlayıcı politikalardan vazgeçip insanların sahip oldukları haklara ulaşabilmesini kolaylaştıracak şekilde, onlara yardımcı olacak uygulamaları tercih etmelidirler. Bu amaç için de sığınma ve göç konusunda hizmet veren kurumlarındaki politika ve olanakları korunmaya ihtiyacı olan insanlara en fazla faydayı sağlayacak biçimde örgütsel, operasyonel ve ilke açısından iyileştirmelerde, geliştirmelerde bulunmaları gerekmektedir¹²⁶.

¹²⁴ Saraçlı, a.g.e., s. 95

¹²⁵ Juliet Lodge, Mustafa Bayburtlu, **Avrupa Birliği' nin Adalet ve İç İşleri Alanındaki Müktesebatı ve Türkiye' nin Uyumunu**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı, 2002, s.21/28

¹²⁶ Saraçlı, a.g.e., s. 96

1.3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Kapsamına Girmeyen Yabancılar

1.3.1. Türkiye'de Bulunan Yabancı Askeri Personel

"Türkiye'de bulunan yabancı askeri personelin statüsü milletlerarası anlaşmalarla düzenlenmiştir. Zaten YUKK'un 2(2) maddesinde, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar ile özel kanunlardaki hükümler saklı tutulmuştur. Türkiye'de bulunan yabancı askeri personelin statüsüne ilişkin olarak Adalet Bakanlığı tarafından bir genelge hazırlanmıştır"¹²⁷.

1.3.2. Elçilikler ve Konsolosluklar

Türkiye'de görev yapan elçilik ve konsolosluk çalışanlarının statüsü milletlerarası anlaşmalarla düzenlenmiştir. Türkiye bu alanda Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viana Konvansiyonuna ve Diplomatik İlişkiler Hakkında Viana konvansiyonuna taraftır. Ayrıca ülkemiz birçok devlet ile bu alanda anlaşmalara taraf olmuştur. Adalet bakanlığı tarafından konsolosluk ve elçilik çalışanlarına yönelik genelge de hazırlanmıştır¹²⁸.

1.3.3. Göçmenler, Mavi Kart Sahipleri ve KKTC Vatandaşları

1.3.3.1. Göçmenler

Göç olgusunu ele aldığımızda insan hayatının her yönünü etkileyen, yaşamını sürdürmesi için kaçınılmaz bir değişim anlamına gelen ve insan hayatının şekillenmesine ve tecrübeler kazanmasına yol açan önemli olgulardan birisidir¹²⁹. Göç olayını genel olarak tanımlamak gerekirse kişilerin hayatlarının ilerleyen dönemlerinin tamamını ya da belli bir bölümünü geçirmek amacıyla yaşadıkları yerden bir başka yere geçmeleri yani coğrafi olarak yer değiştirmeleri olayı olduğu görülecektir. Kısacası insanların çok farklı sebeplerle tamamen ya da belli bir süre için yer değiştirme

¹²⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, a.g.e., s.56

¹²⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, a.g.e., s.58

¹²⁹ Saraçlı, a.g.e., s.7

olayıdır¹³⁰. "Tarih boyunca insanlar, karşı karşıya kaldıkları ekonomik ve siyasal değişimler, çalkantılar, insan hakları ihlalleri, afetler, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar, kendi rızaları ve/veya başkalarının baskı ve tehditleri sonucu ülkelerini terk etmek, geçici ve/veya sürekli bir çözüm olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri daha güvenli yerlere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu durum uluslararası anlamda, ekonomik ve politik sonuçlarından dolayı iltica ve göç sorununu kaçınılmaz olarak ortaya çıkarmıştır"¹³¹.

Diğer bir yazara göre ise göç, insanın bir yerden diğer bir yere geri dönmek üzere, uzunca bir süre kalma ve tekrar göç etme ya da geri dönmek üzere uzun bir süre kalmak niyetlerinden birisiyle yer değiştirmesidir¹³². Bu yer değiştirme eyleminin tarih boyunca toplumların ve bireylerin hayatlarını ekonomik, siyasal, kültürel, sosyal ve psikolojik açıdan çok taraflı ve karmaşık bir şekilde etkilediği gözlemlenmektedir.¹³³

Göç olayının tanımı yapıldıktan sonra yabancılar hukukunun temel taşlarından birisi olan göçmenler konusu derinlemesine araştırılması gereken bir konudur. İnsanları yer değiştirme eylemine yönelten sebeplerin araştırılması ve bu sebepler doğrultusunda önlemler almak amacıyla dış politikanın geliştirilmesi son yıllarda artan göç olayları nedeniyle önem arz etmektedir. Diğer taraftan son yıllarda yaşanan göçmenlerin maruz kalmış olduğu üzücü olaylar sebebiyle bu konuda milletlerarası iş birliğine de gidilmelidir. Bu sayede illegal göçmen sayısını minimize ederek göç olayı sonucunda karşılaşılan sosyo-ekonomik olumsuz etkilerden kurtulmamız mümkün gözükmektedir. Konumuz bütünlüğümü açısından göç sebeplerine de kısaca değinilecektir.

İnsanların göç etmelerinin ekonomik, sosyal ve siyasal sebepleri bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik yapı da göz önünde alındığında kişiler genellikle az gelişmiş yerlerden

¹³⁰ Mustafa Mutluer, **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, İstanbul, Çantay Kitapevi, 2003, Birinci Baskı, s.9

¹³¹ Çağlar, a.g.e, s. 55-56

¹³² Nurcan Özgür, **Dış Politika ve Göç Yugoslavya' dan Göçlerde Arnavutlar**, İstanbul, Derin Yayınları, 2010, Birinci Baskı, , s.7

¹³³ Yusuf Akan, İbrahim Arslan, **Göç Ekonomisi**, Bursa, Ekin Basımevi, 2008, s.43

gelişmiş yerlere doğru göç etme eğilimindedirler. Tarihimize baktığımızda da ekonomik sebeplerle göçün ön planda olduğunu görmekteyiz¹³⁴. Göç tanımlarından da anlaşılacağı üzere göç sebepleri çok geniş bir çerçeveye içerisindedir. Bu nedenle göçe neden olan sebepler incelendiğinde çok karmaşık bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz¹³⁵. Siyasal etkenlere baktığımızda ise genellikle devletlerarası anlaşmaların neden olduğu göç hareketleri görülmektedir.

"Bir ferdin yaşadığı ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yerleşmek niyetiyle gitmesine "göç", ülkesinden ayrılarak yabancı bir ülkeye yerleşmek amacıyla giden kimseye ise "göçmen" adı verilmektedir. Verilen bu göç tanımında "yerleşmek niyetinin" önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Ancak, bir ferdin yerleşmek niyetiyle bir yabancı ülkeye gitmesinden bu ferdin vatandaşı olduğu ülkeye yerleşmek üzere dönmeyeceği veya hiç bir şekilde ülkesine uğramayacağı manası çıkmaz"¹³⁶. Ancak belirtmek gerekir ki göç eden kişinin bulunduğu yerden ayrılarak yerleşmek amacıyla ülkesinden ayrıldığı gerçeğidir¹³⁷.

Göçmenler genellikle ekonomik olmak üzere ve diğer faktörler sebebiyle ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye göç eden kişilerdir. Bu olayla ilgili mevzuatımızdaki düzenleme bu kişilerin ülkemize kalıcı olarak gelmeleri ve halen vatandaşlık kazanamamış olmaları yönündedir¹³⁸.

Kabaca bir tanım yapmak gerekirse mülteci ve sığınmacıları göç eden kişi ya da göçmen olarak tanımlayabiliriz. İlerleyen konularda da açıklayacağımız üzere mülteci ve sığınmacı kavramını başlı başına göç kavramına indirgememiz düşünülemez. Ancak mülteci kavramının daha iyi bir şekilde anlaşılması açısından bu tanım yerinde

¹³⁴ İbrahim Balcıoğlu, **Sosyal ve Psikoloji Açısından Göç**, Elit Kültür Yayınları, 2007, İstanbul, Birinci Baskı, s.15

¹³⁵ Mustafa Mutluer, **a.g.e.**, s.11

¹³⁶ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku, a.g.e.**, s.237

¹³⁷ Halis Kırıl, **Yabancıların Türkiye' de Çalışma Esasları (Yabancıların Çalışmasına İlişkin Düzenlemeler, Yabancıların Çalışamayacağı Meslekler, Yabancıların Sosyal Hakları, Yabancı Kaçak İşçilik, Avrupa Birliğinin Kişilerin Serbest Dolaşımı Müktesebatı**, Ankara, Yorum Matbaacılık, 2006, Birinci Baskı, s. 15

¹³⁸ Hazırlayan Mehmet Firik, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **İnsan Hakları Işığında Türkiye' de bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları**, , Ankara, TBMM Basımevi, 2010, s.224

olacaktır. İltica çeşitli sebeplerle ülkesinde zulüm ve baskı gören kişilerin ülkelerini bırakmak zorunda kalmaları ve tekrar ülkelerine dönememeleri iken, göç ilticadan çok farklı sebeplerle meydana gelen yer değiştirme olayıdır. Başka bir deyişle mültecilik kriterlerini taşımayan göçmenler varken, buldukları yerlerden göç etmeyen mülteci tanımından bahsedilemez¹³⁹.

Ülkede bulunan tüm yabancıları kapsayan genel bir kavram olarak göçmen ülkemizde 26.9.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5543 sayılı İskân kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanunda göçmenler kapsamına, göçebeler ve terör olayları sonucunda yerleri değiştirilen Türk vatandaşları da girmektedir. 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 3. maddesinin (d) bendine göre, göçmen Türk soyuna ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına ve ya toplu halde Türkiye'ye gelenlerdir, şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kişinin göçmen olarak kabul edilebilmesi için kişinin Türk soyundan olması, Türk kültürüne bağlı olması ve Türkiye'ye yerleşmek amacıyla gelmesi şeklinde üç kriter bulunmaktadır. 5543 sayılı Kanun, 1934-2006 yılları arasında yürürlükte olan ve 5543 sayılı kanunun kabul edilmesiyle yürürlükten kalkan 2510 sayılı İskân Kanununda ki göçmen tanımı aynı olmasına rağmen türleri konusunda daha kapsamlı düzenlemeye gidilmiştir¹⁴⁰.

Tanımda belirtmiş olduğumuz Türk soyunda olma ve Türk kültürüne bağlılık durumlarının tespiti ilgili bakanlık görüşü, Dış İşleri bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar kurulu tarafından tayin edilir. Türk mevzuatına baktığımızda göçmen kabulünün hangi ülkelerden yapılacağı düzenlenmemiştir. Göçmen kabulünün Bakanlar kurulunun inisiyatifine bırakılmış olması kararların siyasi nitelikte olduğunu göstermektedir. 5543 sayılı kanunun md. 3 e, f, g bentlerine göre göçmenler, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen olarak dört grupta toplanabilir. Serbest göçmenler yukarıda belirttiğimiz genel şartları taşımakla beraber devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla ülkeye kabul edilen kişilerdir¹⁴¹.

¹³⁹ Çağlar, a.g.e, 55

¹⁴⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.60-63

¹⁴¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.60-63

İskânlı göçmen tanımına baktığımızda Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlılık şartının yanı sıra özel kanunlarla yurt sınırından gelen ve 5543 sayılı kanunumuza göre taşınmaz mal verilerek iskân etmeleri sağlanan kişilerdir¹⁴².

Münferit göçmen ise Türk soyu ve Türk kültürüne bağlı olmanın yanında ülkemize kalıcı olarak aileleriyle gelip yerleşmek isteyen göçmenlerdir. Son olarak toplu göçmen kavramına baktığımızda yine Türk soyu ve Türk kültürüne bağlı olmaları yanında ülkemizle bir anlaşma doğrultusunda yurda gelen göçmen gruplarıdır. 5543 sayılı kanunumuz göçmen tanımının yanı sıra ülkemize göçmen olarak kabul edilmeyecek kişi grup ya da grupları da belirlemiştir. 5543 sayılı kanunun 4. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, Türk soyundan olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile bu şartları taşısalar bile ülkeden sınır dışı edilen ve haklarında güvenlik tedbiri uygulanan yabancıların göçmen olarak ülkeye kabul edilmeleri mümkün değildir. 5543 sayılı kanunumuza göre göçmenlerin ülkeye kabul edilmeleri konusunda münferit göçmen kabulü ve toplu göçmen kabulü olarak ikili bir ayrıma gidilmiştir. Münferit göçmenlerin düzenlendiği 5543 sayılı kanunun 5. maddesine göre ülkeye yerleşmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı yabancıya Türkiye'de birinci veya ikinci dereceden bir yakını tarafından referans verilmesi gerekir ya da yabancıların ülkesinde bulunduğu Türk konsoloslukuna bizzat müracaat etmesi gerekir¹⁴³.

Bir yakını tarafından referans gösterilen ya da Türk konsoloslukuna bizzat müracaat eden yabancıya İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılacak inceleme sonrasında kurumlarca uygun görüldüğü takdirde hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığı tarafından serbest göçmen statüsü verilir¹⁴⁴.

Toplu göçmenlere ilişkin düzenleme 5543 sayılı kanunun 6. maddesinde düzenlenmiştir. Toplu göçmen statüsünün verilmesi ülkemizin taraf olduğu anlaşmalar

¹⁴² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.60-63

¹⁴³ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 60-63

¹⁴⁴ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 60-63

gereğince Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunun kararına İstinaden İçişleri Bakanlığınca verilir¹⁴⁵.

Bireysel ya da toplu olarak sınırlarımıza giren göçmenler sağlık, gümrük, idari ve nakil işlemleri yapılana kadar giriş noktalarında göçmen kabul merkezlerinde misafir edilir. Bu süreç içerisinde göçmenlerin bakım, beslenme ve diğer ihtiyaçları Kızılay Derneğinin de desteği ile ücretsiz olarak İçişleri Bakanlığınca karşılanır. Söz konusu giderler için öncelikli olarak Maliye Bakanlığından ödenek aktarılır¹⁴⁶.

Ülkemize gelen iskânlı göçmenler geçici ya da kesin yerleştirildikleri yerin serbest göçmenler ise yerleştirildikleri yerin en büyük mülki idare amirine müracaat etmeleri ve "Vatandaşlığa Girme Beyannamesi"ni imzalayarak "Göçmen Belgesini" almaya mecburdurlar. Bu belge 5543 sayılı Kanun'a göre kişinin yurda kabul edildiğini belirterek iki yıl geçerli olmak üzere geçici kimlik belgesi yerine geçer. Göçmen olarak kabul edilen bu kişiler gerekli işlemlerin yapılmasından sonra Bakanlar Kurulu kararınca vatandaşlığa alınabilirler¹⁴⁷.

5543 sayılı kanunun 8. maddesine göre küçükler; baba ve analarına, baba ve anaları yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlıdırlar. Kimsesiz gelen küçükler; yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınır. 5901 sayılı TVK'nın 12. maddesinin (c) bendine göre, göçmen olarak kabul edilen kişilerin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel bir durumu olmaması kaydıyla İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu'nun kararıyla Türk vatandaşlığına alınacakları ifade edilmiştir. 5543 sayılı kanunda göçmenlerin iskânı ve fiziksel yerleşimleri detaylı olarak düzenlenmiştir. YUKK madde 2'de belirtildiği gibi hakkında özel kanun bulunan hallerde YUKK uygulanmayacaktır. 5543 sayılı kanun özel kanun niteliğinde olması sebebiyle hakkında düzenleme bulunan hallerde uygulama, YUKK'un uygulanmaması yönündedir¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 60-63

¹⁴⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 62

¹⁴⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 60-63

¹⁴⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 60-63

Sözü edilen kişilerin ülkelerinden ayrılmalarını ve uluslararası sınırları geçmelerine sebep olarak yaşadıkları ekonomik problemler gösterilse de bu kişilerin genellikle Türkiye'de geçici olarak kalmayı düşündükleri gözlenmiştir. Göçmenlerin Türkiye'de para kazanarak kendi ülkelerinde ki yaşam standartlarını arttırma çabaları ayrıca dikkat çekmektedir. Türkiye'nin Bağımsız Devletler Topluluğu ve Doğu Avrupa Ülkeleri arasında vize rejiminde kolaylıklar sağlaması göçmenlerin Türkiye'ye kolaylıkla girmelerini sağlamaktadır¹⁴⁹. Bununla birlikte ülkeye maddi kaygılarla gelen yüksek vasıflı kişilerin nitelikli iş gücü piyasasında değerlendirilemedikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu kişiler nitelikleri altında iş gücü piyasasında çalışmaktadırlar. Bu durum söz konusu göç eden kişilerin yanı sıra, göç alan ülke içinde bir kayıp olarak düşünülmelidir¹⁵⁰.

1.3.3.2. Mavi Kart Sahipleri

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda belirtildiği gibi Türk vatandaşlığının hak ve yükümlülüklerini yitiren kişiler, bu hakkın kaybı tarihinden itibaren yabancı statüsüne girerler. Kanun bu hükümleri getirmekler beraber yurt dışında yaşayan ve çeşitli nedenlerle bulunduğu ülkenin vatandaşlığına geçmek isteyen Türk vatandaşlarını göz önüne almış, Türk vatandaşlığını yitiren kişilerin yabancı statüsünde tutulmasına istisna getirilmiştir. Ülkemiz mevzuatı açısından taraf olduğumuz 1981 yılındaki anlaşmaya göre çifte vatandaşlık bir sorun teşkil etmemesine rağmen bazı ülkeler yoğun şekilde göç alması ve bu göç hareketlerine önlem almak amacıyla çifte vatandaşlık uygulamasını kabul etmemişlerdir. Bu durum göz önüne alındığında çifte vatandaşlığı kabul etmeyen ülkelerin vatandaşlığına geçmek isteyen Türk vatandaşları kendi vatandaşlıklarından bir nevi çıkmaya mecbur bırakılmaktadır. Sosyal ekonomik ve birçok sebeple Türk vatandaşlığından ayrılmak zorunda kalan kişilerin bu istisna kapsamına alınması için 403 sayılı Türk Vatandaşlığı kanununun 29. maddesi 7.6.1995 tarih ve 4112 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle geçerliliğini, yitirmiştir. Dolayısıyla

¹⁴⁹ Ahmet İçduygu, **Türkiye' de Kaçak Göç**, İstanbul, Can Ajans Reklam Ve Matbaacılık, 2004, s. 47

¹⁵⁰ Arnd-Michael Nohl, Karin Schitten helm, Oliver Schmidtke, **Anja Weib, Göç ve Kültürel Sermaye Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya' da Yüksek Vasıflı Göçmenler**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011, 1. Basım, Çeviri: Türks Noyan, s. 255

2004 yılında 5203 sayılı kanun ile değiştirilen bu madde doğrultusunda bu kişilerin hakları yeniden düzenlenme imkânı bulmuştur. 403 sayılı kanun 2009 yılında 5901 sayılı kanun yürürlüğe girerek kaldırılmıştır. Ancak sözü edilen Türk vatandaşlığından çıkan kişilerin korunması durumu yeni kanunumuzun 28. maddesinde aynen kabul edilmiştir. Son olarak 5901 sayılı TVK'nun 28. maddesi 6304 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması'na Dair Kanunun yürürlüğe girmesiyle değişikliğe uğratılmıştır¹⁵¹.

Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 28. maddesine göre, "*Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır. Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muaf en araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler. Bu madde kapsamında bulunan kişiler, bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunamazlar. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler. Bakanlar Kurulu gerekli görmesi halinde üçüncü dereceden itibaren hangi dereceye kadar olan altsoyların bu maddede tanınan haklardan faydalanabileceğini belirleyebilir. Bu madde hükümlerinden yararlanacak olan altsoyun, üstsoyu ile soy bağıını belgelendirmesi şarttır. Bu madde kapsamında bulunan kişilere, talepleri halinde bu maddede belirtilen haklardan faydalanabileceklerini gösteren Mavi Kart düzenlenir. Bu Kart, 21.02.1963 tarihli ve 210 sayılı Değerli Kâğıtlar Kanunu kapsamındadır. Bu maddenin sağladığı hakların kullanılmasında Mavi Kartın ibrazı yeterlidir. Kartın ibraz edilememesi durumunda Kimlik Paylaşımı Sistemi aracılığıyla Mavi Kartlılar Kütüğünden alınacak kayıt örneği ve uyuşunda bulunan devlet makamlarınca verilmiş kimlik bilgilerini gösteren belge ile işlem yapılır. Bu kişilerin kimlik bilgilerinde değişiklik olması durumunda uyuşunda bulunduğu devlet makamından*

¹⁵¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.63

alınmış eski ve yeni kimlik bilgilerini gösteren belgenin usulüne göre tasdik edilmiş Türkçe tercümesi ile birlikte ibrazı zorunludur. Bu madde kapsamında bulunan kişilere Bakanlığın tespit edeceği esaslar çerçevesinde kimlik numarası verilir. Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası aranan yerlerde bu kimlik numarası kullanılır. Mavi Kartın düzenlenmesi ve dağıtılması ile Mavi Kartlılar Kütüğünün elektronik ortamda tutulmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça belirlenir. Kamu kurum ve kuruluşları, bu madde hükümlerinin uygulanması amacıyla her türlü tedbiri alır ve gerekli düzenlemeleri yapar. "

Kanun maddesinde de belirtildiği gibi bu hak verilen kişilerin seçme ve seçilme hakkının yanı sıra asli ve daimi, kamu hukuku rejimine tabi olarak kamu hizmetini yapmaları mümkün değildir. Ayrıca serbest bırakılmış araç veya ev eşyası ithal etme hakkı ve askerlik yapma yükümlülükleri bulunmamaktadır. Mavi kart sahiplerinin kanun kapsamında yukarıda belirttiğimiz istisnalar dışında Türk vatandaşlarına sağlanan haklardan aynen yararlanabileceği görülecektir. Kanun koyucu çifte vatandaşlığın kabul edilmediği ülkelerde yaşayan kişilerin ülkeye geldiklerinde mağdur olmamalarına yönelik önemli adımlar atmıştır.

1.3.3.3. KKTC Vatandaşları

YUKK'da bulunan birçok hükmün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarına uygulanmayacağı açıktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi haklarında Türkiye'nin kabul ettiği milletlerarası anlaşmalar veya özel hükümler bulunan konularda YUKK'un uygulanmayacağı, söz konusu milletlerarası anlaşmaların ya da ilgili özel hükümlerin uygulanacağı kuralıdır. KKTC vatandaşları hakkında YUKK hükümlerinin uygulanmama sebebi ise KKTC ve Türkiye arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma'nın imzalanmasıdır. Söz konusu anlaşma hükümleri doğrultusunda KKTC vatandaşlarının Türkiye'de ikamet izni alma zorunluluğu yoktur. Genel kural bu şekilde olmakla birlikte KKTC vatandaşı bir kişiye talebi halinde öğrenim, çalışma ya da oturma amaçlı ikamet düzenlenebilir. Bu ikametlerin düzenlenmesin de kişinin pasaport geçerlilik süresine bakılmadan 5 yıl

sürelî ikamet teskeresi oluşturulur. KKTC ve Türkiye arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma'nın 6. maddesine göre, Türkiye'de ve KKTC'nde ikamet eden veya KKTC dışında yaşayan KKTC vatandaşlarına, seyahat özgürlüklerini sağlamak üzere Yabancılara Mahsus Damgalı Pasaport uygulaması çerçevesinde azamî iki yıl geçerli olarak verilen bu pasaportların geçerlilik süresi, KKTC pasaportunun geçerlilik süresini aşmamak kaydıyla, azamî 5 yıl süre ile verilebilecektir¹⁵².

Diğer taraftan KKTC vatandaşları statüleri gereği Türk soyundan olanlarla, eşleri ve çocukları kapsamına alınması gerekmektedir. KKTC vatandaşları bu statüye alınmamış ancak uluslararası alanda yaşanan olaylar sebebiyle özel düzenlemelerle TVK'da yerini bulmuştur. 28.5.2003 tarih ve 4862 sayılı kanun ile TVK'na bu kapsamda bir madde eklenmiştir. Buna göre, TVK'nda belirtilen genel olarak vatandaşlığa alınma şartları aranmamakta KKTC vatandaşlıklarının yurt dışında ilgili temsilciliklerden yurt içinde ise ilgili valiliklerden vatandaşlık talebinde buldukları takdirde Türk vatandaşlığına alınacaklarıdır. Bu kişilerin Türk vatandaşlığını içerir dilekçenin yanı sıra hangi tarihte ve hangi nedenle KKTC vatandaşlığını kazandıklarını gösterir belge ile müracaat etmeleri ve ayrıca evli iseler eşinin, reşit olmayan çocukları varsa çocuklarının kimlik bilgilerini içerir belge ve aile bağlarını kanıtlayan belgeleri dilekçe ekinde sunmaları gerekmektedir. İlgili kurumlarca söz konusu durumların doğruluğunun tespitinin olumlu sonuçlanması ile bu kişiler Türk vatandaşlığını kazanırlar. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, KKTC vatandaşlığını sonradan kazanan kişiler için Türk vatandaşlığına alınmada ki genel kurallar uygulanır¹⁵³. Burada KKTC vatandaşı kişinin idareye müracaat etmesi doğrultusunda yapılan inceleme sadece evrakların doğruluğu hususunda olup idareye herhangi bir takdir yetkisi tanınmamıştır. Yani kişinin seçme hakkını kullanma yoluyla Türk vatandaşlığını kazanması mümkündür¹⁵⁴.

¹⁵² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.65

¹⁵³ Vahit Doğan, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 2008, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Sekizinci Baskı, s. 86-87

¹⁵⁴ Rona Aybar, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, 2004, 6. Baskı, Sena Ofset, s.126

2.ULUSLARARASI KORUMA

2.1. Mülteci ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat Hakkında Genel Bilgi

Göç ve iltica konuları tarihimizden bu yana önemini korumaktadır. Dolayısıyla bu alanda mevzuatta birçok düzenlemeye rastlamak mümkündür. Örneğin, 1994 Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, 5543 sayılı İskân Kanununda Evlendirme Yönetmeliği md. 13, 20, 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun, 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu md. 4(G), 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun md. 2(3), 1111 sayılı Askerlik kanunu md. 10(12), 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun md. 84(2), Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği md. 49. gibi iç hukuk düzenlemelerinin yanı sıra kabul edilmiş birçok uluslararası anlaşma bulunmaktadır. YUKK ile yabancıların uluslararası korunması ayrı bir başlık altında düzenlenmiş olup, YUKK göç ve ilticaya ilişkin ayrı bir idari teşkilat kurulmasını öngörmüştür¹⁵⁵.

15.07.1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye' de ikamet ve seyahatleri Hakkında Kanun ile 15.07.1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 4 üncü, 6 ncı, 7 inci, 8 inci, 9 uncu, 10 uncu, 11 inci, 24 üncü, 25 inci, 26 inci, 28 inci, 29 uncu, 32 nci, 33 üncü 35 inci, 36 inci, 38 inci ve ek 5inci maddeleri, 5 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile 34 üncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır. (YUKK MD. 124)

Türkiye 'de 1951 Cenevre sözleşmesinin imzalanmasından önce mülteci ve göçmenler arasında az da olsa bazı düzenlemeler bulunmaktaydı. 2510 sayılı iskân kanunumuzda mülteci kavramının tanımı yapılırken bu kişilerin Türkiye'ye gelme amaçlarının kalıcı olmadıkları, zaruri sebepler neticesinde geçici olarak korunma ihtiyaçları doğrultusunda ülkeye geldikleri belirtilmiştir. 5683 sayılı Pasaport Kanunu'nun 4. maddesine göre, mültecilerin ve ülkeye kalıcı amaçla gelen yabancıları pasaport

¹⁵⁵ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, a.g.e., s.155

sahibi olup olmamalarına bakılmaksızın ülkeye girişleri İçişleri Bakanlığının iznine tabi olduğu belirtilmiştir¹⁵⁶.

Diğer taraftan Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi bir üçüncü ülke vatandaşının üye devletlerden birinde yaptığı sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu üye devletin belirlenmesine ilişkin kriter ve mekanizmaların saptanması hakkında bazı politikalar benimsemiştir. Buna göre, Avrupa ortak sığınma sistemini de kapsayacak ortak politikaların belirlenmesi ve zaruri sebepleri dolayısıyla ülkeye sığınan kişilerin Avrupa Birliği tarafından özgürlük, güvenlik adalet konularının güvence altına alınması önem taşımaktadır. Ayrıca Avrupa Ortak Sığınma Sistemi doğrultusunda yabancının zulüm ve baskı göreceği ülkeye geri gönderilemeyeceği ve bu geri gönderme yasağına uyan devletlerin üçüncü ülke vatandaşları için güvenli ülkeler olduğu belirtilmiştir¹⁵⁷.

Sığınma başvurularının incelenmesi açısından bir üye devlet seçilmesi ve bu üye devlet seçimi için uygulanması kolay bir yol belirlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca sığınma statüsü için birliğin tamamında geçerli olmak üzere ortak bir yöntem belirlenmesi ve bu ortak çalışmaların kademeli olarak uygulanması yoluna gidilmiştir. Başvuru sahibi kişilerin bir aileden oluşması durumunda bu fertlerin her biri için değerlendirme tek bir üye devlet tarafından yapılması ve aile birliğinin sağlanması açısından bazı sorumluluklardan taviz verilmesi gerekli görülmüştür¹⁵⁸.

Avrupa Topluluğunu kuran anlaşmada belirtildiği üzere kişilerin serbest dolaşımına uygun olarak iç sınırların olmadığı bir alanın kademeli olarak oluşturulması, dış sınırların belirlenmesinin de ortaklaşa hareket edilmesi gerekliliği, üçüncü ülkeden gelen kişilerin giriş ve kalışları için ortak politikaların oluşturulması ve dayanışma ruhu içerisinde hareket edilmesi gerekliliği önem taşımaktadır. Yukarıda belirtmiş olduğumuz tüzük maddelerine ilişkin olarak prosedürlerin kısaltılması, işlemlerin

¹⁵⁶ Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, **İltica ve Göç Mevzuatı**, Ankara, Başkent Matbaası, 2005, s.12

¹⁵⁷ Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, **a.g.e.**, s.290-292

¹⁵⁸ Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, **a.g.e.**, s.290-292

basitleştirilmesi, geri alma yönünde değerlendirmelerin kolaylaştırılması açısından üye devletler aralarında işbirliğine gidilerek çeşitli düzenlemeler yapılabilir¹⁵⁹.

15 Haziran 1990 tarihinde Dulpin'de imzalanmış olan, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi bir üçüncü ülke vatandaşının üye devletlerden birinde yaptığı sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu Devlet'in belirlenmesi ve bu sistemin hayata geçirilmesiyle birlikte sığınma politikalarında ortak politikaların belirlenmesi ve ayrıca bu sürecin hızlandırılması adına Dulpin'de bir sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşmede belirlenen yetkili üye devletin belirlenmesinde ve bahsedilen uyumlaştırma politikaları arasında uygunluk olması gerektiği vurgulanmıştır. Dulpin sözleşmesinin tam amacına ulaşması açısından Eurodac yani parmak izlerinin karşılaştırılması sisteminin kurulmasına dayanak teşkil eden 11 Aralık 2000 tarihli (EC) (AT) No 2725/2000 sayılı Konsey Tüzüğü arasında uygunluk sağlanmalıdır. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi bir üçüncü ülke vatandaşının üye devletlerden birinde yaptığı sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu üye devletlerin sorumluluklarının devletler hukuku sınırlarında olması gerekliliği belirtilmiştir. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nda kabul edilmiş temel hak ve ilkelere uygulama sağlanır ve bu bağlamda yapılan çalışmaların hayata geçirilmesi belli aralıklarla incelenir¹⁶⁰.

Milletlerarası hukuk da ve Türk hukukunda yapılan tanımlamalar karşılaştırıldığında milletlerarası hukuktan farklı bir yol izlendiği görülmektedir. Bu bağlam da Türk hukukunda kabul edilen yaklaşım coğrafi kısıtlama yoluna gidilmesi yönündedir. Milletlerarası hukukta sığınmacı olarak kabul edilen kişinin şartlarını taşıması durumunda mültecilik statüsü kazanabilmesi mümkün iken Türk hukukunda coğrafi kısıtlama nedeniyle sığınmacı olarak nitelenen kişinin mültecilik statüsü kazanması mümkün gözükmemektedir¹⁶¹.

¹⁵⁹ Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, **a.g.e.**, s.290-292

¹⁶⁰ Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, **a.g.e.**, s. 290-292

¹⁶¹ Bülent Çiçekli, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler**, Ankara, Şen Matbaa, Editörler: Kay Hailbronner, Bilgin Tiryakioğlu, Esin Küçük, Katja Scheneider, s. 336-337

2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Uluslararası Koruma Türleri

2.2.1. Mülteci

Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. (YUKK md. 61)

Örneğin, Din ve ırkları dolayısıyla Nazilerin şiddet ve zulüm tehlikesinden kaçan Museviler, Sırp katliamından veya Kosova krizinden kaçarak gelenler, Avrupa'dan geldikleri için ve kanunda da belirtilen sebepleri taşımaları yani zulme uğrama tehlikesinde olduğundan dolayı kuşkusuz mülteci statüsündeydiler. Bunun yanında Bulgaristan'daki Batı Trakya Türklerine dinlerinden ve ırklarından dolayı uygulanan zulüm nedeniyle bu kişilerin kaçarak Avrupa'dan Türkiye'ye gelmeleri dolayısıyla uluslararası hukuka göre bu kişilere mülteci statüsü sağlanması gerekiyordu. Ancak Bulgaristan'dan gelenlere İskan Kanunu çerçevesinde işlem yapılmış olup göçmen statüsüne alınmıştır¹⁶².

Daha önceden ülkemizde mülteci ve sığınmacılara yönelik düzenlemelerden en önemlisi, 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'dir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun kapsamı, bir biçimde uygulamaya dökülmesi, Türk iltica ve sığınma konularında çağdaş bir seviyeye gelmesi ve geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır¹⁶³.

¹⁶² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.160

¹⁶³ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.242

Birçok uluslararası anlaşmalarla düzenlenen böylesi önemli bir konunun ülkemizde kanun düzeyine taşınması ve uygulanmaya başlanması gerek uluslararası standartlar gerek ülke prestijimiz gerekse konunun insani boyutunun düşünülmesini ve ülkemizde insan haklarına verilen önemi göstermektedir.

İltica ve göç alanında ülkemiz açıcısından da bağlayıcı nitelikte olan uluslararası yasal metinler olarak 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokol ayrıca mülteciler ve sığınmacılara ilişkin hükümler içeren Ülkesel Sığınma Bildirisi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi uluslararası düzenlemeler bulunmaktadır. İnsan hakları evrensel beyannamesinin Mad. 14/1 e göre, herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir¹⁶⁴.Cenevre sözleşmesinin birinci maddesinde belirtilen mülteci kavramı özetle, *"kökeni, dini, mezhebi, milliyeti ve politik düşüncesi nedeniyle işkenceye maruz kalması veya yaşam hakkına tecavüz edilmesinden dolayı başka bir ülkede bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin yardımını reddeden kişiler için kullanılır."*

Mülteci/sığınmacı statüsünün tespitinde 1951 Cenevre sözleşmesinde kabul edilen tanımdan yola çıkılarak hareket edilebilir. Kişinin mültecilik statüsü başlangıcı yukarıda belirtmiş olduğumuz tanım kapsamına girmesiyle başlar. Diğer taraftan bu statünün belirlenmesi kriterleri ülkeden ülkeye farklılıklar da gösterebilmektedir. Önemle belirtelim ki mültecilik statüsünün belirlenmesinde esas alınması gereken uluslararası belge 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 protokolüdür. Mülteci statüsünün belirlenmesinde de esas teşkil eden iki kavram bulunmaktadır. Bu kavramlar bakıldığında korku ve bu korkunun haklı nedenlere dayanmasıdır. Kişinin öznel durumu değerlendirildiğinde korkunun sebebi araştırılmalı ve sağlıklı bir sonuç elde edilebilmesi için diğer bir deyişle kişinin korkusunun haklı bir nedene dayanmasının tespitinin yapılabilmesi için menşe ülke bilgisinin edinilmesi gerekir. Mülteci statüsünün belirlenmesinde haklı nedene dayalı zulüm korkusunun kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti, ya da siyasi düşüncesi sebebiyle

¹⁶⁴ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.240

gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Başvuru sahibinin bu zulüm korkusunun tespiti konusunda İl Göç Uzman ya da Yardımcıları yetkilidir. Başvuru durumları değerlendirildiğinde kişilerin birden çok sebebe dayanarak mülteci statüsü kazandıkları görülecektir¹⁶⁵.

Aranan bu şartların yanı sıra kişinin uyuğunu taşıdığı ülkenin dışında bulunması ya da sürekli yaşadığı ülkenin dışında bulunması gerekmektedir. Burada belirtmek istenen ilk şart yani uyuğu bulunduğu ülke dışında bulunma koşulu vatandaşlığı olan kimseler için aranan kriterken, sürekli yaşadığı yerin dışında bulunma koşulu ise vatansız kişilerde aranan özelliktir. Dolayısıyla Cenevre Sözleşmesinde belirtilen mülteci statüsüne vatansızları da almak mümkündür. Belirttiğimiz sebepler doğrultusunda bir kişinin mülteci sayılabilmesi için menşe ülkesinin dışında bulunması gerekmektedir. Ayrıca birden çok vatandaşlığı olan kişilerin durumuna baktığımızda vatandaşı olduğu ülkeden hiç birisinin korumasından yararlanmak istemiyor ya da yararlanamıyor olması şartıdır. Başvuru sahibinin iddialarının tespiti için öncelikle araştırılması gereken husus kişinin vatandaşlık durumudur. Daha önce de ifade etmiş olduğumuz haklı nedenlere bağlı zulüm korkusu kişinin vatandaşı olduğu ülke ile bağlantılı olması gerekliliğidir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kişinin mülteci statüsüne girmesi ülkesinden kaçarak gelmesi ya da zulüm korkusu sebebiyle ülkesinden ayrılması şartlarına bağlı değildir. Dolayısıyla kişi şartların değişmesi neticesinde ülkesi dışında bulunuyorken ya da zulüm korkusunun sonradan oluşması sonucuyla mülteci statüsüne girebilmektedir¹⁶⁶.

Bir kişinin mülteci statüsüne uygun şartlarının yanı sıra 1951 Cenevre sözleşmesinde belirtilen onumsuz şartlara sahip kişilerin mülteci statüsü kapsamına alınmama durumu vardır. Bu durumları uluslararası korumaya ihtiyacı olmayan kişiler (m.1(D) ve 1(E) ve uluslararası korumaya layık görülmeyen kişiler (m.1(F)) olarak ikiye ayırabiliriz. Belirtilen sözleşmenin 1(D) ve 1(E) maddelerinde anlatılmak istenen kişinin mülteci statüsü şartlarını sağlamasına rağmen kişinin uluslararası korumaya ihtiyacı olmaması sebebiyle mülteci statüsü kapsamına alınmamasıdır. Bu kategoriye

¹⁶⁵ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.243-244

¹⁶⁶ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.246-247

halen BMMYK koruması altında olan kişilerle, uluslararası korumaya ihtiyacı olmayan kişiler dâhildir. Ayrıca sözleşmenin 1(D) maddesi ve BMMYK Statüsünün 6. ve 7. Maddeleri gereğince, bu sözleşmenin kişiye BMMYK'nın dışındaki bir kuruluştan yardım ve koruma sağlanmış olması durumunda da sözleşmenin uygulanmayacağı hükmüdür. 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1(E) maddesi ile mülteci statüsü içine uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı düşünülenler alınmamıştır¹⁶⁷.

1951 Cenevre Sözleşmesinin 1(F) maddesi mülteci statüsü dışında bırakılan kişileri belirli ağır eylemleri işlemiş kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu düzenlemenin yapılmasında ki amaç uluslararası koruma statüsünün istismar edilmemesi ve bu tip vahim suçları işleyen kişilerin koruma altına alınmamasıdır. Bu maddede düzenlenen suçlar sınırlı sayıda olup madde kapsamına başkaca herhangi bir suç alınması mümkün değildir. 1951 Cenevre sözleşmesinin 1 (F) maddesine göre, *barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine; mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine; Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır.* Sözleşmede belirtilen maddeler kişinin mülteci statüsünde değerlendirilmemesinin ciddi sonuçları olacağı sebebiyle dar yorumlanmalıdır¹⁶⁸.

Diğer taraftan işlenen suçlar bireysel olarak düşünölmeli aile fertlerinin mağdur olmaması açısından aile reisinin bile böyle bir suça karışmış olması sebebiyle diğer aile üyeleri mülteci statüsü dışında bırakılmamalıdır. Kişinin mülteci statüsüne sahip olması ve daha sonradan statü özelliklerini kaybetmesi mülteci statüsünden çıkarılmasına engel değildir. Ayrıca mültecilik statüsünün değerlendirilmesinde şüpheye düşölmesi ve statünün verilmemiş olması, değerlendirmenin tekrar yapılması gerekliliğini ortaya çıkarır. Kişinin mülteci statüsü dışında bırakılması sonucunda devletin başkaca bir işlem

¹⁶⁷ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

¹⁶⁸ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

tesis etmesine gerek yoktur. Bu durum başvuru sahibinin, mülteci statüsü harici koruma kapsamına alınmasına da engel değildir¹⁶⁹.

Kişinin mültecilik şartlarını kaybetmesi sonucunda mültecilik statüsü de sona erer. Mültecinin şartları taşıdığı müddetçe mültecilik statüsünde kalmasına engel bir durum yoktur. Bunun birlikte kişinin mültecilik statüsü dışında bırakılması ve mültecilik statüsünün sona erme olaylarını birbirine karıştırmamak gerekir. Mültecilik statüsü dışında bırakılma kişinin şartları taşımadığı anlamı taşırken, sona erdiren nedenler ise, ancak mültecilik statüsünün verilmesinden sonra vuku bulur¹⁷⁰.

Cenevre Sözleşmesinin 1(C) maddesine göre mülteci, "*Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile tekrar yararlanırsa veya vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi arzusu ile tekrar kazanırsa veya yeni bir vatandaşlık kazanmışsa ve vatandaşlığını yeni kazandığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa veya kendi arzusu ile terk ettiği veya zulüm korkusu ile dışında bulunduğu ülkeye kendi arzusu ile tekrar yerleşmek üzere dönmüşse veya mülteci tanınmasını sağlayan koşullar ortadan kalktığı için vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaktan sakınmaya artık devam edemezse; İş bu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için önceden geçerli zulme ait haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A 1 Kısmının kapsamına giren bir mülteciye tatbik olunmayacaktır; Tabiiyetsiz olup da, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda ise; Ancak işbu fıkra, normal ikametgâhının bulunduğu ülkeye dönmeyi reddetmek için önceden maruz kaldığı zulme bağlı haklı sebepler ileri sürebilen, bu maddenin A 1 kısmının kapsamına giren bir mülteciye uygulanmayacaktır. Bu kişiye, işbu sözleşmenin uygulanması sona erecektir*"¹⁷¹.

¹⁶⁹ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

¹⁷⁰ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

¹⁷¹ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

Cenevre sözleşmesinin yukarıda belirtilen maddesine baktığımızda mülteci statüsünü sona erdiren durumların ilk 4 maddesi kişinin iradesine bağlı sebepler olmasına karşın son iki madde de belirtilen sebepler menşe ülke şartlarının değişime uğramasıdır. Daha önce de belirttiğimiz üzere ilgili maddenin dar yorumlanması ve kıyas yoluna gidilmemesi kişi hakları ve mağduriyet yaşanmaması açısından önem teşkil etmektedir. Kişinin mültecilik statüsünün sona ermesi ve mültecilik statüsünün iptali birbirine karıştırılmaması gereken konulardır. Sözleşmede belirtilen statünün sona ermesine karşın mültecilik statüsünün iptali, kişiye baştan beri mültecilik statüsünün verilmemesi gerekliliği ya da mültecilik statüsünün ortadan kalkmasına ilişkin durumun sonradan anlaşılması gibi sebeplerin varlığıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi kişinin uluslararası koruma başvurusu yapabilmesi için ülkeye giriş yapması şartı aranmaktadır¹⁷².

Yabancıların ülkeye kabulü pasaport kanununda düzenlenen hükümler çerçevesinde yapılmaktadır. Kanunda belirtilen hükümlere göre, yabancıların ülkeye girişi için pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeye sahip olmalarının yanında geçerli bir vizeye de sahip olmaları gerekir. Bu belgelere sahip olmayan yabancılar geri çevrilirler. Genel kural bu şekilde olmakla beraber mültecilerin özel durumları gereği bu belgelere sahip olmaları şartı aranmamaktadır. Dolayısıyla bu belgeleri olsun ya da olmasın iltica başvurusunda bulunacak kişinin ülkeye kabulü İçişleri Bakanlığının yetkisine bırakılmıştır¹⁷³.

Diğer taraftan 1994 tarihli İltica Yönetmeliğinde iltica başvurusu yapan yabancıların yasal ve yasal olmayanlar şeklinde iki kategoriye ayrıldığı görülecektir. Ayrıca Cenevre Sözleşmesi kapsamında ülkeye yasadışı giren yabancıya ceza verilemeyeceği hükmü kabul edilmiştir. Cenevre Sözleşmesinde bu şekilde koruyucu hüküm bulunmakla birlikte yasa dışı ülkeye gelen kişilerin makul bir süre içerisinde devletin yetkili kurumlarına yasadışı özel sebepleri belirtmeleri gerekmektedir. Cenevre sözleşmesinin yanı sıra sözü edilen yönetmelik ve diğer iç düzenlemelerle de yasa dışı ülkeye giriş yapan yabancıların iltica başvurusu yapmalarına engel bir durum olmadığı

¹⁷² Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

¹⁷³ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

belirtilmiştir. Bu doğrultuda sınır bölgelerinde, sınır kapılarında veya iç bölgelerimizde iltica başvurusu yapılmak istenmesi durumunda ilgili Göç İdaresi Müdürlüklerine bizzat müracaat edilmesi gerekmektedir¹⁷⁴.

YUKK madde 65'e baktığımızda ise, *Uluslararası koruma başvuruları valiliklere bizzat yapılır. Başvuruların ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması hâlinde, bu başvurular derhâl valiliğe bildirilir. Başvuruyla ilgili işlemler valilikçe yürütülür. Her yabancı veya vatansız kişi kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır. Makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye'ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye'de yasal şekilde bulunmaktan dolayı cezai işlem yapılmaz. Hürriyeti kısıtlanan kişilerin uluslararası koruma başvuruları, valiliğe derhâl bildirilir. Başvuruların alınması ve değerlendirilmesi, diğer adli ve idari işlemlerin ya da tedbir ve yaptırımların uygulanmasını engellemez.* YUKK'da belirtilen makul süre ölçüsü, yani en kısa sürede müracaat da bulunmayan yabancılar bu sebebi açıklayarak yetkili makamlarca işbirliğine gitmek zorundadırlar¹⁷⁵.

1951 Cenevre Sözleşmesinde yabancıların iltica başvurusu yapması için gecikmeden ibaresi kullanılırken başvuru için herhangi bir süre sınırlaması bulunmamaktadır. Başvuru sahibinin ülkemizde valiliklere bağlı İl Göç Müdürlüklerine kendi dilinde ve Türkçe olmak üzere yazılı olarak müracaat etmesi gerekir. Başvurunun yapılması herhangi bir izne tabi olmayıp dilekçenin işleme koyularak kanunda belirtilen sürelerle uyularak mülakat aşamasına geçilmesi ve başvurunun sonuçlandırılması önem arz etmektedir.

¹⁷⁴ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

¹⁷⁵ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.248-254

Başvurunun hudut kapılarında yapılması durumunda ilgili kişiler tarafından İl Göç Müdürlükleri ile beraber hareket edilmesi gerekir. Toplu müracaatlarda İçişleri Bakanlığında alınacak talimatlar doğrultusunda iş ve işlemler yürütülür. Yabancı mütica/sığınma müracaatı sonrasında başvuru yapılan makamın yerine getirmesi gereken bazı sorumlulukları bulunmaktadır. Yabancı mütica sonrasında hak ve yükümlükleri hakkında başvuruyu alan makam tarafından yazılı ve sözlü olmak üzere bilgilendirme yapılması gerekmektedir. Bilgilendirmenin yapılmasının ardından başvuru sahibinin bilgilerinin de bulunduğu İltica Başvuru Bildirim Formu Göç-Net üzerinden İçişleri bakanlığına bildirilmesi gerekmektedir. İlk aşamada yapılması gerekenler arasında yabancı kimlik tespiti için fotoğraf ve parmak izlerinin alınması sağlandıktan sonra başvuru sahibine Kimlik Tanıtma Belgesi verilmektedir. Başvurunun alınmasının ardından 14 yaş üzeri olan yabancılar için ilgili şube müdürlüklerince bilgilerin alınıp yabancı daha önceden sistemde herhangi bir kaydının olup olmadığı araştırması yapılır. Yabancı dilekçesi işleme konulmasının ardından başvuru sahibiyle ön görüşme yapılması gerekmektedir. Bu görüşmenin amacı İltica-Sığınma Başvuru Sahiplerine Tebliğ Edilecek Hususlar konularında bilgilendirme yapılması, İltica Sığınma Müticaat ve Ön Görüşme Formunun doldurulması ve Kişisel Mülakat Randevu Belgesinin düzenlenmesidir. Yabancıya 1951 Cenevre sözleşmesi kapsamında müticilik statüsünün verilebilmesi için 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği gereğince ve durum tespiti amacıyla mülakat yapılır¹⁷⁶.

Mülakatın amacı kişinin anlattıklarının doğruluğunun tespitidir. Burada üzerinde durulması gereken öznel unsurların yanı sıra nesnel unsurlarında varlığıdır. Genellikle sözü edilen olayların doğruluğunun tespiti amacıyla menşe ülke bilgisine başvurulmaktadır. Sağlıklı sonuç elde edilebilmesi açısından menşe ülke bilgisinin kapsamlı olması ve sürekli güncellenebilir nitelikte olması önem taşımaktadır.

Bu mülakatlar Valilik bünyesinde İl Göç Müdürlüklerine bağlı görevlendirilmiş personel tarafından yapılmaktadır. Bu tespitin yapılması sırasında ön görüşmede edindiğimiz bilgiler, menşe ülke bilgileri, Göç-Net üzerinden edinilmiş bilgiler, İnternet

¹⁷⁶ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.255-256

ortamından edinilmiş bilgiler, İçişleri Bakanlığı ve diğer ülkelerde bulunan uzman kişilerden edinilecek bilgiler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu mülakat sonucunda İltica Sığınma Mülakat Formu mülakatçı tarafından doldurulur, mülakatçı ve varsa tercüman tarafından imzalanarak mülakat raporu hazırlanır. Son olarak nihai karar için görüş belirtilerek İçişleri Bakanlığına gönderilir. Bu raporda başvuru sahibinin sormuş olduğu sorular ve mülakatçının aldığı cevapların yanı sıra tercüman aracılığıyla yapılan mülakatlarda yabancıyla tam olarak iletişim kurulup kurulmadığı sorusu sorulur¹⁷⁷.

Mülakatın amacına uygun sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli fiziki koşulların sağlanması kişinin kendini tam olarak anlatabileceği şartların oluşturulması önemlidir. Ayrıca kişinin mülakata hazır olup olmadığının tespit edilmesi, şiddetli travmaların yaşandığı durumlarda psikolojik açıdan kişinin mülakata elverişli olup olmaması göz önüne alınarak mülakatın daha sonraya ertelenmesi de ihtimal dâhilinde olmalıdır.

Başvurunun olumlu sonuçlanması halinde yabancıya Valilikler tarafından altı aylık ikamet izin belgesi düzenlenmekte ve bu süre bir yıla kadar uzatılabilmektedir. Uygulamada uluslararası koruma sahipleri genellikle büyük şehirlerde artan nüfus oranına önlem amaçlı uydu şehirlere yerleştirilmektedir. Valiliklerce verilen bir yıllık ikamet süresinin sona ermesinin ardından İçişleri Bakanlığında alınacak talimata göre iş ve işlemler yürütülür. 1951 Cenevre sözleşmesi ve 1967 Protokolü doğrultusunda yabancıların talepleri İçişleri Bakanlığınca karara bağlanacağı belirtilmiştir. Ancak yapılan bazı düzenlemelerle Bakanlık bu yetkisini pilot uygulama olarak sekiz adet ilde valiliklere devretmiştir. Bu illere baktığımızda Ankara, İzmir, Gaziantep, Van, Kayseri, Erzurum, Kırklareli ve son olarak İstanbul ilinde ise sadece Atatürk Hava Hudut Kapısından alınan sığınma başvurularının sonuçlandırılması Valilik makamlarına devredilmiştir. Ayrıca sonuçlandırılan kararın Valiliklerce yabancıya tebliği zorunludur. Bunun yanında ilgili makamlarca talebi kabul edilen yabancıların İçişleri Bakanlığınca gösterilecek bir misafirhanede barındırılması sağlanmakta ya da yabancıya serbest ikamet verilebilmektedir. Yabancıların durumunun olumsuz değerlendirilmesi yabancıya

¹⁷⁷ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.257

itiraz hakkı vermektedir. Yabancı bu karara karşı 15 gün içerisinde ilgili Valiliğe itiraz etmesi sonucu ilgili belgelerle itiraz dilekçesi İç İşleri Bakanlığına gönderilir. Nihai karar bakanlığa ait olup sonuç yabancıya tebliğ edilir. İtirazı nihai olarak olumsuz şekilde değerlendirilen yabancıya ülkeden çıkması için süre verilir. Bu sürenin aşılması durumunda İçişleri Bakanlığının talimatı üzerine Valiliklerce ya da yetkinin Valiliklere devredildiği durumda doğrudan Valiliklerce yabancı ülkeden çıkarılır.

BMMYK mültecilerin korunma amacına yönelik çalışmaların izlenmesi ve Cenevre Sözleşmesine taraf olan ülkelerde sözleşmenin uygulanmasının izlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilmiştir. BMMYK mülteci statüsünün tespit edilmesi ve bu statünün uygun bulunması sonucunda yabancıları güvenli diğer bir ülkeye yerleştirebilmektedir. İltica başvurusu sonuçlanıncaya kadar idari gözetim altına alınan yabancıların bazı hak ve özgürlükleri kısıtlanması nedeniyle gözlem altına alınanın genel kural olmadığı gerekli görülmesi halinde başvurulacağı, yabancıların iltica başvurularını caydırıcı nitelikte kullanılmayacağı bilinmelidir¹⁷⁸.

İdari gözetim altına alınan yabancıların mümkün olduğunca rahat edebileceği koşulların sağlanması ve statü belirleme işleminin en kısa sürede sonuçlandırılması bu kişilerin suçlu olmamaları ve suçlu muamelesi görmemeleri açısından önemlidir. Bu sebeple mevcut kapasitelerin artırılması, insani ihtiyaçların maksimum seviyede temin edilmesi ve yabancıların sadece idari gözetim altında tutulması sebebiyle kamu kurum ve kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir.

Mültecinin ancak kimlik tespiti yapılamadığı durumlarda, seyahat ve kimlik belgelerinin imha edilmesi ve ya sahte belgelerin kullanılması ve son olarak da yabancıların kamu düzeni ya da güvenliği açısından tehdit oluşturması durumlarında idari gözetim gerçekleştirilir. Başvuru sahibinin başvuru yaptığından mültecilik statüsü tanındıktan sonraki sürece kadar bazı hak ve özgürlükleri bulunmaktadır. 1951 Cenevre sözleşmesinin 26. maddesine göre, *Her Taraf Devlet, ülkesinde yasal olarak ikamet*

¹⁷⁸ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.258-260

eden mültecilere, genel olarak aynı koşullardaki yabancılara yönetmeliklerce sağlanan, toprakları üzerinde ikamet edeceği yeri ve özgürce seyahat etme hakkını tanıyacaktır. Başvurusu onaylanan yabancıların ikameti konusunda 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğ'inde bir açıklama bulunmamaktadır. Yabancılara İlişkin Sığınma Hakkında Kanun (YİSHK)'nun 17. maddesine göre ise, iltica talebi uygun bulunan ya da sığınmacı olarak bulunan yabancıların ikameti İçişleri Bakanlığının inisiyatifine bırakılmıştır. Yapılan uygulamalar bu kişilerin daha önce de belirtildiği üzere nüfus yoğunluğu az olan, asayiş yönünden herhangi bir problem oluşturmayacak illere yerleştirildiğini göstermektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından uygun bir İle yerleştirilen yabancıların çeşitli nedenlerden dolayı farklı illere 15 günü aşmamak şartıyla Valiliklerce verilecek izin doğrultusunda çıkış yapmaları sağlanabilir. Gösterilen ikamet yerinden herhangi bir izin almaksızın çıkış yapan yabancılar hakkında bir aydan iki seneye kadar hapis cezası verilebilir¹⁷⁹.

1951 Cenevre Sözleşmesinin mültecilerin çalışma izinleriyle ilgili olan madde 17/1 de, "*Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışma hakkı bakımından aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır.*" şeklinde düzenlenmiştir. Mevzuatımızda genel kurak olarak yabancıların Türkiye'de çalışma izni alabilmeleri için en az altı ay süreli ikamet belgesine sahip olmaları gerekmektedir. Ancak bu konuyla alakalı mülteci ve sığınmacılara getirilmiş bir istisna bulunmaktadır. Bu istisna kapsamında İçişleri Bakanlığı tarafından mülteci ya da sığınmacı statüsü verilmiş yabancılar da bu süre şartı aranmamaktadır¹⁸⁰. 1982 Anayasasının 48. maddesi kişilerin çalışma hakları ile ilgili düzenleme yapmış olup bu hak kapsamını şu şekilde ifade etmiştir. Bu maddeye göre, "*herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahiptir.*" Anayasa maddesinden de anlaşılacağı üzere çalışma hususunda herhangi bir ayırım yapılmaksızın herkesin eşit şekilde çalışma hürriyetin sahip olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan Anayasanın 16. maddesi ise, yabancıların çalışma haklarının uluslararası hukuk çerçevesinde ancak kanunla sınırlanabileceğini ifade etmektedir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere ancak kanunla sınırlama getirilebileceği

¹⁷⁹ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.260-264

¹⁸⁰ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.265-266

ilkesi yabancı vatandaşlar için güvence teşkil etmektedir. Ayrıca bu yetkinin sadece TMMM'de olması, Bakanlar Kurulunun inisiyatifine bırakılmaması ortaya çıkacak siyasi politikalarla bu hakların sınırlandırılmasını da engellemektedir¹⁸¹.

1951 Cenevre Sözleşmesi mültecilerin eğitim konusuna da değinmiş olup ülkeler bu statüyü verdikleri kişiler ile kendi vatandaşları arasında ayırım yoluna gitmemesi gerektiği, şeklindeki düzenlemesinden de anlaşılacağı üzere üye devletlerin vatandaşlarla eşitlik ilkesine önem verdiği, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre, Türkiye de bulunan yabancılar kız erkek ayrımı yapılmaksızın devlet okullarında parasız eğitim alma hakkına sahiptirler. Ayrıca ilköğretim zorunlu olup resmi veya özel okullarda eğitim görülmesi mümkündür¹⁸².

1951 Cenevre Sözleşmesinin sağlık ve sosyal yardımla ilgili maddesi "*Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, sosyal yardım ve iâşe konularında vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır.*" şeklinde düzenlenmiştir. Diğer taraftan ülkemize gelen mülteci statüsü kazanan yabancıların ülkeye uyum sağlaması sosyal, ekonomik ve hukuksal yönlerden oluşmaktadır. Bu entegrasyon sürecinde mülteciler için en kalıcı ve istenen çözüm yolu vatandaşlık kazanarak tüm bireyler ile eşit haklara sahip olmalarıdır. Mültecilerin ilerleyen dönemlerde vatandaşlık hakkını kazanması kişinin hukuksal, ekonomik ve sosyal yönden tam anlamıyla uyum sağlaması açısından önem taşımaktadır. Mültecilere bu hakkın tanınmasına Cenevre Sözleşmesinin 34. maddesinde üye devletlerin mültecilerin uyum konularına önem vermesi ve mümkün olduğunca vatandaşlığa alınması perspektifinden bakılmasının üzerinde durarak konunun önemi belirtilmiştir¹⁸³.

İltica sisteminde genellikle bireysel müracaatlarla karşılaşılsa da bazen de toplu şekilde karşılaşılan başvurular ile karşılaşılmaktadır. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde, ayrı bir başlık altında düzenlenmiş ve ülkemize topluca sığınmak için

¹⁸¹ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, s. 85

¹⁸² Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.266-267

¹⁸³ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.267-268

gelen yabancılara uygulanacak iş ve işlemler anlatılmıştır. Bu yönetmeliğe göre, sınırlarımıza topluca sığınmak amaçlı gelen kişilerin ülkeye girişlerinin, alınacak siyasi karara bağlı olduğu belirtilmiştir. Sınırlarımıza gelen bu kişiler devletin gözetiminde bulundurulacak olup gerekli barınma ortamı İçişleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığının ortak belirleyecekleri yerlerde sağlanır. Kampların yönetimi, halkla teması ve ziyaretçi kabulü İl Valiliklerince belirlenecek usul ve esaslara göre yürütülecektir¹⁸⁴.

1951 Cenevre Sözleşmesi 32/1'e göre, ülkede bulunan mültecilerin ve sığınmacıların sınır dışı edilmesinin ulusal güvenlik ve kamu düzeni sebepleriyle yapılabileceğini hüküm altına almıştır. Mülteci ve sığınmacılara yönelik sınır dışı kararına karşı on beş gün içerisinde İçişleri Bakanlığına müracaat edilebilir. Bu itirazın hükmü idari itiraz niteliğinde olup nihai karar bir üst merci tarafından incelenerek verilir. Yine aynı usul ve esaslara göre ilgili karar valiliklerce kişiye tebliğ edilir. Nihai olarak verilen bu karara karşı idari yargı yolu da açıktır. 1951 Cenevre Sözleşmesine göre itiraz ve idari yargı yoluna alternatif olarak geri gönderme ya da sınır dışı etme yasağına mülteciler de almıştır. Daha önce non-refoulement olarak açıklamış olduğumuz bu ilke kapsamında kişinin ırkı, dini, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri nedeniyle hayatı ya da özgürlüğünün tehdit altında olacağı ülkeye ya da ülkelere kişinin iade edilemeyeceğidir. Yabancıların geri gönderilmeme yasağının sığınmacıları da kapsayıp kapsamadığını belirtmek gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki mülteci statüsünün Avrupa'dan gelenlerle sınırlı olmasına rağmen sığınmacı statüsünde herhangi bir coğrafi sınırlama bulunmamaktadır. İdari yargı kararlarına bakıldığında mülteciler için uygulanan geri gönderme yasağının sığınmacılar içinde uygulandığı görülecektir¹⁸⁵.

Cenevre Sözleşmesindeki belirtilen kriterleri taşımadığı için mülteci statüsüne alınmamakla beraber hayatı ve özgürlüğü tehlike altında olan kişiler mülteci statüsü haricinde uluslararası koruma kapsamına alınmaktadır. İnsan hakları hukukunun bir

¹⁸⁴ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.268-270

¹⁸⁵ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.270-272

sonucu olarak gelişen bu durum mülteci hukukunu genişleterek kişinin korunması yönünde genişletici ve tamamlayıcı rol oynamaktadır¹⁸⁶.

Mültecilerle ve İkincil Koruma sahibi kişiler ile ilgili olarak ortak bir politika oluşturulması amacıyla " *üçüncü ülke vatandaşlarının ya da vatansız kişilerin mülteci olarak ya da başka bir şekilde uluslararası korumaya muhtaç kişiler olarak nitelendirilmeleri ve statüleri sağlanacak korumanın içeriği için asgari standartlara ilişkin*" Konsey Yönergesi kabul edilmiştir. Yönergenin 39. maddesinde yürürlüğe ilişkin hükümler düzenlenmiş olup Avrupa Topluluğu Resmi Gazetesi(ATRG)'de 30 Eylül 2004 Tarihinde yayınlanmış ve 10 Ekim 2006'da sözü edilen yönerge yürürlüğe girmiştir. Bu yönergenin üye devletler iç hukukuna aktarılması için 10 Ekim 2006'ya kadar süre verilmiştir. Yönerge incelendiğinde sadece Cenevre sözleşmesinde belirtilen mülteci kapsamı değil, aynı zaman da İkinci Koruma Statüsü de yönergeye dâhil edilmiştir. Yönergenin tanımında belirtilmiş olan uluslararası koruma mültecilik ve ikincil koruma statülerini de kapsayacak şekilde düşünülmelidir¹⁸⁷.

Konsey yönergesi Cenevre sözleşmesine göre mültecinin haklarını daha detaylı bir şekilde düzenlemekle birlikte yönergede belirtilen uluslararası koruma statüsü sadece BMMYK tarafından sağlanabilir. Nitekim devletlerin kişileri uluslararası koruma statüsüne almaları mümkün değildir. Yönerge Danimarka haricinde ki bütün ülkeler için bağlayıcı niteliktedir ve yürürlüğe giriş tarihinden itibaren 24 ay süre içerisinde ülkelerin iç hukuk kurallarına aktarılması gerekir¹⁸⁸.

Ayrıca yönerge aile birleşmeleri, sosyal ekonomik ve kültürel hakları ele almış ve bu haklar daha detaylı şekilde düzenlemiştir. Yönerge sadece AB üye ülkeleri haricinde olan üçüncü ülke ya da vatansız kişileri kapsamaktadır. Üçüncü ülke vatandaşı ibaresinin kullanılması bu kapsama alınan kişilerin AB ülke vatandaşlarını kapsamaması anlamına gelmektedir. Bu durum bir bakıma temel insan hakları

¹⁸⁶ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s.268-270

¹⁸⁷ Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku (Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı)**, 2005, Ankara, Metgraf Matbaası, Birinci Baskı, s. 204-206

¹⁸⁸ Özcan, **a.g.e**, s. 204-206

anlamında sığınma kurumunun sınırlanmasıdır. Sözü edilen sınırlandırma Cenevre sözleşmesinin 3. maddesinde belirtilen hükümle de uyuşmamaktadır. Cenevre sözleşmesi 3. maddesinde, Cenevre sözleşmesinde belirtilen hükümlerin uygulanması açısından kişinin ırk, din ya da hangi ülkeden geldikleri ayrımının bir önemi yoktur¹⁸⁹.

Diğer taraftan AB Konsey Yönergesi kapsamında mültecilik statüsü tanınan 3. ülke vatandaşının ya da vatansız kişinin bu statüsünün sona erdiği bazı durumlar vardır. Mültecilik statüsü tanınan kişinin vatandaşı olduğu ülkeye ya da zulüm korkusuyla dışında bulunduğu ülkeye kendi isteği ile tekrar geri dönmesi mültecilik statüsünü sona erdirmektedir. Bunun yanında vatandaşlıktan çıkarılan kişinin tekrar vatandaşlığa alınması da mültecilik statüsünün kaybına yol açmaktadır. Kişinin yeni bir vatandaşlığa girmesi ve ya vatandaşı olduğu ülkenin koruması altına girmesi de mültecilik statüsünü bitirir. Kişiye mülteci statüsü verilmesini sağlayan şartların ortadan kalkması, ülkesinde ki şartların normale dönmesi ve kişinin ülkesinden gelecek korumayı reddetmemesi sonucu mülteci statüsü sonlandırılır. Kişini kendi isteğiyle geri dönmesi ve yeniden vatandaşlık kazanarak ülkesine geri dönmesi durumlarında şartların değiştiğini üye ülkeler kontrol etmelidirler. Yukarıda belirtmiş olduğumuz geri gönderme durumlarında BMMYK'nin uygun görüşü alınmalıdır¹⁹⁰.

Mülteciler belirli bir yerde belirli bir dönemde çok büyük acılar ve felaketler yaşamış insanlardır. Bu acılarından kurtulmak için bir koruma güvencesine kavuşma talebinde bulduklarında kendilerini kabul eden ülkeler için de belli sorumluluklar ve çözülmesi gereken meseleler oluşmaktadır. Bu anlamda mültecilik, uluslararası kamuoyunun çeşitli düşünceler geliştirmesi ve yeni uygulamalar getirmesi ile ilgisini belli ettiği bir konudur¹⁹¹.

Bunun bir kanıtı olarak, uluslararası anlamda imzalanmış, mültecilere uluslararası hukuki koruma ve güvence sağlayan ve ayrıca mültecilere belirli tasarruflar ve sorumluluklar yükleyen birçok anlaşma bulunmaktadır¹⁹².

¹⁸⁹ Özcan, a.g.e, s. 204-206

¹⁹⁰ Özcan, a.g.e, s. 211

¹⁹¹ Özcan, a.g.e, s. 116

¹⁹² Özcan, a.g.e, s. 116-117

Mülteciler yabancı ülkeye girişi sırasında ülkeye giriş yapmış olan diğer yabancı kişilerden farksız gibi dursa da bu kişiler ekonomik hedefler doğrultusunda kendi istekleriyle seyahat etmemişlerdir. Aksine zulüm görmeleri muhtemel birçok farklı olay sonucunda, oluşabilecek yaşam tehlikesinden dolayı canlarını kurtarmak için bahsi geçen ülkeye gelmişlerdir. Denilebilir ki, mülteciler zorunlu olarak ülke değiştirirler. Mülteci ve yabancı kişinin arasında ülkelerin kabul etme yetkisi açısından da bir fark vardır. Ülkeye kendi iradesiyle gelen yabancıların ülkeye kabul edilmesi ülkenin kararına bağlıdır. Fakat konu mülteciler olduğunda uluslararası alanda imzalanmış belge ve kararların bulunması, ülkelerin karar verme yetkisine etki eden, sığınma kurumu ile karşılaşılmaktadır¹⁹³.

Uluslararası sığınma kurumu ile ilgili anlaşmalarda sığınma izninin verilmesiyle ilgili karar devletlere bırakılmış olsa da; bu karar verilirken gelişmiş iletişim araçları vasıtasıyla oluşan duyarlılık ve kamuoyu etkisiyle yabancıların haklı gerekçelerle sığınma başvurusunda bulunması durumlarında bu başvurunun reddedilmesi gittikçe zorlaşmaktadır. Bir yabancıyla ülkeye girişinden sonra ülkesine geri gönderilmesi ya da sınır dışı edilmesi durumu söz konusudur. Fakat mültecilerle ilgili böyle bir uygulama yapılamaz. Çünkü uluslararası uygulama kültüründe, geri göndermeme ilkesi bulunmaktadır. Buna ek olarak yabancılar ve göçmenlerden farklı olarak mültecilere, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde bahsedilmiş haklar tanınmıştır. Din özgürlüğü, menkul ve gayrimenkul edinme, dernek hakları, mahkemelerde taraf olabilme, çalışma, tarım, sanayi, ticaret gibi alanlarda iş yeri açabilme, sosyal sigorta ve çalışma mevzuatından yararlanma gibi haklar mülteciler için koruma altına alınmıştır. Bunun dışında mültecilerin insan olmaları nedeniyle sahip oldukları haklar da bulunmaktadır¹⁹⁴.

"Her Türü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme (1965), Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966), Ekonomik Sosyal ve

¹⁹³ Saraçlı, a.g.e, s. 117

¹⁹⁴ Saraçlı, a.g.e, s.118

Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966), Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (1979), İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme (1984) ve Çocuk Haklarına Dair BM Sözleşmesi " gibi sözleşmeler bu konudaki yasal güvencelerdir. Böylece mülteciler ile ilgili olarak doğrudan ya da dolaylı birçok yasal güvence bulunmaktadır. Böylece mülteci kişilerin yaşamlarının ve haklarının korunması açısından hem özel hem de genel manada, yani hem mülteci olmaları hem de temelde insan olmaları nedeniyle sahip olduğu ya da olması gereken güvenceleri temin edilmektedir. Mültecilerin içinde bulunduğu durum iki temel sorunun sonucudur. Bu sorunlardan ilki, mültecilerin yaşamını tehdit eden unsurlar nedeniyle temel insan haklarına erişemediklerinden dolayı yaşadığı mağduriyettir. Sığınma ülkesi kişinin bu haklarını sağlamak ve koruma altına almak anlamında sorumludur. Bunu sağlarken de sığınma ülkesinin rehabilitasyon ve uyum programlarına başvurması gerekir. İkinci unsur ise bu hakların kişiye sağlanması ile ilgili standartların belirlenmesi gerektiğidir. İnsan hakları ile ilgili belirlenmiş ölçütler, mülteci kişiye haklarının sağlanması sürecinde olduğu kadar mültecinin sahip olacağı asgari koşulların belirlenmesi için de önem taşımaktadır¹⁹⁵.

2.2.2. Şartlı Mülteci

Türkiye, 1951 Cenevre Konvansiyonu ile Avrupa'dan gelen yabancılar ve Avrupa dışından gelenler yabancılar arasında ayırım yapmış olup YUKK'un yürürlüğe girmesinden önce Avrupa dışından sığınmak için ülkemize gelenler sığınmacı olarak nitelenmiştir. 1994 Yönetmeliği ile sığınmacı kavramına açıklık getirilmiş bu kişilerin zulüm ve baskı görmeyeceği ülkelere yerleştirilene kadar geçici ikametle Türkiye'de kalacağı belirtilmiştir¹⁹⁶.

Yabancıların coğrafi alana göre mülteci ve sığınmacı olarak ayrılması hukuk açısından da bir problem oluşturmamaktadır. Ayrıca AİHM'nin kararlarında da bu durumu destekleyen metinler bulunmaktadır. Örneğin AİHM, AG ve Diğerleri Türkiye

¹⁹⁵ Saraçlı, a.g.e, s. 119

¹⁹⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.160-162

davasında, mülteci ve sığınmacı ayrımının coğrafi alan kriterine göre yapılmasının yanı sıra ayrıca BMMYK tarafından Avrupa dışından gelen sığınmacıların güvenli başka bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici ikamet izinlerine sahip olmalarını insan hakları açısından herhangi bir uygunsuzluk teşkil etmediği belirtilerek bu doğrultuda yorumlanmıştır. Türkiye'nin bu ayrımı yapmasında siyasi politikası gereği hareket ettiği ayrıca AİHS'nin 14. maddesinde belirtildiği gibi Türkiye'nin bu ayrımı yapmasında ırk ve soy gibi kavramlara dayanmaksızın politika belirlendiği kanaatine varılmıştır¹⁹⁷ .

Dolayısıyla yapılan bu coğrafi sınırlama AİHM'nin 14. maddesinde belirtilen ayrımcılık yasağı ile paraleldir. Son olarak Türkiye'nin söz konusu uygulamalarının 1951 Cenevre Konvansiyonu ve 1967 Protokolü kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir. Daha önce sığınmacı olarak ifade ettiğimiz kavram YUKK'un yürürlüğe girmesiyle şartlı mülteci olarak ifade edilmeye başlanmıştır. YUKK madde 62'ye göre, *"Avrupa ülkeleri dışında meydana olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya ve ya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesini dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye' de kalmasına izin verilir."* Bu statünün verilmesi kişisel olarak değerlendirilmesi bakımından mülteci statüsüne benzemektedir¹⁹⁸ .

Örnek vermek gerekirse Suriyelilerin Avrupa'dan gelmesine rağmen kitlesel akın olarak ülkemize gelmeleri nedeniyle şartlı mülteci kapsamında değerlendirilemeyeceği açıktır. İlerleyen konularımızda detaylıca açıklanacak olan Suriyeli göçmenler ülkelerinden ırk, din, tabiiyet, siyasi düşünce ya da belirli bir sosyal gruba mensubiyet sebebiyle ülkelerini terk etmemişlerdir. Bu kişiler, Suriye rejimini değiştirmek amacıyla Suriye ordusu ile rejim karşıtı kişilerin silahlı çatışması sonucu başlayan mücadeleden

¹⁹⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.160-162

¹⁹⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.160-162

kitlesel akın olarak ülkelerinden kaçan insanlardan oluşmaktadır. Şartlı mülteci statüsü verilen yabancılar Türkiye'de kalıcı kalma hakkı elde edemezler, BMMYK aracılığıyla güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar ülkede kalmalarına izin verilir. YUKK 74. maddede yabancıların korunmasıyla ilgili ve güvenli üçüncü ülke ye gönderilmesiyle ilgili düzenlemeler mevcuttur¹⁹⁹.

YUKK madde 74'e göre de "(1) *Başvuru sahibinin, Sözleşmeye uygun korumayla sonuçlanabilecek bir uluslararası koruma başvurusu yaptığı veya başvuru imkânı olduğu güvenli üçüncü bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilir ve güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi için işlemler başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar ülkede kalmasına izin verilir. Bu durum ilgiliye tebliğ edilir. İlgilinin, güvenli üçüncü ülke olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi halinde, başvuruya ilişkin işlemlere devam ettirilir.*

(2) *Aşağıdaki şartları taşıyan ülkeler güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilir:*

a) *Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması*

b) *Kişilerin işkenceye insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması*

c) *Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Sözleşmeye uygun olarak koruma talep etme imkânının bulunması*

ç) *Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması*

(3) *Bir ülkenin başvuru sahibi için güvenli üçüncü ülke olup olmadığı, başvuru sahibinin ilgili üçüncü ülkeye gönderilmesini makul kılacak bu kişi ve ülke arasındaki bağlantılarda dâhil olmak üzere, her başvuru sahibi için ayrı olarak değerlendirilir."*

2.2.3. İkincil Korumadan Yararlananlar

¹⁹⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.160-162

Bu kavram da hukukumuza YUKK ile getirilen yenilikler arasındadır. YUKK yürürlüğe girmeden önce ikincil koruma kapsamına alınan yabancılarla ilgili, AİHM'nin kararları uyarınca ikincil koruma kapsamında bulunan yabancılar Türkiye'den geri gönderilemiyordu²⁰⁰.

YUKK 63'e bakıldığında; *"Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;*

a) Ölüm cezasına çarptırılacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak,

Olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan ve ya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir."

1951 Cenevre Konvansiyonunda mülteci statüsünü gerektiren sebepler arasında belirli bir gruba mensup olma ve belirli bir grup ifadesi kullanılmıştır. Bu doğrultuda homoseksüel oldukları için şiddet ve kötü muamele görme riski olan kişiler belirli bir gruba mensup olma kapsamında değerlendirilebilirken bazı ülkelerde uygulanan kadın sünnetinden kaçarak ülkelerini terk eden kişiler de belirli bir grup kapsamında değerlendirilebilir. Bu kişiler yukarıda belirttiğimiz örneklerde düşünüldüğünde Avrupa'dan gelme ya da gelmeme şartlarının yanı sıra ırk, din, siyasi düşünce ya da vatandaşlıklarından dolayı bir ayrıma tabi tutulmazlar. Ayrıca mevcut bir zulüm tehdidi olmaması sebebiyle bu kişilere mülteci ya da şartlı mülteci statüsü verilemezken ikincil koruma statüsün verilebilir²⁰¹.

²⁰⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.162-163

²⁰¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.163

Daha önce mülteciler konusunda değinmiş olduğumuz Mültecilerle ve İkincil Koruma sahibi yabancılarla ilgili olarak ortak bir politika oluşturulması amacıyla "*üçüncü ülke vatandaşlarının ya da vatansız kişilerin mülteci olarak ya da başka bir şekilde uluslararası korumaya muhtaç kişiler olarak nitelendirilmeleri ve statüleri sağlanacak korumanın içeriği için asgari standartlara ilişkin*" Konsey Yönergesi kabul edilmiştir. Sözü edilen yönerge de kişinin İkincil Koruma statüsüne alınması için, ölüm cezası veya idam cezasına çarptırılması, 3. ülkede işkenceye maruz kalması, ülke içi silahlı çatışmalara maruz kalması ve bu olaylar nedeniyle zarar görmesi ya da insanlık onuruna aykırı davranışlara maruz kalması şartları aranmaktadır²⁰².

Bu şartların yanı sıra yönerge kapsamında belirtilen koşulların oluşmasıyla yabancı ya da vatansız kişiye ikincil koruma statüsü verilmesi uygundur. Sözü edilen şartların ortadan kalkması ya da olumlu şekilde değişim göstermesi ikincil koruma statüsünü sona erdirir. Ancak ikincil koruma statüsü sağlayan ülke kişinin içinde bulunduğu duruma tekrar düşmemesi için gerekli araştırmaları yapmakla mükelleftir. Diğer taraftan bazı sebeplerin varlığı halinde kişiler ikincil koruma statüsü dışında tutulur. Kişinin ciddi nitelikte bir suça karışmış olması ve aynı zaman da üye ülkede hapis cezasını gerektirecek nitelikte bir suç işlemesi kişinin ikincil koruma kapsamına alınmamasına neden olur²⁰³.

Yönergenin 24. maddesi incelendiğinde ikincil koruma statüsü verilecek kişinin üye ülkenin kamu düzeni ya da kamu güvenliği açısından tehlike arz etmemesi durumunda bir yıllık ikamet izni alabileceği belirtilmiştir. Ayrıca 32. Madde de düzenlenen ikincil koruma sahibi kişinin bu statüyü veren ülkede yaşayan yabancılarla aynı hak ve özgürlükler çerçevesinde seyahat edebilecekleri belirtilmiştir. Ancak kişinin yine kamu düzeni ve kamu güvenliği için tehlike oluşturmaması şartıyla koruma sağlanan ülke dışına çıkması ciddi bir insani sebebe dayanmalıdır. Bu durum kişinin ülke dışına çıkmasını neredeyse imkânsız kılmaktadır. Aynı zamanda mültecilik ve ikincil koruma statüsü kişiye üye ülke iç hukukunda belirlenmiş kurallara tabi olmak şartıyla iş gücü piyasasına girme hakkı da sağlar. Burada ikincil koruma statüsü sahibi

²⁰² Özcan, a.g.e, s. 214

²⁰³ Özcan, a.g.e, s. 214

kişiyeye ülkenin genel koşulları dikkate alınarak istihdam edilme fırsatı tanınacaktır. Bu kişilerin çalışma hakları ilgili üye ülkenin iç hukuk kuralları göz önüne alınarak belirlenecektir. Eğitim olanakları değerlendirildiğinde ise kişinin mülteci ya da ikincil koruma statüsü ayırımına bakılmaksızın üye ülkede vatandaşlara sağlanan hakların aynısının sözü edilen statü sahibi kişilere de verilmesi gerekmektedir. Ancak üniversite eğitimi konusunda ilgili yönergede herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Yönerge mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişilerin sosyal yardımlar açısından da ülke vatandaşları ile aynı haklara sahip olduğu hususuna dayanak oluşturmaktadır. Ancak üye ülkeler bu yardım konularını asgari gelir desteği, hastalık, hamilelik, ebeveyn yardımı gibi konularla sınırlı tutma haklarına sahiptirler. Avrupa Birliği Konsey Yönergesi'nde belirtildiği üzere kişilere bir çok hakkın verilmesine karşın bu haklara bazı istisnalar getirilerek ikincil koruma statüsü veren ülkelere inisiyatif kullanma yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda ülkelere verilen bu takdir yetkisi ortak bir uygulama amacına yönelik Konsey Yönergesi ile çelişmektedir. Bununla birlikte ikincil koruma sahibi kişinin çalışma hakkının engellenmesi kişilerin yardım kuruluşlarına bağlı yaşamasına oram hazırlamakla birlikte izinsiz çalışma sorununu da gündeme getirmektedir. Bu türden problemlerle karşılaşılması için Yönerge kapsamında bulunan kişilerin haklarını sınırlandıran uygulamaların kaldırılması gerekmektedir. İkincil Koruma Statüsü sahibi kişiler Yönergede açıkça tanımlanmıştır. İkincil Koruma Statüsü sahiplerine olması mültecilere kıyasla dar haklar verilmiş olsa da bazı hak ve özgürlüklerin açık bir şekilde yönergede yer bulması bu alanda önemli gelişmeler olarak düşünülebilir. Önemle belirtmek gerekir ki mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişilerin ülkelerini terk etme sebepleri bazen aynı bazen de benzer sebepler olabilmektedir. Dolayısıyla ikincil koruma statüsü ve mülteci statüsünün ayırımını yapma uygulamada bazı zorluklara sebep olmaktadır. Bu ayırım kişinin statüsünün belirlenmesi açısından zorunlu olarak yapılması gerekse de bu iki gruba verilen hakların çok fazla farklılık göstermemesi uygun düşmektedir. Yönergede açıklandığı üzere ikincil koruma statüsü sahibi kişiyeye verilen haklar sınırlandırılmış gözükmektedir²⁰⁴.

²⁰⁴ Özcan, a.g.e, s. 215-218

2.2.4. Geçici Koruma

2.2.4.1. Geçici Korumanın Anlamı ve Kapsamı

Cenevre Sözleşmesi'nde bir takım düzenlemeler olmasına rağmen geçici koruma politikasına açıkça yer verilmemiştir. Bu nedenle devletler tarafından uygulanan geçici koruma politikası yabancıların korunması alanında bir boşluğu doldurmuştur. Geçici koruma statüsü tanınan kişilere karşı devletin birçok yükümlülükleri bulunmaktadır. Devlet tarafından kendisine bu statü tanınan yabancıların her türlü ihtiyaçları o devlet tarafından karşılanmaktadır. Ancak Türkiye tarafından bu statü tanınan yabancıların iltica etme veya üçüncü bir ülkeye sığınma hakları bulunmamaktadır²⁰⁵.

AB Hukukunda geçici koruma politikasına ilişkin yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu politikaların ortaya çıkışı 1990'lı yıllarda Eski Yugoslavya'nın dağılmasıyla yaşanan nüfus hareketleri neticesinde olmuştur. Yaşanan nüfus hareketleri sonucu Avrupa ülkelerine dağılan ve geri dönemeyecek insanların korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda 20 Temmuz 2001 tarihinde birlik içinde bir Yönerge kabul edilmiştir. Bu Yönergede geçici korumadan bahsedilmiş ve bu kapsamda üye devletlerin geçici koruma statüsü nedeniyle ortaya çıkan külfeti paylaşması gerektiği düzenlenmiştir²⁰⁶.

Geçici koruma statüsü ülkemizin sık sık kitlesel akın halinde göçlere maruz kalması sonucu düzenlenmiş bir kavramdır. YUKK madde 91'e göre, *Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici*

²⁰⁵ Ali Osman Dizman, **Geçici Koruma Politikası ve Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler**, Türk Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Ağustos 2012, 14.04.2015 tarihinde <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/557> adresinden ulaşıldı. s.2

²⁰⁶ Ali Osman Dizman, **a.g.e.**, s.2-3

koruma sağlanabilir. Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

AB'nin geçici koruma statüsü kapsamında yaşadığı sorunlar nedeniyle Amsterdam Anlaşması'nda bir dizi kararlar alınmış ve bu kararların uygulamaya geçirilmesi adına Viyana Eylem Planı'nda ve Tampere Zirvesi'nde görüşülecek konular arasında belirtilmiştir. Ülkelerinden çıkmak zorunda bırakılan kişiler için kullanılmak üzere Avrupa Mülteci Fonu oluşturulmasının gerekliliğinde uzlaşmış ve Amsterdam anlaşmasında alınan kararların yerine getirilmesinde kısmen de olsa karar birliğine varılmıştır. Yerinden edilmiş kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere sözü edilen fonun kabul edilmesinin ardından kısa bir süre sonra 31 Ekim 2000 tarihinde AB Komisyonu geçici koruma statüsü ile ilgili öneriyi AB Konseyi'ne sunmuştur. Bu kapsamda AB Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Ekonomik ve Sosyal Komite ve son olarak da Bölgeler Komitesinin de görüşleri doğrultusunda yaşadıkları bölgelerden çıkmak zorunda kalan kişilerle ilgili olarak 20 Temmuz 2001 tarihinde "*Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kişilerin kitlesel olarak sığınması durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlara ilişkin, üye ülkeler arasında bu tür insanları ülkeye kabul etmesi ve sonrasında bunun sonuçlarına katlanması çabalarında denge sağlayacak önlemler hakkında*" Konsey yönergesi kabul edilmiştir. 9 Bölüm ve 34 maddeden oluşan bu yönergenin 2. maddesi Geçici Koruma kavramını tanımlamış olup şu şekilde ifade edilmiştir. Bu kişiler, kitlesel olarak ayrılmaya zorlanan, üçüncü ülkeden gelen ve halen ülkelerine dönemeyen kişi gruplarıdır. Ayrıca kitlesel olarak ülkeye gelen kişilerin toplu şekilde geldikleri de göz önüne alındığında sığınma sisteminde aksaklıklar olmaması adına bu kişilerin çıkarları doğrultusunda acil olarak geçici koruma kapsamına alınacağı belirtilmiştir. Yönergenin dibacesininin 13. noktasında, yukarıda tanımlanmış geçici koruma kapsamında bulunan kişilerin oluşturmuş olduğu yükün üye ülkelerle ortaklaşa hareket ederek eşit dağıtılması gerektiği vurgulanmıştır. Burada ifade edilen ortaya çıkan külfetin dağıtılması geçici koruma kapsamına alınan kişilerin sayısal olarak da bu

ülkeler arasında paylaştırılmasını ifade eder. Diğer taraftan Yönergenin 1. maddesi bu yönergenin amaçlarının ne olduğu üzerinde durmaktadır. Yönergenin 1. maddesinde ifade edildiği üzere daha önce de belirtmiş olduğumuz kitlesel olarak ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış ve halen ülkelerine geri dönemeyen kişiler için yaşamlarını sorunsuz devam ettirmelerinin sağlanması ve asgari yaşam şartlarının oluşturulması hususunda harcanacak külfetin üye ülkeler tarafından koordineli olarak yürütülmesi yönergenin amacını oluşturmaktadır²⁰⁷.

Geçici koruma statüsü kapsamında kişilere sağlanan haklar bir yıl süre ile sınırlıdır. Genel kural bir yıl ile sınırı olmasına karşın bu sürenin bir yıl daha altışar aylık dönemler itibariyle uzatılması da mümkündür. Diğer taraftan bu süre içerisinde kişilerin ülkelerine geri dönememesi ve halen mevcut şartların devam etmesi nedeniyle Konsey nitelikli çoğunlukla karar alarak Komisyon'un önerisi doğrultusunda bir yıl daha bu süreyi uzatılabilmektedir. Yönergenin 6. maddesinde geçici koruma statüsünün sona erme halleri düzenlenmiştir. Buna göre maksimum üç yıllık sürenin dolması ve Komisyonun önerisi doğrultusunda Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla geçici koruma statüsünün sonlandırılmasına ilişkin karar alınması üzerine geçici koruma statüsü herhangi bir süreye tabi olmak sızın sonlandırılabilir. AB Konseyi tarafından kabul edilen bu yönergeye göre, mülteci statüsüne başvurmadan geçici koruma statüsünün sona erme durumu başta Cenevre sözleşmesinde verilen haklar bakımından olmak üzere uluslararası hukukta bu kişilerin korunmasını engellenmektedir. Sözü edilen yönergenin 3. maddesinin 1. bendinde, bu sözleşmenin Cenevre Sözleşmesinde belirtilen mültecilik statüsüne engel olmadığı belirtilmiş olsa da üye ülkelerin yönerge çerçevesinde geçici koruma statüsünün mültecilik statüsüne geçişte bir engel olarak kullanmadıkları gözlenmektedir. Çünkü geçici koruma kapsamının sona ermesinin ardından mültecilik statüsüne geçişte uygulanacak iş ve işlemler hakkında bir düzenleme bulunmamaktadır. Diğer taraftan Yönergenin 19. maddesinin 1. bendinde, ülkelerinden gelerek sığınma arayan kişilerin aynı anda Geçici Koruma statüsünde bulunamayacağı, ayrıca ikinci yıldan sonra Geçici Koruma statüsünün uzatılması halinde uluslararası koruma statüsünden yararlanabilecekleri ifade edilmiştir. Öte yandan yönergenin 28. Maddesi, geçici koruma statüsüne alınacak kişilerin insanlığa,

²⁰⁷ Özcan, a.g.e, s.160-162

barışa karşı bir suç işlemesi ya da bu statüye başvurmadan önce herhangi bir ülkede siyasi olmayan ciddi nitelikte bir suç işlemesinin tespiti durumlarında ilgili kişi geçici koruma statüsü dışında bırakılır. Ayrıca BM'in amaç ve prensipleri haricinde tutulan kişiler veya kişinin geçici koruma statüsü aradığı ülke genel güvenliği için tehlike oluşturması durumu, söz konusu yabancıнын geçici koruma kapsamı dışında tutulmasına sebep olabilir. Geçici korumanın uygulamaya geçirilmesi için AB Komisyonunun teklifi doğrultusunda Konsey, yönerge çerçevesinde diğer üye ülkeleri de bağlayıcı nitelikte bir karar alır. Bu karar da geçici korumadan kimlerin yararlanacağı, geçici korumanın hangi tarihten itibaren geçerlilik kazanacağı, ülkelerin sığınma için sahip oldukları kontenjanlar ve son olarak da bu karar da Komisyonun BMMYK ve benzeri diğer kuruluşlardan aldığı bilgiler de yer alır. Bunun yanında geçici koruma yönergesinin 7. Maddesinde anlatılmak istenen, üye ülkelerin, Konsey tarafından geçici koruma statüsüne alınmış kişileri, aynı bölgeden gelen ve aynı şartları taşıyan kişileri de kapsayacak şekilde statüyü genişletme imkânının olduğudur. Ayrıca, üye ülkeler Konsey kararlarında tanınmayan fakat ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan kişi gruplarını da bu kapsama alabilir²⁰⁸.

Bu yönerge kapsamında geçici koruma statüsü verilen kişilerle ilgili olarak üye ülkelerin bir takım sorumlulukları bulunmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak geçici koruma statüsü verilen kişilere oturma izni verilmesidir. Diğer taraftan bu kişilerin vize almaları konusunda gerekli kolaylıklar sağlanmalı, bu vizelerin alınmasında her hangi bir harç alınması söz konusu olmamalı ve ayrıca vize alım prosedürleri durumun aciliyeti bakımından hızla sonuçlandırılmalıdır. Yönergenin 9. maddesine göre, geçici koruma kapsamında bulunan kişilere içinde buldukları hukuki statüyü anlatan, kendi dillerin de bir belge verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Konsey tarafından geçici koruma kapsamına alınmış kişinin geçici koruma kapsamında bulunduğu ülkeden diğer üye bir ülkeye gitmesi durumunda kişinin tekrar geçici koruma sağlanan ülkeye dönebileceği garanti altına alınmıştır. Ancak geçici koruma yönergesinin de bu şekilde hüküm bulunmasına rağmen Yönergenin 11. maddesinin son cümlesinde bu tip durumları önlemek amacıyla üye devletlerarasında ikili anlaşmalar ile kişilerin geri kabul edilmelerine istisna getirilebileceği ifade edilmiştir. AB Konseyi tarafından kabul

²⁰⁸ Özcan, a.g.e, s.163-164

edilen bu yönergeye göre, geçici koruma statüsüne alınan kişilerin eğitim ve çalışma imkânlarından da yararlanmasının önü açılmıştır. Bununla birlikte Yönergenin 13. maddesinde bu kişilere sağlık, kalacak yer temini, sosyal yardım vb. yardımların yapılması gerekliliğinden bahsetmektedir. Ancak önemle belirtelim ki sözü edilen sağlık yardımı sadece acil ve ciddi hastalık durumlarını kapsamaktadır. Bunun yanında bu statüdeki 18 yaş altı kişilere üye devletlerin vatandaşlarına sağladığı eğitim hakkı tanınacaktır. Ancak üye devletlerin sağlanan bu eğitim hakkını, devlet eğitim sistemi ile sınırlı tutmaları mümkündür²⁰⁹.

Kanaatimizce insan hayatı için son derece önem taşıyan sağlıktan yararlanma hakkının sınırlandırılması yerinde bir karar değildir. Yerlerinden çıkmak zorunda kalan kişilerin durumları göz önünde bulundurulduğunda sağlık hakkının ücretsiz olarak sunulması ve bu yönde adımlar atılması evrensel insan hakları bakımından önem taşımaktadır. Nitekim kişinin acil ve ciddi bir hastalık taşıdığına tespiti hususu da ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Diğer taraftan eğitim ve öğrenim hakkının da üye ülkeler tarafından 18 yaş ile sınırlı tutulmaması gerekmektedir. Ülkemizde bulunan geçici koruma sahibi Suriyelilerin durumu incelendiğinde sağlık haklarından tamamen ücretsiz şekilde yararlanabildikleri ve eğitim konusunda kendi vatandaşlarımıza sağlanan hakların aynen sağlandığı yerinde uygulamalar görülecektir.

Geçici Koruma Yönergesinin 15. maddesinde, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan aile üyelerinin geçici koruma kapsamına, farklı ülkelerde alınması durumunda aile fertlerinin belli şartlar altında birleştirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca geçici koruma kapsamına alınan reşit ve refakatçisi olmayan çocukların bulunduğu ülke tarafından kanuni vesayet makamının işletilmesi ve bu sayede sözü edilen çocukların bazı haklardan mahrum kalmaması sağlanmalıdır. İlgili yönergede geçici koruma statüsü verilen kişilerin talep etmesi halinde sığınma başvurusunda bulunabileceği belirtilmiştir²¹⁰.

²⁰⁹ Özcan, a.g.e., s.164-165

²¹⁰ Özcan, a.g.e., s.165-169

Yönergenin 17. maddesinin 1. bendine göre, Geçici Koruma Statüsü sahibi kişinin sığınma talebi statüsünün süresi içerisinde değerlendirilmemişse, inceleme geçici koruma süresinin bitiminden sonra yapılır. Bu değerlendirmeyi yapmakla yetkili ülke kişinin sınırları içerisinde bulunmasına izin vermiş olan ülkedir. Kişinin geçici koruma sahibi olması, ayrıca sığınma talebinde bulunması durumlarında üye ülkeler kişinin aynı zamanda geçici korumadan yararlanma imkânının olmadığı yönünde karar verebilir. Diğer taraftan geçici koruma statüsü sahibi kişinin bu statü süresi bitmeden mülteci statüsü ya da başkaca bir statü araması ve bu statülerden herhangi birinin verilmemesi durumunda kişinin geçici koruma statüsünün devam edip etmeyeceğine üye devlet karar verir. Üye ülkeler tarafından verilen geçici koruma statüsü verilmeyen kişilerin ya da aileleriyle aynı yerde yaşama imkânı bulamayan kişilerin, yargısal yollara başvurma hakları saklıdır²¹¹.

Geçici koruma statüsünün sona ermesinin ardından Yönergenin 21. Maddesinde belirtildiği gibi, kişilerin kendi istekleri ile geri dönmeleri ya da insan onuru çerçevesinde üye ülkelerin zorla geri gönderme hakları varır. Ancak kişinin seyahat etmesine engel bir sağlık durumu olması durumunda ve 23. maddede de belirtildiği gibi eğitim öğretimi halen devam eden çocukları bulunan aile üyelerine çocuğun eğitimi yarıda kalmaması adına ek süre verilebilir²¹².

Geçici koruma kapsamına alınan kişilerle ilgili olan diğer bir eksiklik ise geçici koruma sağlanan üye ülkeler içinde ya da AB ülkeleri içerisinde kişilerin seyahat hürriyetinin bulunmamasıdır. Yönerge kitlesel akın durumlarında kişilerin sığınma prosedürlerine tabi tutulmayıp acil korunma ihtiyacı olan kişilere uygulanması açısından önemlidir. Daha önce yaşanan olaylar sebebiyle ülkelerin farklı politikalar izlemesi bu süreçte yaşanan maliyetlerin bir kaç ülkede kalmasına sebep olmuştur. Yönerge sayesinde AB'ye gelen kişilerin statülerinin belirlenmesinde ortak hareket edilmesi ve bu bağlamda ortaya çıkan külfetin paylaşılması sağlanmıştır. Yönerge genel olarak

²¹¹ Özcan, a.g.e., s.165-169

²¹² Özcan, a.g.e., s.165-169

incelendiğinde 1990'lı yıllarda ki sorunlara çözüm aramasının yanı sıra birçok katı kurallara da sahiptir²¹³.

2.2.4.2. Kitlese Akınla Gelen Suriyelilere Tanınan Geçici Koruma

2011 yılında Tunus'ta başlayan Arap camiasındaki olaylar hızla yayılmıştır. Bu sürecin devamı olarak Arap dünyasında muhaberat rejimi de denen en baskıcı rejime sahip grup çatışmaları Suriye'de uzun süredir devam eden kanlı bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu iç savaşın sonuçlarından biri de, Esad'ın baskıcı ve kanlı rejiminden kaçan Suriyelilerin Lübnan, Ürdün, Türkiye ve Mısır'a sığınması olmuştur²¹⁴.

Bu ülkelerden Lübnan istisnasız olarak "açık kapı" politikası izlemiş olup, Türkiye ve Ürdün sınırları kapatmasa da kontrollü geçiş öngörmüştür. Irak Merkezi Hükümeti ise "aile birleşimi" ve "acil insani yardım" harici sınırlarından geçişe izin vermiştir. Ancak Irak da sınırlarına dayanan binlerce Suriyeliye kayırsız kalamayarak 2013 yılında kapılarını açmıştır. Suriyeli mültecilere ilişkin insani yardım ve koruma faaliyetleri Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir²¹⁵.

Türkiye mültecilere ilişkin Cenevre Sözleşmesi'ni çekince ile kabul ettiğinden dolayı yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsünü tanıyıp, Avrupa dışından gelenlere ise "geçici sığınma" koruması sağlamaktadır. Nitekim olaylar çıktıktan sonra ilk başlarda gelen Suriyeliler misafir olarak kabul edilirken, Suriyeliler 30 Mart 2012 tarihinde Başbakanlığın içeriği kamuoyu ile paylaşılmayan 62 sayılı genelgesi ile geçici koruma statüsü altına alınmıştır. Türkiye'ye yasal yollardan giriş yapan Suriyeliler kamp dışında yaşamaktadırlar. Yasal olmayan yollardan giriş yapanların büyük çoğunluğu ise kamplarda bulunmakla beraber kamp koşullarının sıkışıklığından

²¹³ Özcan, a.g.e., s.165-169

²¹⁴ Halim Yılmaz, **Türkiye'de Suriyeli Mülteciler –İstanbul Örneği- Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler**, 03.05.2015 tarihinde http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf adresinden ulaşıldı. s.2-4

²¹⁵ Halim Yılmaz, a.g.e.,s.3-7

kaçanlar sokaklarda yaşam mücadelesi vermektedirler. Yasal giriş yapmayanlar kamplara gitmemek adına polise kaydolmaktan kaçınmaktadırlar. Türkiye'ye yasal yollardan giren Suriyelilere ikamet izni verilmektedir. 12.01.2012 tarihli 95 sayılı genelge de belirtilene göre Suriyelilerin ikamet başvurusu yapması ve belgelerini sunması durumunda başvuru sahiplerine ikamet izni verilmektedir. Yasal yollardan girmeyenler ise ikamet izni alamamaktadır²¹⁶.

Nisan 2011 de Suriye ordusu ile muhalif güçler arasında çatışmaların başlaması üzerine Mayıs 2011 tarihten itibaren ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye sığınan 1,25 milyon Suriye vatandaşı Türkiye'de yaşamaktadır²¹⁷. Yapılan araştırmalar, kamplarda yaşayan Suriyelilerin yaklaşık olarak yüzde 60'ının, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin ise yüzde 81' inin ülkelerinden güvenlik gerekçeleri ile ayrıldıklarını göstermektedir²¹⁸.

AB Türkiye 2014 İlerleme raporunda, Türkiye'nin savaştan kaçan Suriyelileri kabul ettiği, bir milyondan fazla şiddet olaylarından kaçan Suriyelilerin geçici koruma kapsamına alındığı, 220.000 Suriyeliye 22 ilde kurulan kamplarda barınma olanağının sağlandığı, bu kamplar haricinde yaşayan Suriyelilerin halen kayıt altına alınmaya devam edildiği, bu kayıt kapsamında Haziran 2014 tarihi itibariyle kamp dışında 580.000 Suriyeli mültecinin kayıt altına alındığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan önemle belirtmek gerekir ki basında, resmi açıklamalarda, 2014 İlerleme Raporu'nda ve hatta bu alanla yakından ilgilenen araştırmacılar tarafından bile Suriyeliler mülteci statüsünde nitelendirilmektedir. Ancak bu kişiler daha önce de detaylıca açıklandığı üzere mülteci statüsünde değil geçici koruma kapsamında değerlendirilirler²¹⁹.

Suriyeliler pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerle geldiği gibi bazı kişilerin hiçbir belgeye sahip olmadığı görülmektedir. Uygulamada bu belgelerden herhangi birine sahip olmayanlar kimlik tespiti ve kişinin gerçekten Suriye'den gelip

²¹⁶ Halim Yılmaz, **a.g.e.**, s.8-11

²¹⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.164-165

²¹⁸ TC. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, **Türkiye' deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013**

Saha Araştırması Sonuçları, 2013, s.22

²¹⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.164-165

gelmediğinin tespiti açısından büyük zorluklar oluşturmaktadır. 29.04.2011 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Vizenin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma” dikkate alındığında resmi ve umuma mahsus pasaport sahibi Suriyelilerden 90 gün süreyle vize şartı aranmamaktadır. Dolayısıyla kamplarda kalmak istemeyen Suriyeliler kendi imkânlarıyla hayatlarını idame ettirdiği sürece kamp dışında da yaşayabilirler. Bununla birlikte vize muafiyeti kapsamına diplomatik pasaport, hususi pasaport, umuma mahsus pasaport, hizmet pasaportu, deniz adamı cüzdanı, uçak mürettebatı için seyahat belgesi, tren ve lokomotiflerde görevliler için seyahat belgesi sahibi olan Suriyeliler alınır²²⁰.

Daha açık bir ifade ile yapılan yasal ve idari düzenlemeler Suriyelilerin mülteci statüsüne alınmasına uygun değildir. Ülkelerinden kaçarak gelen bu kişilerin mülteci kavramından ziyade sığınmacı olarak ya da misafir olarak nitelendirilmeleri genel kabul görmüştür. Ancak Suriyelilerin iç mevzuatımızda daha öncede sözünü ettiğimiz 30 Mart 2012 tarihli genelge ile Geçici Koruma Statüsü altında ki kişiler olarak tanımlanması açıkça düzenlenmiştir. Bunun yanında geçici koruma ile anlatılmak istenen konu ise 22 Ekim 2014’te Bakanlar Kurulunun onaylamış olduğu geçici koruma yönetmeliğinde açıkça ifade edilmiştir. Mevzuatta net bir şekilde açıklanan statünün, toplum tarafından farklı terimlerle ifade edilmesi bu kişilerin öngörülen süreden fazla kalmaları olarak açıklanabilir²²¹.

2.2.4.3. Geçici Korumadan Yararlanamayacak Suriyeliler

Suriye 'de muhalif güçler ile Suriye ordusu arasında meydana gelen iç çatışmalar dolayısıyla ülkemize gelen kişiler arasında kuvvet kullanmış ya da şiddet olaylarına karışmış Suriyeliler bulunmaktadır. Bu kişiler kuvvet kullanma eylemlerini siyasi düşüncelerine dayandırmaktadır. Ancak bu kuvvet kullanma eyleminin her ne sebeple olursa olsun insan haklarının ihlal edilmesi ya da sivillere karşı saldırı olarak

²²⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.164-165

²²¹ M. Murat Doğan, **Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum**, İstanbul, Bilgi İletişim grubu Yayıncılık, 2015, s.58-62

değerlendirip bu türden olaylara karışmamış Suriyelilerin Geçici Koruma kapsamı dışında bırakılması mümkündür²²².

2.2.4.4. Türkiye'de Bulunan Suriye Ordusu Mensuplarının Hukuki Durumu

Suriye Ordusundan kaçarak ülkemize gelen kişilerin durumu incelendiğinde genel kural olarak ordu mensuplarının ülkelerinden kaçarak ülkemize sığınmalarıyla ilgili 4104 sayılı “Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun” uygulanması gerekir. Ancak Suriyeli ordu mensuplarına Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye Kabul Edilenler Hakkında Yönetmelik 4(a) da belirtildiği gibi bu kanunun uygulanması mümkün değildir. Çünkü sözü edilen yönetmelikte de tanımı yapıldığı üzere muharip yabancı ordu olarak ülkeye kabul edilen kişilerin üçüncü bir ülke ile savaş ya da silahlı çatışmaya girmiş olması gerekir. Suriye'de ki durum incelendiğinde üçüncü bir ülke ile girişilen savaş ya da silahlı çatışma olmayıp iç savaştan kaynaklı çatışmalar olduğu gözlenmektedir. Aynı doğrultuda açıklamalara 1994 Yönetmeliğinin 3. Maddesinde de rastlamak mümkündür. Bu kapsamda muharip yabancı ordu mensubu üçüncü bir ülke ile savaşa girişmiş, kaçarak ülkemize gelen ya da ülkede yakalanan asker kişi ya da kişilerdir, şeklinde tanımlanmıştır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Suriye'de ki asker kişilerin sivillerden farkı olmadığı bu doğrultuda asker kişilerin geçici koruma kapsamına alınmasında bir engel olmadığı açıktır²²³.

2.2.4.5. Kamu Güvenliğini Bozan Suriyelilerin Sınır Dışı Edilip Edilmeyeceği Meselesi

Bir diğer önemli konu ise Suriyelilerin sınır dışı edilip edilemeyeceği meselesidir. Kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturan Suriyelilerin geçici koruma statüleri sonlandırılarak sınır dışı edilmeleri mümkündür. Ancak daha

²²² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.165

²²³ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.165-166

öncede belirttiğimiz gibi sınır dışı kapsamında değerlendirilen yabancının non-refoulemen (geri göndermeme) yasağı çerçevesinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorundur. Bazı görüşlere göre, Suriyelilerin kitlesel akın olarak ülkemize gelmeleri ve geçici koruma statüsü sahibi olmaları sebebiyle geri göndermeme yasağının uygulanmayacağıdır. Ancak non-refoulemen (geri gönderme yasağı) yani yabancının ırkı, dini, vatandaşlığı, sosyal bir gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkeye geri gönderilmemesi yükümlülüğünü ifade eden bu kavram gereği yabancı geçici koruma statüsü iptal edilse dahi bu şartlar altında yabancının geri gönderilmemesi gerekir. Türkiye tarafından non-refoulemen (geri gönderme yasağı) birçok milletlerarası anlaşmalarda da kabul edilmesi sebebiyle bu kurala Türkiye tarafından uygun hareket edilmesi zorunluluk arz etmektedir. Dolayısıyla herhangi bir coğrafi sınırlama olmadan bu ilkenin uygulanması gerekir²²⁴.

YİSHK'un 22. Maddesine göre haklarında sınır dışı kararı alınanlar İçişleri Bakanlığından özel izin alınmadıkça Türkiye'ye dönemezler. Ayrıca Türkiye'de hapis cezasını gerektiren bir suçtan mahkûm edilmiş kişinin suçun cezasını çekerek sınır dışı edilmiş olması ülkeye girişi kalıcı olarak engeller. Ancak bu kişilerin İçişleri Bakanlığının izni ile ülkeden transit geçmeleri mümkündür.²²⁵

2.2.4.6. Suriyelilerin Geçici Koruma Statülerinin Sona Erdirilmesi

Geçici koruma statüsü verilen Suriyelilerin bazı şartlar gerçekleştiğinde bu statüleri iptal edilebilir. Genel olarak geçici koruma statüsünün şartlarının ortadan kalkması durumunda bu statü sonlandırılmaktadır. Geçici koruma statüsü sağlanan yabancının Avrupa Birliği Hukuku da dâhil birçok mevzuatta temel şart olarak ülkesine geri dönemiyor olması gerekmektedir. Ancak edinilen bilgiler göstermektedir ki bazı Suriyelilerin ülkeden ayrılarak Suriye'ye gidip iç savaşa katılıp daha sonra tekrar Türkiye'ye döndükleri şeklindedir. Geçici koruma şartlarında yabancının ülkesine geri

²²⁴ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s. 166-167

²²⁵ Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, İstanbul, Beta Basım, 2012, s.64

dönememesi şartı aranırken mevcut durumda kişinin kendi isteğiyle Türkiye sınırlarından çıktığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bu durumlarda yabancının geçici koruma statüsünün sona ereceği açıktır. Ayrıca kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturan Suriyeliler geçici koruma kapsamı dışında bırakılır ya da geçici koruma statüsüne alınmışsa geçici koruma statüsleri sonlandırılır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Suriye de insan haklarını ihlal eden ya da şiddet olaylarına karışan kişiler için gerekli araştırma ve değerlendirme yapılmasının ardından geçici koruma statüsü iptal edilebilir²²⁶.

2.3. Uluslararası Korumadan Yararlanamayacak Yabancılar

2.3.1.Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na Göre Uluslararası Korumadan Yararlanamayacak Yabancılar

Genel olarak uluslararası koruma statüsü her ne kadar genişletilmiş ve bu kapsamda liberal düzenlemeler yapılmış olsa da bazı durumlarda uluslararası korumanın sağlanması mümkün olmamaktadır. BMMYK haricinde bir Birleşmiş Milletler kuruluşundan koruma ya da yardım alan yabancı kişilerin uluslararası koruma kapsamı dışında tutulacağı açıktır. Ayrıca yaşadığı ülkede o ülke tarafından kendi vatandaşlarına verilen hakları elinde bulunduran kişilere de bu kapsamda uluslararası koruma verilemez. 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun 1. maddesinin (F) fıkrasına göre, insanlık barışına karşı suç işleyen kişiler, mülteci statüsü kabul edilen ülke haricinde bir ülkede insanlığa karşı ağır bir suç işleyen kişiler bu kapsam dışında tutulurlar²²⁷.

Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Teşkilatının koruma statüsünün amacı dışında bulunanlar ve bu hakların kötüye kullanıldığına dair kanaat getirilen kişiler uluslararası koruma kapsamı dışındadır. 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1(F) maddesinde belirtilen suçları işlemiş olanlar ve yabancının uluslararası başvuruda bulunmasından önce

²²⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s. 167

²²⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.168-169

Türkiye dışında her ne sebeple olursa olsun insanlığa karşı zalimce eylem yaptığına kanaat getirilen kişiler uluslararası koruma kapsamı dışında tutulurlar²²⁸.

Aynı zamanda 1951 Cenevre sözleşmesinin 1(F) maddesinde belirtmiş olduğumuz suçların işlenmesine bir şekilde katkı sağladığına kanaat getirilenler ve Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunmadan önce insanlığa karşı zalimce suçlarda bulunulmasına katkı sağladığı düşünülen kişiler bu kapsam dışında tutulur. Öte yandan kamu düzeni ya da kamu güvenliği yönünden tehlike oluşturan kişilerinde uluslararası koruma kapsamına alınması mümkün değildir. Türk hukuku çerçevesinde suç niteliği taşıyan eylem ve davranışları ülkelerinde işleyerek bu eylem ve davranışların cezasını çekmemek için Türkiye'ye gelen kişiler bu statü kapsamı dışında tutulurlar²²⁹.

2.3.2. Uluslararası Koruma İhtiyacı Olmakla Beraber Henüz Bir Milletlerarası Antlaşmayla veya Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Düzenlenmemiş Olan Yabancılar

2.3.2.1. İklim Mültecileri (Climate Refugees)

2.3.2.1.1. Mülteci Hukuku Alanında Yeni Bir Kavram: İklim Mültecileri

1980'li yıllardan beri tartışılan gelen bir konu ise fiziki faktörler dolayısıyla yer değiştirmek zorunda kalan kişiler konusudur. Bu kişiler genellikle çevresel faktör olarak ifade edilen sel, deprem, kuraklık gibi etkenlerle geçici ya da kalıcı kalmak üzere yerlerini değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum "iklim mültecileri" (climate change refugees) veya " çevre mültecileri " (environmental refugees) gibi kavramların araştırılması sonucunu doğurmuştur. Bu mülteci grubu genel olarak ülke dışına çıkmamakta ülke içerisinde yer değiştirme yoluna gitmektedirler²³⁰.

²²⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.168-169

²²⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku.**, s.168-169

²³⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s.169-171

Önemle belirtelim ki, bu mülteci grubunun ortaya çıkış nedeni savaş, silahlı çatışmalar gibi sebeplerin dışında doğal afetler nedeniyle meydana gelen çeşitli göç hareketlerinden oluşmaktadır. İklim mültecileri olarak ifade edilen bu grup, milletler arası hukukta, insan hakları hukukunda ve çevre hukukunda yer bulmamıştır. Diğer bir deyişle bu alanda düzenlemelerin olmaması bu durumda olan yabancıların korunması ve statülerin belirlenmesi noktasında devletleri iklim mültecileri için bağlayıcı bir uygulamaya yöneltmez. İklim mültecilerinin yerleştirilmesi ve korunması (the protection and resettlement of climate change refugees) konusunda Ağustos 2006'da Maldivler hükümet yetkilileri ve BM'in yetkililerinin katılımıyla konferans düzenlenmiştir. Bu toplantının Maldivler'de yapılmasındaki asıl amaç, burada yaşayan insanların deniz seviyesinden bir kaç metre yükseklikte yaşaması, iklim değişikliklerinden aşırı etkilenmeleri ve bu konunun bu bölgede yaşayan insanlar için hayati önem taşımasıdır. Aynı zamanda konunun önemi sadece ada devletleri için değil diğer tüm devletler için de önem taşımaktadır. İklim mültecileri konusunun uluslararası boyuta taşınması 2050 yılına kadar 200 milyondan fazla insanın iklim değişikliklerinden etkileneceğice de düşünüldüğünde son derece önem arz etmektedir²³¹.

2.3.2.2. Yerinden Edilmiş Kişiler (Internally Displaced Persons)

Ülkesinde yerinden edilmiş insanların başka bir ülkeye göç etme gibi bir durumları olmadığından sığınmacı ya da mülteci olarak uluslararası anlaşmalardaki haklara sahip olduğu söylenemez ve aynı zamanda ülkesinde yerinden edilmiş kişiler için düzenlenmiş uluslararası bir anlaşma da yoktur. 1990'lı yıllarda dünyada etnik, silahlı çatışmalar ve gayri insani durumların ve buna paralel olarak ülke içinde yer değiştiren kişi sayısının artışı, bu olaylardan etkilenen kişilerin uluslararası anlaşmalarla güvence altına alınmasını gerekli kılmıştır. Bu sebeple 1998 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Yol Gösterici İlkeleri hazırlayarak, bağlayıcılığı olmasa da, soruna çözüm bulma amacı taşıyarak ilkeler oluşturmuştur²³².

²³¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 169-171

²³² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 181

Bu ilkelerde ki tanım, kişinin ülke sınırlarında kalması, felaket, şiddet ve çatışma gibi durumlardan ülke içinde korunma amacıyla yer değiştirmesi olarak belirlenmiştir. Birleşmiş Milletlerin yanı sıra Avrupa Konseyi de ülke içinde yer değiştiren kişiler için onların insani haklarını koruyan kararlar, tavsiyeler belirlemiş ve bu konuda ki mevzuatın oluşmasını hedeflemiştir²³³.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMMYK) tarafından 2011 Haziran ayında açıklanan rakamlara göre, 2010 yılı itibariyle dünya genelinde 43.7 milyon insanın yerinden edilmiş olduğu, bunların 15.4 milyonunun mülteci olduğu, ancak en büyük paya sahip grubun ülke içinde yerinden edilmiş kişilerden oluşan 27.5 milyon kişiden oluştuğu açıklanmıştır.²³⁴

2.4. Uluslararası Koruma Başvurusuna İlişkin Esaslar

2.4.1. Uluslararası Koruma Başvurusu

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 65. maddesinde uluslararası koruma başvurusunun valiliklere yapılacağı ya da sınırda kolluk birimlerine yapılması durumunda bu isteğin valiliğe bildirileceği, işlemlerin valilik tarafından yürütüleceği belirtilmiştir. Ayrıca kişinin kendi ya da yakınları adına uluslararası koruma talebinde bulunabileceği, bu talebin ve yasadışı giriş-kalış durumunun geçerli nedenlerinin açıklanması durumunda, yasadışı giriş anlamında cezai işlem yapılmayacağı belirtilmiştir²³⁵.

²³³ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 182

²³⁴ Jacop Ceki Hazan, **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar**, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2012, Birinci Baskı, Editör: Tanıl Bora, s. 183

²³⁵ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 183

2.4.2. Refakatsiz Çocuklar

Refakati bulunmayan ve aynı zamanda uluslararası korumadan yararlanacak çocuklar için yüksek yarar sağlanması esastır. Bu sebeple sözü edilen çocuklar için uygun konaklama yeri, akrabalarının yanında yerleşim ya da koruyucu aile seçeneklerinin yanı sıra on altı yaşını doldurmuş olanlar için kabul ve barınma merkezleri bulunmaktadır.²³⁶ Ayrıca refakatsiz çocukların iltica-sığınma başvurusunda bulunmaları halinde işlemlerinin derhal sonuçlandırılması amacıyla Bakanlığa sözlü ve yazılı olarak bilgi verilmesi gerekliliği, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü ve/veya Çocuk Şube Müdürlükleri ile koordineli olarak işlemlerin yapılacağı belirtilmiştir. İşlemler süresince refakatsiz çocukların Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumlarına (SHÇEK) yerleştirileceği belirtilmiştir²³⁷.

YUKK madde 67’de, özel ihtiyaç sahibi kişinin hangi türden bir hastalığı varsa ona uygun bir tedavi yöntemine erişebileceğinden söz etmektedir²³⁸.

2.4.3. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıların İdari Gözetimi

Uluslararası anlaşmalarda bir bireyin özgürlük hakkına sahip olmadığı durumlar açıklanmıştır. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi bu anlaşmalara örnek verilebilir. Normal koşullarda sığınma talebinde bulunan kişilere idari gözetim uygulanmaz. Ancak sığınma başvurusunu yapanın beyanının doğruluğu, kamu düzeninin korunması gibi koşullarda sığınma başvurusu yapan kişi idari gözetim altında tutulabilir²³⁹.

²³⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 183

²³⁷ Cengiz Başak, **Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, Sonsöz Gazetecilik, 2011, Ankara, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No:686, s.32

²³⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 184

²³⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 184

Uluslararası koruma başvuru sahibi kişinin hangi hallerde idari gözetim altında tutulabileceği açıktır. Bunlar ancak başvuru sahibinin kimlik tespitinin yapılamaması durumunda, mülteci statüsü verilmesine sebep olacak maddi olayların ortaya çıkarılması amacıyla olabileceği gibi, başvuru sahibinin kimlik ya da seyahat belgesini geldiği ülkenin bulunmaması amacıyla yok edilmesi ve son olarak da kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturması durumlarında uygulanır. Ancak idari gözetimin istisnai tedbir olarak uygulanması gerektiği unutulmamalıdır. YUKK 61. madde de öngörüldüğü üzere idari gözetime alternatif olarak, tedbir amaçlı belirli bir adreste bulunma ya da ilgili kişiye bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir. Bununla birlikte başvuru sahibinin idari gözetim altına alınması gereken hallerde, mutlaka kararın gerekçeli olarak alınması, sürenin belirlenmesi ve başvuru sahibine ya da yasal temsilcisine bu kararın tebliğ edilmesi gerekir.²⁴⁰

2.4.4. Uluslararası Koruma Başvurusunun Kaydedilmesi ve Başvuru Sahibinin Bilgilendirilmesi

Uluslararası sığınma başvurusu yapan kişi, doğru bilgilendirme yapmak, kimlik, seyahat bilgilerini, başvuru nedenlerini ve bu nedenleri destekleyecek sahip olduğu bilgi ve belgeleri resmi makamlara sunmak zorundadır.²⁴¹

Yabancı, Türkiye'ye hangi yollardan giriş yaptığı, daha önce bir diğer ülkede uluslararası sığınma başvurusu yapıp yapmadığı gibi konularda gerekli ve ilgili bilgi ve belgeleri valiliğe sunmalıdır. Başvuru yapan kişiye, uluslararası koruma başvurusu aşamasında olduğunu belirten bir kayıt belgesi verilir. Otuz gün geçerli olan bu kayıt belgesinin süresi gerekli görülürse yine otuz günlük sürelerle uzatılabilir. Valilik tarafından kayıt aşamasında başvuruyu yapan kişinin hak ve yükümlülükleri, yükümlülüklerini yerine getirmemesinin sonuçları, itiraz usul ve süresi, başvuran kişiye

²⁴⁰ Nuray Ekşi, **6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim**, İstanbul, Beta Basım, 2014, s.118-120

²⁴¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 185

açıklanır.²⁴². Bu açıklamalar ön görüşmeye başlamadan önce "İltica-Sığınma başvuru sahibine tebliğ edilecek hususlar" çerçevesinde yazılı ve sözlü olarak tebliğ edilir²⁴³.

2.4.5. Uluslararası Koruma Başvurusunun Reddi Sebepleri

Hangi hallerde uluslararası koruma başvurusunun kabul edilemeyeceği YUKK 72. maddede düzenlenmiştir. YUKK'un 72. maddesine göre, *başvuru sahibi (1) farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuruyu yenilemişse, (2) kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin ayrı bir başvuru yapmışsa (3) ilk iltica ülkesinden gelmişse (4) güvenli üçüncü ülkeden gelmişse başvurusunun kabul edilemez olduğuna karar verilir.*

2.4.6. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıyla Mülakat Yapılması, Menşe Ülke Bilgisi, Başvuranlara İlişkin Bilgilerin Gizliliği ve Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi Verilmesi

2.4.6.1. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıya Mülakat Yapılması

YUKK'un 55. maddesinde, adaletli bir karar alınması adına mülakatın kayıt tarihinden sonraki otuz gün içinde yapılacağı, kişinin mahremiyetine saygı gösterileceği, gerektiğinde ailesi, avukatı ve özel ihtiyacına uygun önlemlerin hazır bulunacağı, çocuk mülakatlarında çocuk gelişimi uzmanı, ebeveyni, yasal temsilcisi ya da sosyal çalışmacının bulunacağı, mülakatın yapılamaması durumunda yeni tarihin belirleneceği ve başvuru yapana bildirileceği, mülakat sırasında başvuru sahibinin iznini almak koşuluyla sesli ya da görüntülü kayıt yapılabileceği ve mülakat sonucunun tutanak altına alınacağı belirtilmiştir²⁴⁴.

²⁴² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 186

²⁴³ Cengiz Başak, **a.g.e.**, s.32

²⁴⁴ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 188

2.4.6.2. Uluslararası Koruma Başvurusuyla İlgili Menşe Ülke Bilgisinin Edinilmesi

Uluslararası koruma başvurusu yapan kişiler hakkında gerekli bilgilerin özellikle de menşe ülke bilgisinin edinilmesi ve bu bilgi kaynaklarının zengin, güncel, objektif, tarafsız, bağımsız ve güvenilir olması, verilecek kararın hukuk ve hakkaniyet kuralları çerçevesinde verilebilmesi açısından önemlidir²⁴⁵.

Bu kapsamda menşe ülke bilgi sistemi oluşturulma çabası Şubat 2008 tarihinde başlamış ve 2010 yılında tamamlanmıştır. Bu sistemde Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinde bulunan ve Türkiye'ye komşu olan ülkelerin uygulamalarıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Yalnızca menşe ülke ve iltica bilgilerinin dosyalandığı bu sistem yardımıyla dosyanın doğruluğu kolayca tespit edilebilir²⁴⁶.

2.4.6.3. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancıya İlişkin Bilgilerin Gizliliği

Başvuran kişi ya da koruma sahibine ilişkin bilgiler gizlidir. Ancak başvuran kişi, koruma sahibi, avukatı, ailesi ya da yasal temsilcisi bilgi ve belgeleri inceleyip bir kopya alabilir²⁴⁷.

2.4.6.4. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi Verilmesi

Mülakat aşamasını geçen kişi ve varsa ailesine verilen Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi verilir ve bu belge altı ay süre ile geçerlidir²⁴⁸.

2.4.7. Uluslararası Koruma Başvurusunun Geri Çekilmesi

²⁴⁵ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 189

²⁴⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 189

²⁴⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 190

²⁴⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 190

YUKK' un 77. maddesine göre, başvuru sahibinin

- (1) Başvurusunu çektiğini yazılı olarak beyan etmesi,
- (2) Mazeretsiz olarak mülakata üç defa üst üste gelmemesi,
- (3) İdari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması,
- (4) Mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi,
- (5) Kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması,
- (6) Kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması halinde başvurusu geri çekilmiş kabul edilerek, değerlendirme durdurulur.

2.4.8. Uluslararası Koruma Başvurusunun Karara Bağlanması

2.4.8.1. Genel Olarak Başvurunun Değerlendirilmesi

Başvuruların değerlendirilmesiyle ilgili kurallar YUKK'un 78. maddesinde belirtilmiştir. Başvuru ile ilgili kararın altı ay içerisinde verilmesi gerektiği ve aksi durumda başvuranın bilgilendirilmesi yükümlülüğünün ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Başvurular bireysel olarak değerlendirilmekle birlikte, korumanın dışında tutulmayı gerektirecek bir durum hiçbir aile ferdi için oluşmamışsa değerlendirme ve karar aile adına verilebilir. Menşe ya da önceki ikamet ülkesinin içinde bulunduğu durum ve başvuranın kişisel şartları göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılır²⁴⁹.

2.4.8.2. Hızlandırılmış Değerlendirme

YUKK'un 79. maddesinde hızlandırılmış başvuru değerlendirmenin koşulları belirtilmiştir. Buna göre, başvuran kişinin gerekli konulara değinmemesi, yanlış ya da yanıltıcı bilgi ve belge sunması, kimlik ya da uyruk tespitinin sağlanması için gerekli belgelerini imha etmesi, sınır dışı edilmek için gözetim altında tutulması durumlarında

²⁴⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 191

hızlandırılmış değerlendirme yapılacağı açıklanmıştır. Refakatsiz çocuklar için hızlandırılmış değerlendirme söz konusu değildir²⁵⁰.

2.4.9. Uluslararası Koruma Başvurusu Kabul Edilenlere İlişkin İşlemler

Şartlı Mültecinin ve İkincil Koruma Statüsü Sahibinin belirli bir ilde ikametine karar verilebilir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, kamu düzeni ve kamu güvenliği için Şartlı Mülteci ya da İkincil Koruma statüsü sahibinin belirli bir adreste ikamet etmesini gerekli görebileceği gibi yabacıya belirlenen yöntemlerle ikametini bildirme yükümlülüğü de getirebilir. Kişi adres kayıt sistemine kayıt yaptırıp, ikamet ettiği adresi Valiliğe bildirmek zorundadır²⁵¹.

2.4.9.1. Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Bu Statüyü Alan Yabancıların Kabul ve Barınma Merkezlerinde Barındırılması

Bir kişi uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ya da bu başvurusu kabul edilmişse barınma ihtiyaçlarını kendi karşılamalıdır. Ancak yine de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, barınma, sosyal, sağlık vb. ihtiyaçlara cevap verecek kabul ve barınma merkezleri tesis edebilir. Bu merkezlerde özel ihtiyaç sahipleri öncelikli olan kişilerdir. Bu merkezler, kamuya fayda sağlama amacıyla kurulan ve bu alanda faaliyet gösteren kurumlar ile de işbirliği içinde yürütülebilir. Ayrıca burada verilen hizmetler satın alma yoluyla da yapılabilir. Ailelerin merkezlerde bütünlüğünün imkânlar ölçüsünde korunması sağlanmalıdır²⁵².

²⁵⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 192-193

²⁵¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 193

²⁵² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 193

2.4.9.2. Uluslararası Koruma Statüsü Kimlik Belgesi

Bir kişi mülteci statüsü kazanması durumunda üzerinde yabancı kimlik numarasının da bulunduğu ve üç yıllık süreyle geçerliliği olan bir kimlik belgesine sahip olur²⁵³

2.4.9.3. Seyahat Belgesi

Mültecilerin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlı olan seyahat belgesini sağlamakta görevli kurum valiliklerdir²⁵⁴.

2.4.10. Uluslararası Koruma Statüsünün Sona Ermesi

Uluslararası Koruma Statüsünün sona ermesini gerektirecek bazı koşullar bulunmaktadır. Örneğin, aslen vatandaşı olduğu ülkenin korumasından tekrar yararlanırsa ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiye kaybettiği vatandaşlığı tekrar geri verilirse statü sonlandırılır. Bunun yanında statü sahibinin başka bir vatandaşlık kazanması söz konusuysa, terk ettiği ülkeye kendi iradesiyle geri dönmüşse, uluslararası koruma statüsünü almasını sağlayan koşullar ortadan kalkmışsa, YUKK'un 85. maddesi ve buna benzer aynı doğrultuda içeriğe sahip olan 1951 Cenevre Konvansiyonu'na göre Uluslararası Koruma Statüsü sona erer²⁵⁵.

²⁵³ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 193

²⁵⁴ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 194

²⁵⁵ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 194

2.4.11. Gönüllü Geri Dönüş

Uluslararası koruma başvurusu yapan ya da Uluslararası Koruma Statüsü sahibi olan kişiler kendi istekleriyle ülkelerine dönmek istediklerinde, aynî ve maddî destek alabilirler. Bu konuyla ilgilenen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gönüllü geri dönüş işlemlerinde kişiye yardımcı olurken uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları ya da sivil toplum örgütleri ile ortak hareket edebilir²⁵⁶.

2.4.12. Uluslararası Koruma Statüsünün İptali

Uluslararası koruma statüsünün iptalinin sebepleri kişiye, yasal temsilcisine, avukatına açıklanır²⁵⁷.

2.5. Uluslararası Korumaya İlişkin Kararlara Karşı İtiraz ve Yargı Yolu

Uluslararası korumaya başvuran kişi, uluslararası korumaya ilişkin alınan kararlara itiraz edebilir ve konuyu yargıya taşıyabilir²⁵⁸.

2.5.1. Uluslararası Korumaya İlişkin Kararlara Karşı İtiraz

Yabancı, uluslararası koruma ile alakalı uygulamalar için idari yollardan kararın açıklanmasını takip eden on gün içinde itiraz hakkını kullanabilir. Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu bu konudaki itirazlarla ilgilenmektedir. Bununla birlikte idari gözetim, hızlandırılmış değerlendirme, başvurunun kabul edilemez oluşu durumunda itiraz seçeneği bulunamaz. Kişi, temsilcisi ya da avukatı bu durumlarda

²⁵⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 195

²⁵⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 196

²⁵⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 196

yargı yoluna gidebilir. İtiraz sonucu kişiye, temsilcisi ya da avukatına bildirilmesi gerekmektedir²⁵⁹.

2.5.2. Uluslararası Korumaya İlişkin Kararlara Karşı Yargı Yolu

Uluslararası koruma başvurusu, kabul edilemez olduğu gerekçesiyle karar verilmiş ya da hızlandırılmış değerlendirme yapılmış ise, bu karara tebliğinden sonra on beş gün içerisinde, bunların dışında kalan idari kararlara ise tebliğin sonrasındaki otuz gün içinde yetkili mahkemeye başvurulabilir²⁶⁰.

Bu davalar on beş gün içerisinde sonuçlandırılır. İtiraz işlemleri gerçekleştirilirken veya yargılama işlemleri boyunca uluslararası koruma başvurusu yapan kişi ülke sınırları içerisinde kalabilir²⁶¹.

2.5.3. Avukatlık Hizmetleri ve Danışmanlık

Uluslararası koruma başvurusu yapan kişi, ücretini ödemek koşuluyla avukatlık hizmeti alabilir. Bunu karşılayacak imkânı olmadığı durumlarda ise 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nda belirtildiği üzere avukatlık hizmetinden faydalanır. Bunun dışında bu konuda kendisine yardımcı olabilecek sivil toplum kuruluşlarından da destek alabilir²⁶².

²⁵⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 196

²⁶⁰ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 196-197

²⁶¹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 197

²⁶² Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 197

2.6. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan veya Korumadan Yararlanan Yabancıların Hakları ve Yükümlülükleri

2.6.1. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan veya Korumadan Yararlanan Yabancıların Hakları

2.6.1.1. Eğitim ve Öğretime Erişim Hakkı

1982 Anayasası'nın 42. maddesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ek 1 numaralı Protokolü'nün 2. maddesine göre, hiçbir kişi eğitim hakkından mahrum bırakılamaz. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 22. maddesine göre, bir ülkenin vatandaşlarının yararlandığı temel eğitim haklarından mülteciler de yararlanabilir. Bunun dışında eğitim konusunda mültecilerin üniversite diploma ve derecelerinin tanınarak harç ve resim konusunda kolaylıklar sağlanabilir. Aynı zamanda imkânlar ölçüsünde burs imkânlarından da faydalanmaları mümkündür²⁶³.

2.6.1.2. Sosyal Yardım ve Hizmetlere Erişim Hakkı

1951 Cenevre Konvansiyonu'nun 23. maddesine göre mülteciler vatandaşlar ile eşit şekilde sosyal yardımlardan yararlanmalıdır. Fakat uluslararası koruma başvurusu yapanlar için böyle bir karar bulunmamaktadır. Türkiye'de sosyal yardım anlamında vatandaş ve mülteci ayrımı bulunmamaktadır²⁶⁴.

2.6.1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişim

YUKK'nin 91. maddesine göre uluslararası korumaya başvuran veya uluslararası koruma statüsü kazanmış kişiler, hiçbir sağlık sigortası bulunmayan ve ödeme gücü de olmayanlar 31.05.2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası

²⁶³ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 197-198

²⁶⁴ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 199

Kanunu'nda belirtilen hükümlere tabidir. Bu sebepten Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bu kişilerin sigorta primlerini ödemek durumundadır. Eğer bu sigortadan yararlanan kişinin ödeme gücünden yoksun olmadığı tespit edilirse, sağlık sigortalılıklarının sona erdirilmesi adına Sosyal Güvenlik Kurumu'na on günü geçmemek koşuluyla bilgilendirme yapılır. Bahsi geçen tedavinin masrafları mülteci den karşılanır²⁶⁵.

2.6.1.4. Uluslararası Korumadan Yararlanmak Üzere Başvuran veya Koruma Statüsü Alan Yabancıların İş Piyasasına Erişimi

2.6.1.4.1. Başvuru Sahibi ve Şartlı Mültecinin İş Piyasasına Erişimi

Uluslararası koruma başvurusu yapan veya şartlı mülteci olan bir kişi başvurusundan altı ay sonra çalışma izninin sahibi olmak için başvuruda bulunabilir ve iş piyasasına girebilir²⁶⁶.

2.6.1.4.2. Mülteci ve İkincil Koruma Statüsü Sahibi Kişinin İş Piyasasına Erişimi

Mülteci veya İkincil Koruma statüsüne sahip olan bir kişi kimlik belgesine de sahip olacağından çalışma iznine de sahip olmuş demektir. Fakat koruma uygulamasını gerçekleştiren ülke, gerekli görürse mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip bir kişiye tarım, sanayi veya hizmet sektörleri arasında meslek veya bölge açısından sınırlamalar getirebilir. Bu sınırlamalar Türkiye'de üç yıl ikamet etmiş kişiler için, Türk vatandaşı ile evliliği bulunan kişiler için veya bir Türk vatandaşının çocuğu olan mülteci ya da İkincil Koruma statüsüne sahip kişi için uygulanmaz. Ayrıca 1951 Cenevre Konvansiyonu'nun 17. maddesinin 1. fıkrasına göre yasal olarak ikamet eden mültecilere aynı koşullar dâhilinde yabancılara verilmiş olan en geniş haklar tanınmalıdır²⁶⁷.

²⁶⁵ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 200

²⁶⁶ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 200

²⁶⁷ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 201

2.6.1.5. Harçlık

Uluslararası koruma başvurusu kabul edilmez olarak değerlendirilmiş ya da hızlandırılmış değerlendirme olarak değerlendirmeye tabi tutulmuşlar dışında ihtiyaç sahibi olduğu belirlenen başvuru sahibine Maliye Bakanlığı'ndan görüş alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığı'nın belirleyeceği usul ve esaslar dâhilinde harçlık verilebilir. (YUKK MD. 94)

2.7. Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan veya Korumadan Yararlanan Yabancıların Yükümlülükleri

Uluslararası koruma başvurusu yapan ya da korumadan yararlanan yabancılar çalışma durumu bilgilerini, gelir, taşınır ve taşınmazlarını otuz gün içerisinde, adres, medeni hâl ve kimlik değişikliklerini yirmi iş günü içinde bildirmek durumundadır. Kendisine sağlanan yardımlardan haksız olarak yararlandığı belirlenir ise gerekli bedelleri tamamen ya da kısmen ödemek durumundadırlar. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kendisinden istedikleri prosedürleri yerine getirmek zorundadır. Bu yükümlülükleri yerine getirmeyen kişilere eğitim ve temel sağlık hakları dışında sınırlamalar getirilebilir²⁶⁸.

Bu konudaki değerlendirmeler bireysel olarak yapılır. Ve karar ilgili kişiye, yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilir. Ayrıca bir avukata sahip olmaması durumunda karar ve itiraz süreleri ile ilgili bilgilendirme yapılır²⁶⁹.

²⁶⁸ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 202

²⁶⁹ Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 203

3.MÜLTECİLERE İLİŞKİN ANTLAŞMALAR, MÜLTECİ VE SİĞİNMACILARA İLİŞKİN ULUSAL EYLEM PLANI

3.1. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi

1951 yılında kabul edilmesine rağmen 1954 yılında, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi, uluslararası mülteci hukuku ile ilgili sözleşmelerin arasında en çok önem arz eden sözleşmedir. Bu gecikmenin nedeni Sözleşme'nin içeriğinde bulunan Mülteci tanımlaması ile ilgili yaşanan tartışma ve fikir ayrılıkları olmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri sözleşmenin maddelerinin bağlayıcı olması sebebiyle mülteci tanımının kapsamlı bir biçimde yapılmasına pek yanaşmıyordu. Buna karşılık ise Avrupa ülkeleri detaylı bir tanım istiyorlardı. Tartışmaların sonucunda "haklı bir nedene dayanan zulüm korkusu" tanımında uzlaşıldı. Ayrıca sözleşmenin daha fazla ülke tarafından kabul edilebilir olması adına 1951 öncesi kıstas olarak konuldu ve aynı zamanda yer, tarih tanım açısından kısıtlamaya gidildi. Buna göre, Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin A fıkrasının 2. bendinde mülteci tanımı "*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen herkes*" olarak yapılmıştır. Buna ek olarak ise yine 1. maddenin B fıkrasında, "*1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar ve 1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar şeklinde bir ayrımla Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin A fıkrasının 2. bendindeki mülteci tanımı açıklanmıştır.*" Sözleşme'de taraf ülkelere coğrafi kısıtlamalar anlamında yükümlülüklerini belirleme imkânı sağlanmıştır. Buna göre Sözleşme'nin 1. maddesinin B fıkrasının 2. bendindeki mülteci tanımının kapsamını *Avrupa'da meydana gelen olaylar* olarak kabul eden devletler, istemeleri durumunda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne gönderecekleri notla coğrafi kısıtlamayı kaldırdıklarını belirterek

yükümlülüklerini genişletebilirler. Sözleşme'deki eksikliklerden bir tanesi de sığınma hakkının tanımlanmamasıdır. Buna karşılık olarak ise Sözleşme'nin 33. maddesinin 1. fıkrasında yer alan, mültecileri zulüm görme riski olan yere geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi mülteciler adına çok büyük bir güvence olmuştur. Bunun dışında eğitimden sağlığa, barınmadan belge hakkına varan konularda verilen hakları içeren 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi toplamda kırk altı maddeden oluşmaktadır²⁷⁰.

1951 tarihli Cenevre Konvansiyonu'nda alınan kararlar belli başlı etik ve hukuki kurallar, önlem alınması gereken koşullar, ulaşılmak istenen hedefler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Öncelikle Birleşmiş Milletler Anlaşması ve 1948 yılında imzalanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi göz önünde bulundurulmuştur. Birleşmiş Milletlerin mültecilerin insani tasarruflara sahip olması ile ilgili hassasiyetleri ve mültecilerin durumuna ilişkin uluslararası anlaşmalardaki mültecilere güvenlik açısından avantaj sağlayan maddelerin sayılarının artırılma çabası Konvansiyon'a şekil vermiştir. Her hangi bir devletin bu kararlardan zarar görme durumunda diğer devletler ile iş birliğine yanaşmayacağı riski de göz önünde bulundurulmuştur. Bununla birlikte Konvansiyon, bütün devletlerin kararlarının uygulanmasında ve durumun öneminin anlaşılmasında, ortak hareket etmeleri ve uygulamada güçleri nispetinde ve gerginlik çıkmayacak bir biçimde görev almalarını sağlamayı hedeflerken; Birleşmiş Milletler Yüksek Komiseri'nin mültecilere ilişkin sözleşmelerin gerekliliklerinin uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesi gerektiğini belirtmiştir²⁷¹.

1951 Cenevre Sözleşmesi uluslararası anlaşmalara ve 1969 Viyana Anlaşmalar Sözleşmesi'ndeki kararlara tabiidir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin kapsamını anlamamıza yardımcı olan 1969 Viyana Anlaşmalar Sözleşmesi'nin 31. maddesinde belirtildiği üzere herhangi bir anlaşma "*hükümlerine anlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek olağan manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır*". Aynı maddenin 2. paragrafında da bir anlaşmanın giriş ve ekleriyle bir bütün olarak yorumlanacağı vurgulanır. Buradan yola çıkarak, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin giriş

²⁷⁰ Özcan, a.g.e., s.13-15

²⁷¹ Nuray Ekşi, **Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat**, İstanbul, Beta Basım, 2010, Birinci Basım, s.3-4

kısımında belirtilen mülteci haklarının güvence altına alınması ve bu anlamda uluslararası işbirlik sağlanması ile ilgili teşvikin yapılmasının hedef alındığı vurgulanmaktadır. Ayrıca 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesindeki mülteci tanımı, tanımda bahsedilen diğer unsurlar net bir biçimde anlaşılardan doğru yorum yapılamaz²⁷².

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne Göre Haklar ve Yükümlülükler konusu incelendiğinde Sözleşme'de imzası bulunan taraf devletlerinin sorumluluğunda bulunan ve mültecilere verilen haklar belirtilmiştir. Buna göre bu hak ve yükümlülükleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Mültecilere herhangi bir ayırım yapılmaması,
- Mültecilere yönelik uygulamaların imkânlar nispetinde iyileştirilmesi,
- Kazanılmış haklara ve bireysel statüye saygı gösterilmesi,
- Mültecilerin menkul ya da gayrimenkul sahibi olma konusu ile ilgili kolaylaştırmalar yapılması,
- Siyasi örgüt, mesleki sendika ve kar amacı gütmeyen derneklere katılabilmeleriyle ilgili en uygun uygulamaların gerçekleştirilmesi,
- Mültecilerin meslek ya da iş sahibi olabilmesi,
- Gezme hürriyeti,
- Sosyal ve eğitim imkânlarından vatandaşlarla eşit olarak faydalanabilmesi ve vergi yükümlülüklerinin o devletin vatandaşlarından fazla olmaması.

Buna ek olarak, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mültecinin ağır suç işlediği kesinleştiği ya da taraf devletin olağanüstü hal durumunda olması gibi sınır dışı etmeyi gerektirecek durumlar belirtilmiş ve mültecinin yasalara uyması ve kamu düzenini tehdit etmemesi gerektiği vurgulanmıştır²⁷³.

²⁷² Yücel Acer, İbrahim Kaya, Mahir Gümüş, **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**, Ankara, USAK Yayınları, 2010, s. 38

²⁷³ Yücel Acer, **a.g.e**, s. 52-56

3.2. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi daha önceki anlaşmalarda mültecilere tanınan haklar anlamında daha kapsamlı olsa da, mültecinin tanımı, coğrafi ve tarihi kısıtlamalar açısından mültecilerin mağduriyetini ortadan kaldırmak adına yetersiz kalmıştır. Örneğin, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi ve tarihi kısıtlamanın oluşturduğu handikabı açıklamak için 1965 yılında Afrika'da siyasal karışıklık gibi nedenlerle göçe mecbur kalan 850.000 insanın bu haklardan yararlanamıyor olması misal teşkil edebilir. Bu sebepten BMMYK 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne ek olacak bir protokol hazırlamak için öncü olmuş ve harekete geçilmiştir. Protokol 1967 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Akabinde ise 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde bulunan tarih kısıtlaması kaldırılmıştır. Ancak coğrafi kısıtlama da kaldırılmış olmasına rağmen Sözleşmeyi bu kısıtlama ile onaylayan devletlerin kısıtlamayı istemeleri durumunda bu devletlere kısıtlamayı sürdürebilme özgürlüğü tanınmıştır. Bununla birlikte Ek Protokol'ün değinmediği ya da yanıt vermediği yani mülteci tanımı genişletilemediğinden bu haklardan yararlanması gereken insanlar yararlanamamıştır²⁷⁴.

Türkiye Cumhuriyeti, 1967 Ek Protokolü imzalarken iki tasarrufu kendinde saklı tutmuştur. İlk olarak mültecilere kendi vatandaşlarından daha fazla hak tanımamak koşuluyla uygulamada bulunacağını belirtmiştir. Bir başka konuda da coğrafi sınırlamayı kaldırmayarak Avrupa'dan gelen mültecilere Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci statüsüne uygun davranacağını açıklamıştır²⁷⁵.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yapılan tanımların geliştirilmesi gerektiğinin düşünülmesi, 1 Ocak 1951 tarihinden sonra yaşanan göç olaylarının yanıt vermemesi, yeni mülteci durumlarının ortaya çıkması, bir ek protokolü gerekli kılmıştır ve 11 maddelik bir protokol imzalanmıştır. Buna göre, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin A 2 kısmındaki "*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda*" ve "*söz konusu olaylar sonucunda*" gibi ifadeler çıkarılmış sayılması, coğrafi sınırların

²⁷⁴ Özcan, a.g.e., s. 16-17.

²⁷⁵ Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, s. 61.

kalkması, Yüksek Komiserlik Ofisi taraf devletlerden mülteci durumları hakkında bilgi alınması, protokol uygulaması ve bu konuyla ilgili kanun, yönetmelik gibi konularda bilgi istendiğinde taraf devletlerin işbirliğinde bulunması kararlaştırılmıştır. Ayrıca çekinceler, taraf olma ve taraf olmaya son verme koşulları Ek Protokol'de belirtilen diğer konulardır²⁷⁶.

3.3. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları sözleşmesini destekler nitelikte insanların temel sosyal ve politik haklarını koruyucu bazı hükümler içermektedir. 1961 yılında Turin'de imzalanan Avrupa Sosyal Şartı 1965 yılında yürürlüğe girmiştir²⁷⁷.

Türkiye Avrupa Sosyal Şartı'nı imzalayan bir taraf olarak, mültecinin kamu düzenine riayet ettiği müddetçe sınır dışı edilmeyeceğini kabul etmiştir. Ayrıca 1996 yılında gözden geçirilmiş Sosyal Şart'ın 19. maddesinin 8. paragrafı değiştirilmeden korunmuştur;²⁷⁸.

"Sosyal Şart'ın Korunan Kimseler Bakımından Kapsamı

1. 12. maddenin 4. fıkrası ve 13. maddenin 4. fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere 1 ilâ 17. maddelerin içerdiği kimseler; bu maddelerin 18 ve 19. maddeleri hükümleri ışığında yorumlanarak anlaşılması koşuluyla ancak bir Âkit Tarafın ülkesinde yasal olarak oturan ve ya sürekli olarak çalışan öteki Âkit Tarafların uyrukları olmaları durumunda yabancıları da kapsar.

İşbu yorum Âkit Taraflardan herhangi biri tarafından aynı kolaylıkların başka kimselere de uygulanmasını engellemez.

2. Her Âkit Taraf, Mültecilerin Statüsüne dair 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde tanımlanan ve ülkesinde yasal olarak bulunan mültecilere, herhangi

²⁷⁶ Ekşi, **Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat**, s. 31-35.

²⁷⁷ Bülent Çiçekli, **Avrupa Sosyal Şartı Temel Rehber**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001, Birinci Baskı, s. 19

²⁷⁸ Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**., s.43.

bir durumda en azından adı geçen Sözleşmeye ve bu kimselere uygulanan başka belgelere göre kabul ettiği yükümlülükler düzeyinde olmak üzere olabildiğince uygun davranmayı taahhüt eder"²⁷⁹.

3.4. İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı

Türkiye'nin iltica ve göç alanında Avrupa Birliği'nde yapılan düzenlemeleri yakından takip etmesi, bu düzenlemeler doğrultusunda kendi yol haritasını çizmesi ve kendi prensipleri çerçevesinde çalışmalar yapması değişen koşullar nedeniyle bir zorunluluk oluşturmuştur. Devletlerarası görüşmelerde iltica ve göç konularına verilen önemin artması bu alanda yapılan çalışmalarda süreklilik sağlamıştır. Türkiye tarafından 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmış ve bu doğrultuda Türkiye Avrupa Birliğine Katılım sürecinde ve iltica, göç konularında yapılan çalışmaların benimsenmesi amacıyla Ulusal bir Program kabul etmiştir. Bu programın yapılması AB'ne katılım müzakereleri sürecinde Türk İltica, Göçmen ve Yabancılar Mevzuatının ve sisteminin AB Müktesebatı ve sistemleri ile uyumlu hale getirilmesini amaçlamaktadır. Uyumlaştırma çalışmaları doğrultusunda yürürlüğe konulması gereken yasal düzenlemeler, idari yapılanmalar ve gerekli fiziki ortamın sağlanması için yapılması gerekenler bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır. 1951 Cenevre sözleşmesinin kabulünden önce göçmenlerle ilgili yetersiz de olsa mevzuatımızda hükümler bulunmaktaydı. 2510 sayılı İskân kanununun 3. maddesine göre mülteci, "*Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp, bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar*", şeklinde ifade edilmiştir. Diğer taraftan 5682 sayılı Pasaport kanununun 4. maddesinin 4. fıkrasında "*Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak maksadıyla gelen yabancıların, pasaportları olsun olmasın Türkiye'ye kabulleri, İçişleri Bakanlığının kararına bağlıdır,*" maddesi bulunmaktadır. Ayrıca AB'ne uyum sağlama amacına yönelik olarak "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek İçin Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*" 30

²⁷⁹ Ekşi, **Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat**, s.226-227.

Kasım 1994 tarihinde kabul edilmiştir. Yönetmelikle kullanılan münferit yabancı terimi tek bir kişi veya anne baba veya reşit olmayan çocukları için kullanılmaktadır²⁸⁰.

Türkiye 1994 Yönetmeliğinin uygulamaya geçirilmesi amacıyla yönelik insan haklarına saygılı devlet görüşü paralelinde bir takım çalışmalar yapmış ve mültecilere karşı yardımsever bir politika izlemiştir. Bu kapsamda ilgili devlet görevlilerine birçok eğitim sağlanması için adımlar atılmıştır. Bu kapsamda İçişleri Bakanlığının desteği alınarak BMMYK ile "Türkiye'de Bir Sığınma Sisteminin Geliştirilmesi Projesi" doğrultusunda 1997'den beri çok önemli çalışmalar yapılmıştır²⁸¹.

07.04.2003 tarihinde göç kurumlarına katkı sağlamak, AB müktesebatına uyumlu bir idare ve personel temin etmek, ülkeler arası göç hareketlerinin kontrol altına almak, her bölgede etkili ve dengeli göç idaresi bünyesini oluşturmak, yasa dışı gelen göç hareketini durdurmak ve AB sürecinde uyumlu bir politika izlemek amaçlarıyla İçişleri Bakanlığı ve Almanya Federal Cumhuriyeti ile "Göçten Sorumlu İltica Alanında Destek Sağlamak" adı altında bir proje kabul edilmiştir. Bu kapsamda seminerler düzenlenmiş ve AB mevzuatı ve uygulamada en iyi ülkelerin karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Ayrıca mülakat ve karar alma metotları, menşe ülke bilgilerine ulaşılması, kabul ve entegrasyon, geri dönüş ve ülkede kalışın sonlandırılması gibi konular da eğitimler düzenlenmiştir. Türkiye'de göç alanından sorumlu ilgili makamlara AB müktesebatının içeriği hakkında açıklamalarda bulunulmuştur²⁸².

Türkiye İçişleri Bakanlığı, Uluslar Arası Katolik Muhaceret Komisyonu (ICMC) Türkiye Temsilciliği ve Birleşik Krallık Büyükelçiliği ile bir yıl süreli "*Mülteci/Sığınmacılarla İlgili Alanda Polis Kapasitesinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Projesi*" adı altında bir proje bulunmaktadır. Diğer taraftan 26.07.2004 yılında başlatılan İçişleri Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatında görev yapan personel ve

²⁸⁰ Çağlar, a.g.e, s.258-260-261-267-268

²⁸¹ Çağlar, a.g.e, s.271-272

²⁸² Çağlar, a.g.e, s.272-273

uzmanların eğitimi konularında proje oluşturulmuştur ve halen bu alanda yapılan çalışmalar sürmektedir. Sözü edilen projenin genel amacı Türk hukuku çerçevesinde mülteci/sığınmacılarla ilgilenen personel ihtiyacının uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesini sağlamaktır. Aynı zamanda ilgili personele bu proje kapsamında mülteci/sığınmacılara yönelik uluslararası alanda meydana gelen güncel gelişmelerin aktarılmasıdır. Bu doğrultuda sınır kapılarında görevli personelde dâhil olmak üzere AB müktesebatı ve Türk Hukuku çerçevesinde ilgili personellere eğitim verilmiştir²⁸³.

İltica-Göç Twinnig proje sözleşmesinin Madde 1.3 Öncelikli Hedefler başlığı altında bu proje kapsamında sağlanan ve gerçekleştirilecek sonuçlar belirtilmiştir. Türkiye bu doğrultuda, *"İltica ve Menşe Ülke Bilgi Sistemlerinin Geliştirilmesine ve Gelecekteki İltica Otoritesi Personelinin Eğitimine Destek Projesi"* adı altında bir proje fişi hazırlayarak 2004 yılı AB Mali Yardımlar Programı kapsamında değerlendirilmesi için 02 Nisan 2004 tarihinde AB Komisyonunun Türkiye' de bulunan temsilciliğine sunmuştur. Ancak AB komisyonu resmi görüşünde bir dizi tavsiyelerin yanı sıra 2004 yılı yardım paketinin kapatıldığını ancak söz konusu proje fişinin 2005 yılı mali yardım paketine alınacağını belirtmiştir. Bunun üzerine 03.01.2005 tarihinde Türkiye sözü edilen tavsiyeler ışığında AB Türkiye temsilciliğine proje fişini tekrar sunmuştur. Sunulan proje hedefleri genel olarak iltica konusunda Türkiye AB müktesebatının uyumlaştırılmasına yöneliktir. Proje mülteci statüsünün belirlenmesinde hâkimiyet sağlamak amacıyla Menşe Ülke Sisteminin oluşturup İlerideki İltica Kurumu personeli için kendi eğitim programlarını düzenlemeyi amaçlamıştır. Proje ile ulaşılabilecek hedefler Türkiye ile katılım ortaklığında yer alan ilkeler, öncelikle yapılması gerekenler ve koşullarla ilgili olarak Bakanlar Kurulunda belirlenen bazı öncelikler paralellik göstermektedir. Alınan kararlar, AB Müktesebatının Adalet ve İçişleri alanında uygulanması konularında eğitim ve sistemde iltica başvuruları ve kabulü için güncelleştirmeler yapılması hedeflerini içermektedir. Sözü edilen proje 2003 tarihli *"Müktesebatın Kabulüne İlişkin Ulusal Programın"* 24.1.2 no'lu bölümünde ki 2,4,5 ve 10 no'lu maddelerin uygulanması hedefindedir. Bu hedef personelin eğitim ihtiyaçlarında tanımlamalar yapılması ve personel eğitiminin tamamlanması, Mülteci Hukuku ile ilgili seminerler düzenlenmesinin yanı sıra iltica alanındaki stratejilerin

²⁸³ Çağlar, a.g.e, s.273-274

belirlenmesi, stratejide görev alan kurumların güçlendirilmesi ve mülteci-sığınmacı menşe ülke bilgi veri tabanının güçlendirilmesi gibi konuları içermektedir²⁸⁴.

Göç ve iltica stratejisinin fiilen uygulaması için ihtiyaç duyulan yasal alt yapının kurulması, kurumsal reformların yapılması, eğitim altyapı ve teçhizat gibi ekipmanların sağlanması İltica-Göç Twinnig Proje sözleşmesi Madde 1.3 de Hedef 1'de bir Eylem Planı olarak düzenlenmiştir²⁸⁵.

Diğer taraftan Danimarka, Hollanda, İsveç, Almanya Federal Cumhuriyeti, Birleşik Krallık ve Türkiye'de bulunan uzmanlar bir araya gelerek Göçten Sorumlu Türk Makamlarına Destek Sağlamak isimli HLWG projesinin uygulanmasına yönelik ve İltica-Göç Twinnig projesi kapsamında yasalarda bulunan boşlukların tespiti yapılmıştır. Ve bu tespitler iltica yasa tasarısının hazırlanmasında kullanılmıştır. Bu tasarının AB müktesebatına uygun hale getirilmesi için çalışmalar halen devam etmektedir. Bu süreçteki çalışmalar devam etmekle birlikte İçişleri Bakanlığı tarafından taslak yasa ve iltica yönetmeliği arasında bağlantı kurmak ve uygunluk sağlamak amacıyla genelge hazırlanmıştır. Bu genelgenin nihai amacı İltica kanununun uygulanması sırasında hata yapılmaması, kanunun uygulanması sırasında aksaklıkların olmaması, AB standartlarına uygunluk sağlanması, hukuki boşlukların tespitinin yapılarak iltica yasa tasarısına aktarılmasıdır. Sözü edilen genelge de yabancıların İltica-sığınma kurumuna herhangi bir sınırlama olmaksızın müracaat haklarının olduğu belirtilmiştir. Genelge iltica-sığınma sisteminin kötüye kullanımının önlenmesi amacıyla hızlandırılmış değerlendirme sistemini de düzenlemektedir. Hızlandırılmış değerlendirme prosedürüne göre bu statüye uygun düşmeyen kişilerin elenerek başvuru sahibinin durumunun ivedilikle sonuçlandırılması amaçlanmıştır. Bu süreçte değerlendirmeye yetkili birim valilikler olup alınan kararın ilgili kişiye tebliği de zorunludur. Ayrıca yapılan incelemeler sonucunda kişinin 1951 Cenevre sözleşmesi kriterlerine göre mültecilik statüsünü taşıdığı anlaşılması ve bu doğrultuda kanaat getirilmesi hızlandırılmış değerlendirmenin normal prosedüre alınmasını gerekli kılar ve

²⁸⁴ Çağlar, a.g.e, s.274-275

²⁸⁵ Çağlar, a.g.e, s.276

ilgili kişiye resen ikamet verilir. Bununla birlikte kişinin hızlandırılmış değerlendirme sonucu 1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci kapsamında değerlendirilmemesi ve kişinin de bu karara itiraz etmemesi sonucu sınır dışı işlemlerine başlanacağı açıktır. Valiliklerce hızlandırılmış değerlendirme sonucu alınan karar kişinin itiraz etmesi durumunda nihai karar verilmek üzere yabancının evraklarının İçişleri Bakanlığına gönderilmesi ve görüş sorulmasına sebep olur. Burada da Bakanlık verilen kararın Bakanlık görüşü ile paralel olması durumunda ilgili kişiye karara karşı İdare mahkemesine dava açabileceğini de belirten karar tebliğ edilir²⁸⁶.

Diğer taraftan mülteci/sığınmacı statüsü dışındaki Türk soylu yabancılara ait düzenlemelere baktığımızda bu alanda ki iş ve işleyişler hakkında 2510 sayılı iskân kanununun yanı sıra 3657, 2848, 5682, 1306, sayılı kanunlar ile 2/1777 sayılı İskân Muafiyetleri Nizamnamesi ve ayrıca bazı Bakanlar Kurulu Kararları ve genelgelerle yürütüldüğü görülecektir. 2510 Sayılı iskân kanunu incelendiğinde ülkemize bazı zorunluluklar sebebiyle gelmiş Türk soylu yabancılara Türkiye'ye sığınmak için gelmeleri ve göçmen olarak kabul edilmelerindeki usul ve esasların belirlenmiş olduğu görülecektir. Kanunun 4. maddesinde bu kişilerin göçmen olarak kabul edilebilmelerinin esas koşulunun Türk kültürüne bağlılıklarının yanı sıra ülkeye ikamet etmek niyetiyle gelmeleri şartı aranmaktadır²⁸⁷.

Sözü edilen AB müktesebatına uyum çalışmaları doğrultusunda mülteci ve sığınmacı statüsünün belirlenmesinde ve bu statülerin uzatılmasında ya da iptaline ilişkin işlemlerde İçişleri Bakanlığına bağlı, bu süreci tek elden yürütecek ihtisas komisyonları oluşturulması gereklidir. Bu kurum, ülkeye gelişlerinde yasal giriş yapması şartı aranmadan Türkiye'ye ya da başka bir ülkeye iltica talepleri olan yabancılara ait iş ve işlemleri yürütmelidir. Aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler ve anlaşmalar kapsamında statü belirleme işlemlerinde nihai karar mercii birim tek elden bu iş ve işlemleri yürütmelidir. AB konseyi usul yönergesinde kurulması bahsedilen iltica ihtisas biriminin kişilerin temel ihtiyaçları ve kabul şartlarında,

²⁸⁶ Çağlar, a.g.e, s.276-277

²⁸⁷ Çağlar, a.g.e, s.277-278

standartların yükseltilmesi noktasında tüm kamu kurum ve kuruluşlarıyla koordinasyonun sağlanması için yetkili olduğu belirtilmiştir²⁸⁸.

Daha önce de belirtildiği gibi iltica göç alanında statü belirlemede yetkili personelin günümüz bilgi teknolojilerine hâkim, farklı kültür ve değerlere sahip kişilerle karşılaşması sebebiyle insan haklarına ve farklı kültürlere saygılı, yeniliklere açık, grup çalışmalarına yatkın, işinin sorumluluğunun bilincinde olan ve durumu yazılı ya da sözlü olarak sonuçlandırabilen analitik düşünce sahibi kişiler arasından seçilmelidir. İltica ve göç alanında çalışan personelin sözü edilen kriterleri taşıdığı görülmektedir. Bundan sonraki oluşturulacak kadroların da aynı prensipler doğrultusunda hareket edilerek oluşturulması önem taşımaktadır. Mevcut uygulamalara bakıldığında iltica ve göç alanında çalışan personelin uzmanlaşması ve bu alanda sürekli görev alması sağlanmıştır²⁸⁹.

Kanaatimizce iltica ve göç alanında görevli personelin yukarıda belirtilen kriterlerin yanı sıra kişinin statüsünü belirleme işlemleri sırasında kişinin durumuna geniş bir çerçeveden bakabilmesi ve doğru sonuca ulaşabilmesi için göç alanında diğer birimler hakkında da bilgi sahibi olması ve sonuç olarak koordineli bir şekilde statü belirleme iş ve işlemlerini yürütebilmesi gerekir. Diğer taraftan statü belirleme işlemleri sırasında tercüman hatalarının asgari seviyeye indirilmesi ve iletişimde etkinliğin sağlanması açısından başvuru sahibi ile doğrudan iletişim kurulması önemli bir konudur.

İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen iltica ve göç alanında projelerde eğitim almış olan personele uzmanlık statüsü verilmesi ve bu alanda çalışacak, mülakat yapacak, dosya hakkında karar verecek uzman sivil kadroların oluşturulması gereklidir. Bu iş ve işlemlerin tek elden yürütülmesi için oluşturulan birimin ve karar alıcı konumunda ki personelin deneyim sahibi olmakla birlikte mülteci hukuku kurallarına

²⁸⁸ Çağlar, a.g.e., s.296

²⁸⁹ Çağlar, a.g.e., s.297-298

hâkim olması gerekmektedir. Hassas gruplar olarak tanımladığımız refakatsiz küçükler, cinsiyete dayalı baskıya maruz kalmış kişiler, işkence görmüş kişiler gibi grupların statü belirleme işlemleri sırasında görevli personelin özel olarak görevlendirilmesi ve en önemlisi hassas gruplarla mülakat teknikleri konularında eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Diğer taraftan genellikle sığınmacılarla ilk temasa geçecek sınır kapılarında görevli personelin özel olarak eğitilmesi ve gerekli prosedürleri içeren kitapçık hazırlanarak burada görevli personele dağıtılması önem taşımaktadır. Genel olarak görevli personellerin seminerler düzenlenerek seminerlere katılımı sağlanmalı ve eğitimleri hususunda süreklilik oluşturulmalıdır. Ayrıca BMMYK'nın ofislerinde staj ve bilgilendirme toplantıları düzenlenmeli bu alanda uluslararası kuruluşlardan yararlanılmalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi personelin yabancı dil eğitimi konusunda destekleyici çalışmalar son derece önemlidir²⁹⁰.

İlticaya ilişkin iş ve işlemlerin tek elden yürütülmesini amaçlayan iltica ihtisas birimlerinin etkili bir şekilde hizmet verebilmesi için bazı yatırımlar yapılması ve bu yatırımların AB mali yardım programına alınması zorunlu gözükmektedir. Bunun yanında karar verici kişilerin doğru tespitlerde bulunabilmeleri için menşe ülke bilgi sistemine elektronik ortamda ulaşabilmeleri bunun içinde gerekli alt yapının kurulması ve teknik araç gereçlerin sağlanması gerekmektedir. Bu sebeple İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve AB Türkiye temsilciliğine sunulan "*İltica ve Menşe Ülke Bilgi Sistemlerinin Geliştirilmesi ve Gelecekteki İltica Kurumu Personelinin Eğitimine Destek*" adı altındaki proje fişi 2005 AB mali yardım programına alınmalı ve zaman kaybedilmeden söz konusu sistem hayata geçirilmelidir. Ayrıca iltica ihtisas biriminin kullanımına sunulmak üzere Ankara'da bir bina tesis etmek ve gerekli araç gereçleri oluşturmak amacıyla bir proje fişi hazırlanarak ilgili makama sunulmalıdır²⁹¹.

AB Konseyinin kabul koşullarına dair yönergesinde belirtildiği üzere ülkeye sığınma başvurusu için gelen kişilerin barınma, temel ihtiyaçlar vb. olanakları sağlama görevi devletin sorumluluğunda olduğundan bahsedilmiştir. Bu sebeple Türkiye'nin

²⁹⁰ Çağlar, a.g.e., s.298-299

²⁹¹ Çağlar, a.g.e., s.299-300

iltica stratejisi doğrultusunda gerekli işlemleri uygulayabilmesi ve gerçek mülteci ayrımını doğru yapabilmesi adına öncelikle doğu bölgelerimizde ve ilerleyen dönemlerde iç bölgelerde kabul, barınma merkezleri ve mülteci misafirhaneleri tesis etmesi gerekmektedir. Bahsedilen kabul, barınma ve mülteci misafirhaneleri yedi ayrı ilde buldukları bölgelerin ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde tesis edilecektir. Bu merkezlerde öncelikli kalması düşünülen yabancılar sığınma müracaatında bulunmuş ancak haklarında nihai karar verilmemiş kişiler ile mülteci veya sığınmacı statüsü kazanmış olmakla birlikte ilgili kurumlarca serbest ikamet etmeleri uygun görülmeyen kişilerden oluşmalıdır²⁹². Kabul ve barınma merkezlerinin bölgesel merkezler olarak düşünülmesi yabancıların yoğun olarak geldiği İstanbul, Edirne, Antalya gibi yoğun şekilde göç alan iller göz önüne alındığında kapasite yetersizliklerine sebep olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda belirtilen iller başta olmak üzere bu tesislerin öncelikli olarak bu bölgelerde tesis edilmesi ve kademeli olarak her ilin bir adet tam donanımlı kabul ve barınma merkezine sahip olması gerekmektedir. Nitekim kabul ve barınma merkezlerinde kalacak kişilerin yol maliyetleri de düşünüldüğünde sözü edilen uygulama yerinde olacaktır.

İltica ve göç alanında Ulusal Eylem Planı kapsamında personel eğitimi öncelikli öneme sahiptir. Bu doğrultuda personel eğitiminde süreklilik oluşturmak adına İçişleri Bakanlığı bünyesinde de bir eğitim akademisi kurulması düşünülmektedir²⁹³.

Diğer taraftan geri gönderme merkezlerinin yapımı ülkelerine dönüşleri sağlanacak yabancıların işlemleri sonuçlanıncaya kadar kalmalarının sağlanması için hızlı bir şekilde tamamlanmalıdır. Daha önce de belirtmiş olduğumuz tüm merkezlerin yapımı ve tamamlanması için Avrupa Komisyonu, üye devletler ve BMMYK ile ortak çalışmalar ve projeler hazırlanacağı belirtilmiştir. STK ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının kabul sisteminde ne dereceye kadar etkili olacağı konusu karara bağlanmalıdır. Sözü edilen kişilerin kalacakları kabul ve barınma merkezlerinin yönetiminde Türkiye Kızılay Derneğinin belirtilen merkezlerde ne tür hizmetleri

²⁹² Çağlar, a.g.e., s.300

²⁹³ Çağlar, a.g.e., s.300

sağlayacağını belirlemesi üzerinde durulmuştur. Belirtmiş olduğumuz özellikle öncelikli öneme sahip projelerin tamamlanmasının ardından İltica Kurumu kurularak bu alandaki görev, yetki ve idari yapı, görev alacak personelin seçimi ve atanması ve eğitimi konularında mevzuat oluşturulmalı ve uygulamaya yönelik stratejiler geliştirilmelidir²⁹⁴.

İltica ve göç politikaları dinamik bir yapıya sahip olması sebebiyle gelecekteki nüfus hareketlerini etkileyecek ekonomik sosyal ve politik değişimler göz önüne alınarak iltica ve göç politikaları oluşturulması gerekmektedir. İltica, göç ve yasadışı göçün birbirleri ile etkileşim içerisinde olmasının yanı sıra bu alandaki ilkelerin ve uygulamaların güncel yenilikler gerektirmesi dikkate alınarak politikalar geliştirilmesi önemlidir. Bu sebeple iltica ve göç politikaları genel bir bakış açısı ile incelenmeli ve diğer ülkelerdeki gelişmeler takip edilmeli ve sözü edilen değişime uyum sağlayıcı yöntemlere geçilmelidir. İltica ihtisas birimi ve göç ihtisas birimi aralarındaki görev dağılımı anlaşılır bir şekilde ortaya konulmalıdır. Değişen dinamiklere uyum sağlanması ve bu doğrultuda politika oluşturulması güvenilir istatistiksel bilgilerin toplanması analiz ve yayımına yönelik sistematik bir yaklaşım geliştirilmesine bağlıdır. Bu alanlarda mevzuat oluşturulurken konuyla ilgili kurum ve kuruluşların yanı sıra üniversiteler, STK'lar, bu alanlarda ulusal ve uluslararası boyutlarda çalışmalar yapan kuruluşlarla ortak bir çalışma sistemi oluşturulmalıdır. İltica ihtisas birimi için de Türkiye'ye gelen sığınmacılarla ilgili yapılan çalışmalarda ülkenin bulunduğu coğrafi koşullar dikkate alınarak politika oluşturulması için bir birim kurulmalıdır. Aynı zamanda, bu birim kapasite artırımını konularının belirlenmesi Türkiye'nin yer aldığı coğrafi bölgelerde ortaya çıkacak toplu nüfus hareketlerinin izlenmesinin yanı sıra AB'deki iltica politikalarının takip edilmesi görevlerini de üstlenmelidir²⁹⁵.

İçişleri Bakanlığı ve BMMYK'nin ortak çalışması sonucu sığınmacıların hak ve sorumluluklarını başvuru şekillerini ve bu başvuru sürecinde Türkiye'de yardım alabilecekleri birimleri içeren farklı dillerde broşürler hazırlanmalıdır. Türkiye'ye bir

²⁹⁴ Çağlar, a.g.e., s.301

²⁹⁵ Çağlar, a.g.e., s.301-302

şekilde ulaşma imkânı bulmuş kişilerin iltica veya sığınma taleplerinin alınmasına yönelik gerekli şartların sağlanması gerekmektedir. Kişinin iltica talebini makul bir sürede yapmamış olması iltica hakkının kaybına sebebiyet vermez. Ancak bahsedilen makul sürenin aşılması, iltica veya sığınma talebinde bulunan kişinin bu talebinin olumsuz şekilde sonuçlandırılmasına sebebiyet verebilir. Ülkeye girişleri yasal olarak gerçekleştirilenler buldukları yer Valiliklerine ya da İl Göç Müdürlüklerine yasal olmayan yollarla ülkeye girişlerini sağlayanlar sınır bölgelerde ki Valiliklere ya da İl Göç Müdürlüklerine müracaat etmeleri gerekir. Kişinin bahsedilen müracaat işlemlerini almaya yetkili birimler dışında bir Valiliğe ya da Müdürlüğe müracaat etmesi durumunda yetkili Valilik ya da Müdürlüğe yönlendirileceği açıktır. Diğer taraftan kişinin bilgilerini içeren kimlik ve benzeri evraklara sahip olmaması başvuru hakkını engellemez. Ancak bu durumda olan başvuru sahipleri kimlik tespiti hususunda yetkili makamlarla iş birliği yapmak zorundadır. Başvuru sahibinin firar etmesi ya da zihinsel engelli olması durumları hariç olmak üzere kişisel mülakat ortamlarının oluşturulması gerekmektedir. Başvuru sahibinin talebinin değerlendirilmesi için etkili bir şekilde mülakat yapılabilmesi nitelikli ve işin ehli tercümanların varlığına bağlıdır. Bu tercümanların önceden belirlenmesi, tarafsız, profesyonel kişilerden oluşması, değişik şive ve ağız konularında eğitime tabi tutulmaları mülakatların doğru sonuçlanmasını sağlayacaktır. Başvuru sahibinin talebi sonuçlandırılıncaya kadar sağlık kurumları ve adli tıp kurumları ilgili kurumların talebi doğrultusunda kişinin yaş tespiti, işkenceye maruz kalıp kalmadığı gibi konularda görüş bildirip bir rapor hazırlamasına dayanak teşkil eden gerekli mevzuatın oluşturulması gerekmektedir. Diğer taraftan başvuru sahibinin talebinin olumsuz sonuçlanması objektif gerekçelere ve hukuki dayanaklara sahip olmalıdır²⁹⁶.

Bir başvurunun hangi şart ve durumlarda hızlandırılmış usule tabi tutulacağı konusunda açık ve net kurallar konulması önemlidir. İlk başvuru sürecinden itibaren hassas grupların ve bu grup içerisinde bulunan çocukların yaşayabileceği her türlü olumsuz duruma karşı işin uzmanları tarafından bir süreç geliştirilmelidir. Kişilerin mülakat süreçlerinin bizzat karara yetkili kişiler tarafından yapılması ve bu karar sürecinde kişinin yasal haklarına uyulması sağlanmalıdır. Mülteci statüsü, geçici

²⁹⁶ Çağlar, a.g.e., s.303

koruma statüsü ya da Ek Koruma sağlanan kişilerin toplumla uyumlaştırılması çalışmalarının ardından bu kişilerin ikamet edebilecekleri yerleri özürce seçebilmeleri mümkün olmalıdır²⁹⁷.

Başvuru sahiplerinin iltica kurumunun aldıkları kararlara karşı hem adli hem de idari yönden işlem yapabilmelerinin sağlanması önemlilik arz eder. Bu dosyaların usul ve esas yönlerinden çift taraflı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Başvuru sahibi kişinin karara karşı itiraz etmesi için yasal temsilciye erişim hakkı sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra ödeme gücü olmayan kişilere ve refakat siz küçüklere ücretsiz olarak hukuki yardım sağlanması ayrıca göz önünde tutulmalıdır. Daha önce belirtmiş olduğumuz iltica ihtisas biriminin içerisinde de "itirazları değerlendirme kurulunun" kurulması ve kişinin iltica başvuru sürecinden başlayarak kararın olumsuz sonuçlanmasına kadar ki süreçte bu birime itiraz etmek için müracaat edebileceği hususunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Başvuru sahibinin İltica İhtisas Biriminin vermiş olduğu karar aleyhine iptal davasının İdare ve Bölge İdare Mahkemesinde hızlandırılmış değerlendirme usulüne göre hızlı bir şekilde sonuçlandırılması gerekliliği bazı önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Buna göre mahkemelerin kararlarının zaman sınırlamasına tabi tutulması, ilgili mahkemelerin menşe ülke bilgi sistemini kullanmaları, iltica konularında temyiz başvurularında görevli özel hâkimler oluşturulması sağlanarak bu hâkimlerin eğitimleri konusu gündeme alınmalıdır. BMMYK ve ilgili STK'larından yardımlar alınabilir²⁹⁸.

Kitlesel akınlarla karşılaşılması olasılığına karşı bu sürecin yönetimi ve sağlıklı şekilde koordine edilmesi planlanmalıdır. AB Geçici Koruma Yönergesi çerçevesinde AB Konseyi' nin kitlese akın durumlarında alacağı kararlar, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği sonrası da uygulamaya geçilmelidir. Sivillerin yanı sıra asker kişilerin de aramadan geçirilerek geçici koruma kapsamına alınacağı 1994 yönetmeliğimizde

²⁹⁷ Çağlar, a.g.e., s.303-304

²⁹⁸ Çağlar, a.g.e., s.304-305

belirtilmiştir. Geçici Koruma Statüsünün sınırlarımızla sınırlı olup olmadığı ve bu kapsamda devletin sorumlulukları açık bir şekilde belirlenmelidir²⁹⁹.

Mülteci/Sığınmacı statüsü verilen kişilere ve ülkeye gelen diğer yabancılara sağlanacak her türlü eğitim, dil kursları ve diğer sosyal haklardan faydalanmaları mevzuatlar çerçevesinde belirlenerek uygulanmalıdır. Bu kapsamda üniversiteler ve STK'larının desteği alınarak, eğitim konusunda özendirici ve teşvik edici faaliyetler düzenlenmelidir³⁰⁰.

Yabancılar için kabul merkezlerinin oluşturulması sırasında kimsesiz kadınlar ve refakatsiz çocuklar gibi grupların ihtiyaçları göz önüne alınarak merkezler dizayn edilmelidir. Ayrıca bu grupların aile birliklerine katılımı ve kayıp araştırma sisteminin kurulması diğer önemli konulardandır. Bütün bireylere sunulmak üzere psiko-sosyal destek hizmetlerinin geliştirilmesi ve özellikle hassas gruplara sunulacak bu tür hizmetlerin iltica yasasına alınarak garanti edilmesi gerekmektedir. Mülteci ve sığınmacılara yönelik sunulacak sağlık hizmetlerinin kapsamı mevzuat hükümlerine alınmalıdır. Bu doğrultuda mülteci/sığınmacıların 2002 yılında İçişleri bakanlığı tarafından çıkarılan sağlık genelgesi ile bu hizmetlerden yararlanmalarının önü açılmıştır³⁰¹.

Ülkemize gelen mülteci/sığınmacıların Türk toplumuna uyum sağlama istekleri ve iradesi göz önüne alınarak bu kişilerin kendi kendilerine yeterli düzeyde mali güce sahip olmaları sağlanmalıdır. Türkiye'de kalan yabancılara yönelik olarak beceri kursları düzenlenmeli ve bu kişilerin iş hayatına girmeleri sağlanmalıdır. Türkiye'deki mülteci ve sığınmacılara Türkiye'de bulunan diğer yabancılara kıyasla daha kolay iş imkânları sağlanması adına 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna kolaylaştırıcı hükümler konulmalıdır³⁰². Göçmen olarak Türkiye ye gelen kişilerin sözü

²⁹⁹ Çağlar, a.g.e., s.305-306

³⁰⁰ Çağlar, a.g.e., s.311

³⁰¹ Çağlar, a.g.e., s.311

³⁰² Çağlar, a.g.e., s.312-313

edilen entegrasyon süreçleri bu kişilerin yerel topluma ve devlet kurumlarına uyumlu hale getirilmesidir. Daha açık bir ifade ile bu kişilerin ülke kültürlerini benimsemesi, kanunları ve sosyal kültürleri doğrultusunda hayatlarını sürdürmeleri entegrasyon sürecinin ana hatlarını oluşturur³⁰³.

Yabancılara sağlanan hakların boyutu konusu düşünüldüğünde seçme ve seçilme hakkı haricinde, ülkenin kendi vatandaşlarına sağladığı sosyal, iktisadi ve kültürel hakların vatandaşlara kıyasen yabancı kişilere de vermesi gerektiği göz önüne alınmalıdır³⁰⁴.

Ulusal eylem planı çerçevesinde de yabancı kişilerin sınır dışı edilmeleri ve bu gerekçelerin açıkça mevzuat hükümlerine tabi tutulması ve alınan bu kararın hukuki olarak temyiz edilebilmesi gerekmektedir. Bu kişiler için verilecek sınır dışı kararı ancak ülkenin kamu düzeni ve ya kamu güvenliği gerekçeleriyle alınabilmelidir. Kişinin sınır dışı edilmesi kararı gerekçeli olarak ilgiliye tebliğ edilmesi ve bu tebliğ de ilgili kişinin haklarının açıkça anlatılması da diğer bir önemli konudur. Ayrıca ülkeden geri dönüş yapmak isteyen kişilerin geri dönüşlerine imkân sağlamak amacıyla geri kabul anlaşmaları yapılmalı, kaynak ve transit ülkelerle işbirliği yoluna gidilmelidir. Mültecilerin ve göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlamaları amacıyla Türk toplumunun bilinçlenmesine yönelik çalışmalar yapılarak somut adımlar atılmalıdır. Bu doğrultuda ilgili STK'ları Avrupa Komisyonu ve BMMYK'den destek alınabilir.³⁰⁵ Ayrıca Katılım Ortaklığı Belgesinde, 2001 tarihli Ulusal Programda ve gözden geçirilmiş metinlerde uygulanan vize, göç ve iltica konularında kısa ve orta vadeli uyumlaştırma çalışmaları önemi üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda 2001 tarihli Ulusal Programda da belirtildiği gibi öncelikli olarak Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere doğu sınırlarının ötesindeki ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalamayı

³⁰³ Sedat Murat, Zehra Taşkesenlioğlu, **Avrupa Birliği Düzeyinde Göç Entegrasyon ve Yerel Yönetimler**, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları: 14, 2009, s. 34

³⁰⁴ Çağlar, **a.g.e.**, s.314

³⁰⁵ Çağlar, **a.g.e.**, s.314-315

planlayarak AB ile geri kabul anlaşması kabul edilmiştir³⁰⁶ Bu anlaşmanın amacı ülke topraklarından geçerek AB ülkelerine giden ülke vatandaşları ya da diğer ülke vatandaşlarını geri kabul etme yükümlülüğüne gidilmesidir. GKA ile yasa dışı göçün kontrol altına alınması planlanmaktadır³⁰⁷. Ayrıca vize, iltica, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımı konularının uluslararası nitelik kazanması insan hakları sorunlarını da gündeme getirmiştir.³⁰⁸

Sözü edilen ulusal eylem planının uygulanması ve AB ile uyum çalışmalarına yönelik ilgili kuruluşlar gerekli kaynakların tespiti amacıyla bütçe hazırlayacaklardır. Bu amaçla bu kaynakların karşılanmasından sorumlu kurumlar, ulusal ya da uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, bağış yapan vakıflar ile iletişime geçilerek kaynakların neler olabileceğini belirlemelidir. AB'nin aday ülkelere vermiş olduğu mali yardımların yanı sıra daimi olarak alınacak yardımlar müzakerelerde belirlenmelidir. Burada söz konusu mali yardımın yanında sayısal olarak mülteci ve sığınmacıların bir bölümünün, geçici koruma sağlanan kişilerin bir bölümünün ve son olarak da yasadışı olarak ülkemize gelen yabancıların yol, konaklama ve temel ihtiyaçlarının bir bölümünün AB ülkeleri ile işbirliği çerçevesinde külfet paylaşımı yoluyla çözüme ulaştırılması gerekir. Daha önce oluşturulması gerekliliğinden bahsetmiş olduğumuz İltica İhtisas Biriminin bütçesi bütün olarak belirlenmeli ve bağımsız olarak İçişleri Bakanlığı bütçesi içerisinde yer almalıdır. Aynı zamanda üye ülkelerin yanı sıra fon sağlama noktasında IOM, BMMYK, AB Komisyonu gibi kuruluşlarla iletişime geçilmelidir³⁰⁹.

Coğrafi sınırların kaldırılması tartışmaları, 1980'li yıllardan itibaren artış gösteren Türkiye'nin toplu nüfus hareketleri ile karşılaşması sorunu Türkiye'nin bu nüfus hareketleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel alanda zarar görmemesi sağlanarak

³⁰⁶ Mehmet Özcan, Fatma-Yılmaz Elmas, Ceren Mutuş, Mustafa Kutlay, **Türkiye - AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?**, Ankara, Usak Yayınları, 2010, s.21

³⁰⁷ Melike Akkaraca Köse, **Güvensizlik Sarmalında Ab Göç Politikalarına Uyum Türkiye' nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonelitenin Sınırları**, İstanbul, Derin Yayıncılık, 2014, s.7-8

³⁰⁸ Özcan, **Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, s.716

³⁰⁹ Çağlar, a.g.e, s.316

sonuçlandırılmalıdır. 1951 Cenevre sözleşmesinde bahsedilen coğrafi sınırların kaldırılması Türkiye'nin AB ye katılım müzakere sürecinin bitimi ile iki şarta bağlanmıştır. Bu koşullara bakılacak olursa nüfus hareketleri ile ortaya çıkacak külfetin eşit şekilde dağılımı ve Türkiye'ye gelecek mülteci kişilerin doğrudan gelmelerine engel olacak gerekli hukuki altyapıların oluşturulmasıdır³¹⁰.

3.5. Avrupa Birliği Konsey Yönergesi 2001/55/EC (AT)

Yönergenin bölüm bir genel koşullar başlığı altında düzenlenen birinci maddesine göre, Yönergenin amacı, üye ülkeler dışından gelen ve halen ülkelerine geri dönemeyen, ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış kişilerin topluca sığınma başvurusu yapması durumunda bu kişilere geçici koruma sağlamak için asgari standartlar oluşturulmasıdır. Bunun yanında ortaya çıkacak külfetin kabul edilmesi ve bu külfetin üye devletler tarafından ortaklaşa paylaşılması gerekliliği yönergenin amacını oluşturmaktadır.³¹¹

Ayrıca yönergenin ikinci maddesinde, yönergenin bir diğer amacının, üye ülkeler dışından gelen ve buldukları yerlerden ayrılmaya zorlanmış kişilerin toplu şekilde sığınması ya da yakın bir tarihte topluca sığınma durumlarının olması ve sonuç olarak bu sebeple sığınma sisteminde aksamaların yaşanacağına dair belirtilerin baş göstermesi durumlarında ilgili kişilerin mağdur olmaması adına acil ve geçici koruma sağlanması gerektiği belirtilmiştir.³¹²

Ayrıca bu Sözleşmenin, Cenevre Sözleşmesinin 1967 tarihli New York Protokolü tarafından değiştirilmesi sebebiyle mültecilerin statüsü hakkındaki 28 Temmuz 1951 tarihli sözleşme anlamına geleceği ifade edilmiştir. Diğer taraftan yurdundan ayrılmaya zorlanmış olarak ifade edilen kimse, ülkelerini, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmış ya da bu yerlerdeki güvensizlik ortamı nedeniyle halen geri

³¹⁰ Çağlar, a.g.e, s.316-317

³¹¹ Editörler Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, a.g.e., s.133

³¹² Editörler Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, a.g.e., s.134

dönüş yapamayan yabancı ve ya vatansız kişilerdir. Bununla birlikte kitlesel sığınmanın ise, belirli bir ülke ya da coğrafi bölgeden gelen, üye ülkeye ulaşmaları yardım sonucu olup olmadığına bakılmaksızın topluluğa ulaşan kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamaların ardından sözü edilen kişilere geçici koruma sağlanması Cenevre sözleşmesinde belirtilen Mülteci statüsüne engel değildir. Geçici koruma ile ilgili sürecin her aşamasında BMMYK ve konuyla ilgili diğer kuruluşlar ile sürekli bilgi paylaşılması yönergenin amaçları arasındadır. Yönergenin kabul edilmesinden önce geçici koruma sağlanan kişilere, söz konusu Yönerge hükümleri uygulanmayacaktır. Son olarak Yönergede getirilen yeniliklerden üye ülkelerin geçici koruma statüsüne daha iyi olanaklar sağlaması yönergeye aykırı olarak yorumlanmayacağı kabul edilmiştir.³¹³

³¹³ Editörler Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk, Çiğdem Alp, a.g.e., s.134

SONUÇ

Bu çalışmada Yabancılar Hukuku ve bu alana dâhil olan kavramlar tanıtılmıştır. Uluslararası Korumadan Yararlananlar (Mülteciler, ikincil korumadan yararlananlar, geçici korumadan yararlananlar vb.) açıklanmış ve bu kavramlar ile ilgili tarihsel süreç ve uluslararası anlaşmalar kaynak gösterilmiştir. Uluslararası Sığınma Kurumunun oluşması ve gelişme aşamaları incelenmiştir. Buna göre yüzyıllar öncesinden birçok eserde değinilen sığınma kurumunun içeriği 15. yüzyılda politik bir boyut kazanmıştır. Sığınma Kurumu ve Göç arasındaki ilişki de tez kapsamında incelenmiştir. Mülteci ve Sığınmacılara ilişkin kanun ve yönetmelikler, bu sürecin yönetilmesi için gerekli düzenlemeler açıklanmıştır.

Buna ek olarak ise, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında belirlenmiş koruma türleri sıralanmış, tarihçesi ile ilgili bilgiler verilerek açıklanmış ve bu türlerin yer aldığı ve tanımlarının değiştiği uluslararası anlaşmalar ve ilgili maddeler örnek verilerek açıklanmıştır. Mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil korumadan yararlananlar ve geçici koruma türlerinin tanımlamaları yapılmıştır. Bununla birlikte uluslararası korumadan yararlanamayan yabancılar ve iklim mültecileri ve Yerinden Edilmiş Kişiler konusuna değinilmiştir.

Uluslararası koruma başvurusu ile ilgili esaslar açıklanmıştır. Bu bağlamda uluslararası koruma başvurusunun kaydedilmesi, başvurunun değerlendirilmesinde kullanılan ölçütler ve genel olarak değerlendirilmesi ya da hızlandırılmış değerlendirme yapılması, bu süreçlerin tamamlanması gereken süreler ile ilgili bilgiler, başvuru kapsamında istenen belgeler, başvurusu kabul edilen kişinin sahip olduğu haklar ve sorumluluklar, eğitim, temel ihtiyaçlar, barınma, çalışma, iş sahibi ya da mülk sahibi olma konusundaki koşullar açıklanmıştır. Başvurusu kabul edilen kişiye verilen kimlik ve seyahat belgesi ile ilgili bilgiler ve başvurusu reddedilmiş kişilerin yapacağı itirazın koşulları aktarılmıştır.

Uluslararası alanda imzalanmış çeşitli anlaşmalar, tezin konusu çerçevesinde ele alınmıştır. Örnek olarak ise 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi - ki uluslararası mülteci hukuku ile ilgili sözleşmelerin arasında en çok önem arz eden sözleşmedir - bu anlaşmaların arasında yer almaktadır. Ayrıca Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer ve tarih kısıtlamalarının kaldırılması hedefiyle imzalanmış bir protokoldür. Bu gelişmeleri takip eden süreçte ise Avrupa Sosyal Şartı, mültecilere kolaylıklar sağlaması yönünde taraf devletleri uyarmaktadır. İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı başlığında Türkiye'nin mülteci ve sığınmacılara yönelik uygulamalarını geliştirmesinde izlemesi gereken yol ile ilgili bilgiler verilmiştir. Mülteci ya da sığınmacılara sunulacak hizmetlerin yasalar ile güvence altına alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Avrupa Birliği ile uyum sürecinde bulunduğumuz bu dönemde, uluslararası koruma konusunda Avrupa'da bu konuyla ilgili yürütülen çalışmaların yakından takip edilmesi ve örnek olarak addedilerek yol gösterici olması çok önemlidir. Çünkü 1951 Cenevre Sözleşmesi ve diğer birçok örnekte görüldüğü gibi uluslararası mülteci ve sığınma hukukundan anlamamız gerekenler ve ülkemizin göç aldığı dönemlerde yapacağı uygulamaları gösteren bir rehber niteliğinde çalışmalarda Avrupalı ülkelerin katkısı önemlidir. Bu nedenle hem Avrupa ile yakın ilişkilerimizin bulunduğu bu dönemde ilişkileri ortak uygulamalar ile desteklemek hem de göç konusunda etkili bir hizmet sunabilmek için bu konuda Avrupa'da yaşanan gelişmeleri iyi analiz etmek gerekmektedir. Bununla birlikte ülkemizin bulunduğu coğrafi konumu da uluslararası koruma statüsü ile ilgili uygulamaların belirlenmesi aşamasında göz ardı etmememiz gerekir. Gerekli görüldüğünde bağımsız politikalar geliştirilerek uygulamaların ülkemizin dinamiklerine uygun olması sağlanmalıdır.

Sözü edilen kavramların mevzuatımızda kanun seviyesinde düzenlenmesi 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte olmasına rağmen hazırlanan kanununda yabancılara ya da uluslararası koruma sahiplerine sağlanan

hakların fiilen uygulanması noktasında fiziki altyapının ve koşulların yetersizliğinden bahsedilebilir. Bunun yanında Geri Kabul Anlaşması'nın lehe hükümler oluşturacak şekilde sayıca arttırılması ve ortaya çıkan maddi külfetin diğer ülkelerle bölüşülmesi ve bu anlamdaki koordinasyonun sağlanması anlamında eksikler bulunmaktadır. Şahısların Türkiye'ye gelmesinde beyan usulünün esas alınmış olması da geri kabul anlaşması kapsamında tekrar değerlendirilmesi gereken konulardan birisidir. Ayrıca kanunun uygulanma konusu incelediğinde ise, geri gönderme merkezlerinin kapasite eksikliklerinin sorun oluşturduğu gözlenmektedir. Uluslararası korumaya müracaat eden kişilerin; suçlu kişilerden oluşmamları nedeniyle başvuru sahiplerinin idari gözetim altında tutulması, başvuru sahibinin, kamu düzeni ve kamu güvenliği için tehlike oluşturduğu durumlarla sınırlandırılmalıdır. Genel olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu değerlendirecek olursak; belirli bir ölçünün ve yeknesaklığın sağlanmasına karşın, bu kanunun; yönetmelik ve genelgeler ile desteklenmesi gerektiği kanaatimiz oluşmaktadır. Bunun yanı sıra uluslararası koruma statüsü kapsamında değerlendirilen yabancıların bilgilerinin gizliliği esası üzerinde durulması gereken diğer bir konudur.

Nitekim ülkemizde de uluslararası koruma, Avrupa Birliği'ndeki birçok sözleşmeyle ve ülkemizde konuyu inceleyen mevzuatlar ile yasal temellere oturtulmaya çalışılmaktadır. Gerekli yasal temellerin atılması, keyfi uygulamaların önüne geçmekte önemli bir noktadır. Çünkü insanların yaşamının korunması ile ilgili uygulamaların politikasının belirlenmiş ve yasal zemine oturtulmuş olması, tüm bu göç, sığınma başvurusu gibi süreçlerin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi ve gerektiğinde eklemeler ve düzenlemelerin yapılması için bir ön koşuldur. Ayrıca bu süreçte ve bu alanda gerek Avrupa gerekse uluslararası alandaki uygulamalara henüz uyum sağlanamamış olmasının getirdiği sorunların çözülebilmesi adına da büyük katkı sağlayacaktır. Çünkü Türkiye'nin coğrafi konumu birçok değişkenin ortaya çıkması potansiyelini barındıran bir bölgedir. Yine de Türkiye, Uluslararası Koruma Standartları'nın belirlenmesi konusunda yapılan çalışmalara görece yeni katılmaya başlasa da kat ettiği yol küçümsenemeyecek derecede önemlidir.

Kaynakça

- Acer, Y., Kaya, İ., & Gümüş, M. (2010). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi*. Ankara: USAK Yayınları.
- Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin Basımevi.
- Akcaraca Köse, M. (2014). *Güvensizlik Sarmalında Ab Göç Politikalarına Uyum Türkiye' nin Dış Politika Tercihlerinde Rasyonalitenin Sınırları*. İstanbul: Derin Yayıncılık.
- Akyürek, İ. B. (2007). *Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması*. Kırıkkale: Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Ay, K., vom Braucke, T., Tokcan, İ., Öztürk, M., & Alp, Ç. (2005). *İltica ve Göç Mevzuatı*. Ankara: Başkent Matbaası.
- Aybay, R. (2004). *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Sena Ofset.
- Aybay, R. (2005). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık.
- Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikoloji Açısından Göç*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları.
- Başak, C. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler. Sonsöz Gazetecilik*.
- Başak, C. (2011). *Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler*. Ankara: Sonsöz matbaacılık.
- Başçeri Yılmaz, E. (2001). *Almanya da Sığınmacı Sorunu Ve Türkiye Almanya İlişkileri*. İstanbul: Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Bennet, T., Bos, E., Fontenella, J. C., Cubeles, X., Curti, İ., Pozzolo, L. D., & Garcia, J. M. (2015). *Ulusal Kültürlerin Sonu Mu? Çeşitlilik Sınavında Kültür Politikalar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceki Hazan, J. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Çağlar, A. (2011). *Türkiye'de Sığınmacılar: Sorunlar, Beklentiler ve Sosyal Uyum*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çelikel, A. (1983). *Yabancılar Hukuku Dersleri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Çelikel, A. (2000). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Çelikel, A. (2014). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Çelikel, A., & Öztekin Gelgel, G. (2004). *Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Çiçekli, B. (2001). *Avrupa Sosyal Şartı Temel Rehber*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çiçekli, B. (2013). *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dikici, M. (2005). *Uyum Yasaları (Yabancıların Mülk Edinmeleri ve Azınlık Vakıfları)*. İstanbul: Çatı Kitapları.

- Dizman, A. O. (2015, 04 14). *Geçici Koruma Politikası ve Türkiye'ye Sığınan Suriyeliler*. Türk Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı: <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/557> adresinden alınmıştır
- Doğan, M. M. (2015). *Türkiye' deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: Bilgi İletişim grubu Yayıncılık.
- Doğan, V. (2008). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Doğan, V., & Odabaş, H. (2004). *Yargı Kararları Işığında Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ekşi, N. (2014). *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda İdari Gözetim*. İstanbul: Beta Basım.
- Ekşi, N. (2010). *Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat*. İstanbul: Beta Basım.
- Ekşi, N. (2011). *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*. İstanbul: Beta Basım.
- Ekşi, N. (2012). *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*. İstanbul: Beta Basım.
- Ekşi, N. (2014). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*. İstanbul: Beta Basım.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansayar (Mı)?* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Firik, M. (2010). *TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, İnsan Hakları Işığında Türkiye' de bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenlerin Sorunları*. Ankara: TBMM Basımevi.
- İçduygu, A. (2004). *Türkiye' de Kaçak Göç*. İstanbul: Can Ajans Reklam Ve Matbaacılık.
- İçduygu, A. (2012). *Türkiye' de Düzensiz Göç*. Ankara: Bu Araştırma Uluslararası Göç Örgütü Türkiye tarafından yayımlanmıştır.
- İçduygu, A., & Toktaş, Ş. (2005). *Yurtdışından Gelenlerin Nicelik ve Niteliklerinin Tespitinde Sorunlar*. Ankara: Şenol Matbaacılık.
- Kıral, H. (2006). *Yabancıların Türkiye' de Çalışma Esasları (Yabancıların Çalışmasına İlişkin Düzenlemeler, Yabancıların Çalışamayacağı Meslekler, Yabancıların Sosyal Hakları, Yabancı Kaçak İşçilik, Avrupa Birliği'nin Kişilerin Serbest Dolaşımı Müktesebatı*. Ankara: Yorum Matbaacılık.
- Lodge, J., & Bayburtlu, M. (2002). *Avrupa Birliği' nin Adalet ve İç İşleri Alanındaki Müktesebatı ve Türkiye' nin Uyumu*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Murat, S., & Taşkesenlioğlu, Z. (2009). *Avrupa Birliği Düzeyinde Göç Entegrasyon ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Nohl, A.-M., Helm, K. S., Schmidtke, O., & Weib, A. (2011). *Göç ve Kültürel Sermaye Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya' da Yüksek Vasıflı Göçmenler*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Nomer, E. (2014). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Eren Ofset.

- Odman, M. T. (2004). *Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Odman, M. T. (2011). İltica. Ö. Çelebi, S. Özçürümez, & T. Şirin içinde, *Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*. Ankara: Anıl Reklam Matbaacılık.
- Odman, T. (2011). *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*. Adana: Çukurova Ofset.
- Ökçün, A. G. (1998). *Yabancıların Türkiye' de Çalışma Hürriyeti*. Ankara: Pelin Ofset.
- Özcan, M. (2012). Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları. İ. G. Belgin Akçay içinde, *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar* (s. 645-669). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku (Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı)*. Ankara: Metgraf Matbaası.
- Özcan, M., Yılmaz Elmas, F., Mutuş, C., & Kutlay, M. (2010). *Türkiye - AB İlişkilerinde Geri Kabul: Hangi Şartlarda?* Ankara: Usak Yayınları.
- Özer, Y. Y. (2011). Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Çalışma Alanı Olarak Uluslararası Göç: Yasalaşma ve İdari Yapılanma Sürecinin Değerlendirilmesi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*.
- Özgür, N. (2010). *Dış Politika ve Göç Yugoslavya' dan Göçlerde Arnavutlar*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özgür, N., & Özer, Y. (2010). *Türkiye' de Sığınma sisteminin Avrupalılaştırılması*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Reilly, R. (1997). *Dünya Mültecilerinin Durumu Bir İnsanlık Sorunu*. Ankara: Numune Matbaası.
- Saraçlı, M. (2011). *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Schneider, K., Hailbronner, K., Tiryakioğlu, B., & Küçük, E. (tarih yok). B. Çiçekli içinde, *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler*. Ankara: Şen Matbaa.
- Sever, H. (2014). *Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı*. Ankara: Adalet Basım.
- Sidar, Ş. Y. (2013). *Avrupa Birliği Mülteci Hukukunda Devletlerin İltica Başvurusunu Değerlendirme Yetkisinin Çerçevesi*. İstanbul: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taneri, G. (2012). *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement)*. Ankara: Bilge Yayınevi.
- TC. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013). *Türkiye' deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları*.
- Tekinalp, G. (1992). *Türk Yabancılar Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tuna, M., & Özbek, Ç. (2014). *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Urk, M. (2010). *Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar Ve İnsan Hakları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yılmaz, H. (2015, 05 03). *Türkiye’de Suriyeli Mülteciler –İstanbul Örneği- Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler.*
http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf
adresinden alınmıştır